

P. VIRGILII

MARONIS

BUCOLICA,

GEORGICA,

ET

AE NEI S,

Ad optimorum exemplarium fidem recensita.

VOL. II.

EDINBURGI

Apud G. HAMILTON & J. BALFOUR.

Academiae typographos.

M,DCC,LV.

I
M
C
C
P
T
U
O
O
N
I
N
H
Q
C
O
O
M
S
P
M
V

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Aeneas jam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros Aquilone secabat
Moenia respiciens, quae jam infelicis Elissae
Conlucent flammis. Quae tantum adcenderit ignem
Causa latet : duri magno sed amore dolores
Polluto, notumque, furens quid femina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Ut pelagus tenere rates, nec jam amplius ulla
Occurrit tellus ; maria undique, et undique caelum,
Olli caeruleus supra caput adstitit imber,
Noctem hiememque ferens ; et inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta :
Heu ! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi ?
Quidve, pater Neptune, paras ? Sic deinde locutus
Conligere arma jubet, validisque incumbere remis ;
Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur :
Magnanime Aenea, non, si mihi Juppiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere caelo.
Mutati transversa fremunt, et Vespere ab atro

VOL. II

A

Confurgunt

Confurgunt venti, atque in nubem cogitur aër. 20
 Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
 Sufficimus. superat quoniam Fortuna, sequamur;
 Quoque vocat, vertamus iter. nec litora longe
 Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
 Si modo rite memor servata remetior astra.
 Tum pius Aeneas: Equidem sic poscere ventos
 Jamdudum, et frustra cerno te tendere contra.
 Flecte viam velis. An sit mihi gravior ulla,
 Quove magis fessas optem demittere navis,
 Quam quae Dardanium tellus mihi servat Acesten,
 Et patris Anchisae gremio complectitur ossa?
 Haec ubi dicta, petunt portus; et vela secundi
 Intendunt Zephyri. fertur cita gurgite classis:
 Et tandem laeti notae advertuntur arenae.

At procul excelsa miratus vertice montis
 Adventum sociasque ratis, occurrit Acestes,
 Horridus in jaculis et pelle Libyftidis urssae:
 Troia Criniso conceptum flumine mater
 Quem genuit. Veterum non inmemor ille parentum
 Gratatur reduces, et gaza laetus agresti
 Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
 Postera quum primo stellas Oriente fugarat
 Clara dies; socios in coetum litore ab omni
 Advocat Aeneas, tumulique ex aggere fatur:
 Dardanidae magni, genus alto à sanguine divom:
 Annuus exactis completur mensibus orbis,
 Ex quo reliquias divinique ossa parentis
 Condidimus terra, maestasque sacravimus aras:
 Jamque dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum
 Semper

Semper honoratum (sic dī voluistis) habebo. 50
Hunc ego Gaetulis agerem si Syrtibus exsul,
Argolicove mari depensus, et urbe Mycenae;
Annua vota tamen sollemnisque ordine pompas
Exsequeretur; strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius et ossa parentis,
Haud equidem sine mente, reor, sine numine divōm,
Adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honorem:
Poscamus ventos; atque haec me sacra quot annis,
Urbe velit posita, templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Acestes
Dat numero capita in navis. Adhibete Penatis,
Et patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.
Praeterea, si nona diem mortalibus alnum
Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem,
Prima citae Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, et qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibusve sagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere caestu:
Cuncti adsint, meritaque expectent praemia palmae.
Ore favete omnes, et tempora cingite ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro:
Purpureosque jacet flores, ac talia fatur:

Salve,

Salve, sancte parens : iterum, salvete recepti 8r
Nequidquam cineres, animaeque, umbraeque pater-
nae.

Non licuit finis Italos, fataliaque arva,
Nec tecum Ausonium, quicumque est, quaerere
Thybrim.

Dixerat haec : adytis quum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, labfusque per aras :
Caeruleae quoi terga notae, maculosus et auro
Squamam incendebat fulgor : ceu nubibus arcus
Mille jacet varios adverfo sole colores.

Obstupuit visu Aeneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, et levia pocula serpens,
Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
Successit tumulo, et depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
Incertus Geniumne loci, famulumque parentis
Esse putet : caedit quinas de more bidentis,
Totque fues, totidem nigrantis terga juvencos :
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisae magni, manisque Acheronte remissos.
Nec non et focii, quae quoique est copia, laeti
Dona ferunt : onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine aëna locant alii, fusique per herbam
Subjiciunt veribus prunas, et viscera torrent.

Expectata dies aderat, nonamque serena
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant :
Famaque finitimos et clari nomen Acestae
Excierat. laeto conplerant litora coetu,

Vifuri

Vifuri Aeneadas : pars et certare parati. 110

Munera principio ante oculos, circoque locantur

In medio : sacri tripodes, viridesque coronae,

Et palmae, pretium victoribus, armaque, et ostro

Perfusae vestes, argenti aurique talenta :

Et tuba commissos medio canit aggere ludos.

Prima pares ineunt gravibus certamina remis

Quatuor, ex omni delectae classe, carinae.

Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin,

Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memmî,

Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,

Urbis opus : triplici pubes quam Dardana versu

Inpellunt, terno consurgunt ordine remi.

Sergestusque, domus tenet à quo Sergia nomen,

Centauro invehitur magna : Scyllaque Cloanthus

Caerulea : genus unde tibi, Romane Cluenti.

Est procul in pelago faxum spumantia contra

Litora quod tumidis submersum tunditur olim

Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera Cori :

Tranquillo filet, inmotaque adtollitur unda

Campus, et apricis statio gratissima mergis.

Hic viridem Aeneas, frondenti ex ilice, metam

Constituit, signum nautis, pater : unde reverti

Scirent, et longos ubi circumflectere cursus.

Tum loca sorte legunt, ipsique in puppibus auro

Ductores longe effulgent ostroque decori.

Cetera populea velatur fronde juvenus,

Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.

Considunt transtris, intextaque brachia remis,

Intenti expectant signum, exsultantiaque haurit

Corda

Corda pavor pulsans, laudumque adrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) profluere suis: ferit aethera clamor
Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.

Infundunt pariter sulcos, totumque dehiscit 142

Convolsum remis rostrisque tridentibus aequor.

Non tam praecipites bijugo certamine campum

Conripuere, ruuntque effusi carcere currus:

Nec sic inmissis aurigae undantia lora

Concussere jugis, pronique in verbera pendent.

Tum plausu fremituque virum, studiisque faventum

Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant

Litora: pulsati colles clamore resultant.

Effugit ante alios, primisque elabitur undis

Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde

Cloanthus

Consequitur, melior remis: sed pondere pinus

Tarda tenet. Post hos aequo discrimine Pristis,

Centaurusque locum tendunt superare priorem.

Et nunc Pristis habet, nunc victam praeterit ingens

Centaurus: nunc una ambae junctisque feruntur

Frontibus, et longa fulcant vada salsa carina.

Jamque propinquabant scopulo, metamque tenebant

Quum princeps medioque Gyas in gurgite victor

Rectorem navis compellat voce Menoeten:

Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum.

Litus ama, et laeva stringat sine palmula cautes;

Altum alii teneant. Dixit. Sed caeca Menoetes,

Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.

Quo diversus abis? iterum: pete faxa, Menoete,

Cum

Cum clamore Gyas revocabat : et ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, et propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyae scopulosque sonantis 169
Radit iter laevom interior, subitoque priorem
Praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.
Tum vero exarfit juveni dolor ossibus ingens ;
Nec lacrimis caruere genae : fegnemque Menoeten,
Oblitus decorisque sui fociumque salutis,
In mare praecipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister :
Hortaturque viros, clavomque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
Jam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes,
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum et labentem Teucri, et risere natantem ;
Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
Hic laeta extremis spes est adcensa duobus,
Sergesto Mnestheoque, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat :
Nec tota tamen ille prior praeunte carina :
Parte prior : partim rostro premit aemula Priistis.
At media socios incedens nave per ipsos
Hortatur Mnestheus : Nunc, nunc insurgite remis,
Hectorei socii, Trojae quos forte suprema
Delegi comites : nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gaetulis Syrtibus usi,
Ionioque mari, Maleaeque sequacibus undis.
Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo :
Quamquam ô ! sed superent, quibus hoc, Neptune,
dedisti.

Extremos

Extremos pudeat rediisse. hoc vincite, cives, 196
 Et prohibete nefas. Olli certamine summo
 Procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppis,
 Subtrahiturque solum. tum creber anhelitus artus
 Aridaque ora quatit: sudor fluit undique rivis.
 Adtulit ipse viris optatum casus honorem.
 Namque furens animi, dum proram ad saxa suburguet
 Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
 Infelix faxis in procurrentibus haesit.
 Concussae cautes, et acuto in murice remi
 Obnixa crepuere, inlisaque prora pependit.
 Consurgunt nautae, et magno clamore morantur:
 Ferrataeque trudes, et acuta cuspide contos
 Expediunt; fractosque legunt in gurgite remos.
 At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
 Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
 Prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
 Qualis speluncâ subito conmotâ columba,
 Quoi domus et dulces latebroso in pumice nidi,
 Fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
 Dat tecto ingentem; mox aëre lapsa quieto
 Radit iter liquidum, celeris neque conmovet alas:
 Sic Mnestheus, sic ipsa fugâ fecat ultima Pristis
 Aequora: sic illam fert inpetus ipse volantem.
 Ac primum in scopulo luctantem deserit alto
 Sergestum, brevibusque vadis, frustra que vocantem
 Auxilia, et fractis discentem currere remis.
 Inde Gian, ipsamque ingenti mole Chimaeram
 Consequitur. Cedit: quoniam spoliata magistro est.
 Solus jamque ipso superest in fine Cloanthus:

Quem

Quem petit, et summis adnexus viribus urguet. 226
 Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
 Instigant studiis; resonatque fragoribus aether.
 Hi proprium decus, et partum indignantur honorem,
 Ni teneant; vitamque volunt pro laude pacisci:
 Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
 Et fors aequatis cepissent praemia rostris;
 Ni, palmas ponto tendens utrasque, Cloanthus
 Fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
 Dî, quibus imperium est pelagi, quorum aequora curro,
 Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
 Constituam ante aras voti reus, extaque falsos
 Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.
 Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereïdum Phorcique chorus, Panopeaque virgo:
 Et pater ipse manu magna Portunus euntem
 Inpulit. Illa Noto citius volucrique sagitta
 Ad terram fugit, ac portu se condidit alto.
 Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
 Victorem magna praeconis voce Cloanthum
 Declarat, viridique advelat tempora lauro:
 Muneraque in navis ternos optare juvencos,
 Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
 Iplis praecipuos ductoribus addit honores:
 Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
 Purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit;
 Intextusque puer frondosa regius Ida
 Velocis jaculo cervos cursuque fatigat
 Acer, anhelanti similis: quem praepes ab Ida

Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis. 255
 Longaevi palmas nequidquam ad fidera tendunt
 Custodes : saevitque canum latratus in auras.
 At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
 Levibus huic hamis consertam auroque trilecem
 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
 Victor apud rapidum Simoënta sub Illo alto,
 Donat habere viro, decus et tutamen in armis.
 Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
 Multiplicem, connixi humeris. Indutus at olim
 Demoleos cursu palantis Troas agebat.
 Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
 Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
 Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,
 Puniceis ibant evincti tempora taeniis:
 Quum saevo è scopulo multa vix arte revolsus,
 Amissis remis, atque ordine debilis uno,
 Inrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
 Qualis faepe viae deprensus in aggere serpens,
 Aerea quem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
 Seminecem liquit saxi lacerumque viator,
 Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
 Parte ferox, ardensque oculis, et fibila colla
 Arduus adtollens; pars vulnere clauda retentat
 Nexantem nodis, seque in sua membra plicantem.
 Tali remigio navis se tarda movebat:
 Vela facit tamen, et velis subit ostia plenis.
 Sergestum Aeneas promisso munere donat,
 Servatam ob navem laetus, sociosque receptos.

Olli serva datur, operum haud ignara Minervae,
 Cressa genus Pholoë, geminique sub ubere gnati. 285
 Hoc pius Aeneas misso certamine tendit
 Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
 Cingebant silvae: mediaque in valle theatri
 Circus erat, quo se multis cum millibus heros
 Confessu medium tulit, exstructoque resedit.
 Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
 Invitat pretiis animos, et praemia ponit.
 Undique conveniunt Teucrici, mixtique Sicani,
 Nisus et Euryalus primi.
 Euryalus forma insignis, viridique juvena:
 Nisus amore pio pueri. quos deinde secutus
 Regius egregia Priami de stirpe Diores.
 Hunc Salius, simul et Patron; quorum alter Acarnan,
 Alter ab Arcadio Tegeaeae sanguine gentis.
 Tum duo Trinacrii juvenes, Helymus Panopesque,
 Adfueti filvis, comites senioris Acestae.
 Multi praeterea, quos fama obscura recondit.
 Aeneas quibus in mediis sic deinde locutus:
 Adcipite haec animis, laetaeque advertite mentis:
 Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
 Gnosia bina dabo levato lucida ferro
 Spicula, caelataeque argento ferre bipennem.
 Omnibus hic erit unus honos. Tres praemia primi
 Adcipient, flavaque caput nectentur oliva.
 Primus equum phaleris insignem victor habeto:
 Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
 Threiciis, lato quam circumplectitur auro
 Balteus, et tereti subnectit fibula gemma.

Tertius

Tertius Argolica hac galea contentus abito. 314

Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
Conripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
Effusi nimbo similes : simul ultima signant.

Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus
Emicat, et ventis et fulminis ocior alis.

Proxumus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius : spatium post deinde relicto
Tertius Euryalus.

Euryalumque Helymus sequitur : quo deinde sub ipso
Ecce volat, calcemque terit jam calce Diore,
Incumbens humero : spatia et si plura supersint,
Transeat elapsus prior ambiguumve relinquat.

Jamque fere spatium extremo, fessique sub ipsam
Finem adventabant ; levi quum sanguine Nisus
Labitur infelix : caesis ut forte juvenis
Fusus humum viridisque super madefecerat herbas.

Hic juvenis jam victor ovans vestigia pressio
Haud tenuit titubata solo ; sed pronus in ipso
Concidit inmundoque fimo sacroque cruore.

Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum :
Nam sese obposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa jacuit revolutus arena.

Emicat Euryalus, et munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.
Post Helymus subit, et nunc tertia palma Diore.

Hic totum caveae confessum ingentis, et ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus inplet ;
Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.

Tutatur favor Euryalum, lacrimaeque decorae,

Gratior

Grator et pulchro veniens in corpore virtus. 344
 Adjuvat, et magna proclamat voce Diores,
 Qui subiit palmae, frustra que ad praemia venit
 Ultima, si primi Salio redduntur honores.
 Tum pater Aeneas, Vestra, inquit, munera vobis
 Certa manent, pueri; et palmam movet ordine nemo:
 Me liceat casus miserari infantis amici.
 Sic fatus, tergum Gaetuli inmane leonis
 Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
 Hic Nisus, Si tanta, inquit, sunt praemia victis,
 Et te laborum miseret; quae munera Niso
 Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
 Ni me, quae Salium, Fortuna inimica tulisset.
 Et simul his dictis faciem ostendebat et udo
 Turpia membra fimo. Risit pater optumus olli,
 Et clipeum efferri iussit, Didymaonis artes,
 Neptuni sacro Danaïs de poste refixum.
 Hoc juvenem egregium praestanti munere donat.
 Post, ubi confecti cursus, et dona peregit:
 Nunc, si quoi virtus animusque in pectore praesens
 Adsit, et evinctis adtollat brachia palmis.
 Sic ait, et geminum pugnae proponit honorem:
 Victori velatum auro vittisque juvencum;
 Ensem atque insignem galeam, solatia victo.
 Nec mora; continuo vallis cum viribus effert
 Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
 Solus qui Paridem solitus contendere contra:
 Idemque ad tumulum, quo maxumus occubat Hector,
 Victorem Buten inmani corpore, qui se
 Debrycia veniens Amyci de gente ferebat,
 Perculit,

Perculit, et fulva moribundum extendit arena. 374
 Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,
 Ostenditque humeros latos, alternaque jactat
 Brachia protendens, et verberat ictibus auras.
 Quaeritur huic alius : nec quisquam ex agmine tanto
 Audet adire virum, manibusque inducere caestus.
 Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,
 Aeneae stetit ante pedes : nec plura moratus,
 Tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur :
 Gnate dea, si nemo audet se credere pugnae,
 Quae finis standi ? quo me decet usque teneri ?
 Ducere dona jube. Cuncti simul ore fremebant
 Dardanidae, reddique viro promissa jubebant.
 Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
 Proximus ut viridante toro confederat herbae:
 Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli
 Dona fines ? ubi nunc nobis deus ille, magister
 Nequidquam memoratus Eryx ? ubi fama per omnes
 Trinacriam, et spolia illa tuis pendentia tectis ?
 Ille sub haec : Non laudis amor, nec gloria cessit
 Pulsa metu ; sed enim gelidus tardante senecta
 Sanguis hebet, frigentque effoetae in corpore vires
 Si mihi, quae quondam fuerat, quaque improbus ille
 Exultat fidens, si nunc foret illa juvenas ;
 Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
 Venissem : nec dona moror. Sic deinde locutus,
 In medium geminos inmani pondere caestus
 Projecit ; quibus acer Eryx in proelia suetus
 Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.

Obstupescit

Obstupuere animi Teucrorum. ingentia septem
 Terga bouum plumbo infuto ferroque rigeant. 405
 Ante omnis stupet ipse Dares, longeque recusat :
 Magnanimusque Anchisiades et pondus, et ipsa
 Huc illuc vincloꝝ inmensa volumina versat.
 Tum senior talis referebat pectore voces :
 Quid, si quis caestus ipsius et Herculis arma
 Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam ?
 Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
 Sanguine cernis adhuc fractoque infecta cerebro.
 His magnum Alciden contra stetit : his ego fuetus ;
 Dum melior vires sanguis dabat, aemula necdum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed, si nostra Dares haec Troïus arma recusat,
 Idque pio sedet Aeneae, probat auctor Acestes ;
 Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto :
 Solve metus, et tu Trojanos exue caestus.
 Haec fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
 Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosque
 Exiit atque ingens media consistit arena.
 Tum fatus Anchisa caestus pater extulit aequos,
 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constitit in digitos extemplo adrectus uterque,
 Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
 Abduxere retro longe capita ardua ab ictu :
 Inmisceruntque manus manibus, pugnamque laceſſunt.
 Ille pedum melior motu, fretusque iuventa :
 Hic membris et mole valens ; sed tarda trementi
 Genua labant : vastos quatit aeger anhelitus artus.
 Multa viri nequidquam inter se volnera jaçant,
 Multa

Multa cavo lateri ingeminant, et pectore vastos
Dant sonitus, erratque auris et tempora circum 435
Crebra manus : duro crepitant sub vulnere malæ.
Stat gravis Entellus, nifuque inmotus eodem,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana sedet circum castella sub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum; et variis adsultibus inritus urguet.
Ostendit dextram insurgens Entellus, et alte
Extulit : ille ictum venientem à vertice velox
Prævidit, celerique elapsus corpore cessit.
Entellus vires in ventum effudit; et ultro
Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit : ut quondam cava concidit aut Erymantho
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Consurgunt studiis Teucri et Trinacria pubes :
It clamor caelo : primus adcurrit Acestes,
Aequae vomque ab humo miserans adtollit amicum.
At non tardatus casu neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac vim suscitât ira.
Tum pudor incendit vires, et conscia virtus :
Præcipitemque Daren ardens agit aequore toto;
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies Quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros
Creber utraque manu pulsât versatque Dareta.
Tum pater Aeneas procedere longius iras,
Et saevire animis Entellum haud passus acerbis;
Sed finem inposuit pugnae, fessumque Dareta

Eripuit,

Eripuit, mulcens dictis : ac talia fatur : 464

Infelix, quae tanta animum dementia cepit ?

Non vires alias, conversaue numina sentis ?

Cede deo. dixitque, et proelia voce diremit.

Ast illum fidi aequales, genua aegra trahentem,

Jactantemque utroque caput, crassumque cruorem

Ore ejectantem, mixtosque in sanguine dentis,

Ducunt ad navis ; galeamque ensesque vocati

Adciunt : palmam Entello taurumque relinquunt.

Hic victor, superans animis, tauroque superbus:

Gnate dea, vosque haec, inquit, cognoscite, Teucric;

Et mihi quae fuerint juvenali in corpore vires :

Et qua servetis revocatum à morte Dareta.

Dixit, et adversi contra stetit ora juvenci,

Qui donum adstabat pugnae: duosque reducta

Libavit dextra media inter cornua caesus

Arduus, effractusque inlinit in ossa cerebro.

Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.

Ille super talis effundit pectore voces :

Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Da-

retis

Perfolvo : hic victor caesus artemque repono.

Protenus Aeneas celeri certare sagitta

Invitat, qui forte velint ; et praemia ponit :

Ingentique manu malum de nave Serefi

Erigit ; et volucrem trajecto in fune columbam,

Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.

Convenere viri : dejectamque aerea sortem

Adcepit galea : et primus clamore secundo

Hirtacidae ante omnis exit locus Hippocoonti :

VOL. II.

C

Quem

Quem modo navali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva. 494
Tertius Eurytion, tuus, ô clarissime, frater,
Pandare, qui quondam jussus confundere foedus,
In medios telum torfisti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima subsidit Acestes;
Ausus et ipse manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro se quisque viri, et depromunt tela pharetris.
Primaque per caelum nervo stridente sagitta
Hyrtacidae juvenis volucris diverberat auras:
Et venit, adversique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, et ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu
Alta petens: pariterque oculos telumque tetendit.
Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos et vincula linea rupit,
Quis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa Notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jamdudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo laetam caelo speculatus; et alis
Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
Aetheriis, fixamque refert delapsa sagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes:
Qui tamen aërias telum contendit in auras,
Ostentans artemque pater, arcumque sonantem.
Hic oculis subitum objicitur magnoque futurum

Augur

Augurio monstrum. docuit post exitus ingens :
 Seraque terrifici cecinerunt omina vates. 524
 Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,
 Signavitque viam flammis, tenuisque recessit
 Consumta in ventos : caelo ceu saepe refixa
 Transcurreunt, crinemque volantia sidera ducunt.
 Adtonitis haesere animis, Superosque precati
 Trinacrii Teucrique viri : nec maxumus omen
 Abnuat Aeneas ; sed laetum amplexus Acesten
 Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur :
 Sume, pater : nam te voluit rex magnus Olympi
 Talibus auspiciis exfortem ducere honores.
 Ipsi^{us} Anchisae longaevis hoc munus habebis,
 Cratera inpressum signis : quem Thracius olim
 Anchisae genitori in magno munere Cisseus
 Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris.
 Sic fatus cingit viridanti tempora lauro :
 Et primum ante omnis victorem adpellat Acesten.
 Nec bonus Eurytion praelato invidit honori ;
 Quamvis solus avem caelo dejecit ab alto.
 Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit :
 Extremus, volucris qui fixit arundine malum.
 At pater Aeneas, nondum certamine misso,
 Custodem ad sese comitemque inpubis Iuli
 Epytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem :
 Vade age, et Ascanio, si jam puerile paratum
 Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
 Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
 Dic, ait. Ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populum, et campos jubet esse patentis.

Incedunt

Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
 Frenatis lucent in equis : quos omnis euntis 534
 Trinacriae mirata fremit Trojaeque juvenus.
 Omnibus in morem tonsâ coma pressa coronâ.
 Cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro :
 Pars levis humero pharetras : it pectore summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri.
 Tres equitum numero turmae, ternique vagantur
 Ductores : pueri bis seni quemque secuti
 Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
 Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
 Nomen avi referens Priamus ; tua clara, Polite,
 Progenies, auctura Italos : quem Thracius albis
 Portat equus bicolor maculis ; vestigia primi
 Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.
 Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini :
 Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
 Extremus, formaque ante omnis pulcher Iulus,
 Sidonio est investus equo : quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum et pignus amoris.
 Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae.
 Fertur equis.
 Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
 Dardanidae ; veterumque adgnoscent ora parentum.
 Postquam omnem laeti confessum oculosque suorum
 Lustravere in equis ; signum clamore paratis
 Epytides longe dedit, insonuitque flagello.
 Olli discurrere pares, atque agmina terni
 Diductis solvere choris, rursusque vocati
 Convertere vias, infestaque tela tulere.

Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus 583

Adversis spatiis, alternisque orbibus orbis

Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis :

Et nunc terga fuga nudant ; nunc spicula vertunt

Inferri : facta pariter nunc pace feruntur.

Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta

Parietibus textum caecis iter, ancipitemque

Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi

Falleret indeprentus et inremeabilis error.

Haud alio Teucrûm gnati vestigia cursu

Impediunt, texuntque fugas et proelia ludo,

Delphinum similes ; qui per maria humida nando

Carpathium Libycumque secant, luduntque per

undas.

Hunc morem, hos cursus, atque haec certamina pri-
mus

Afcenius, Longam muris quum cingeret Albam,

Rettulit, et priscos docuit celebrare Latinos.

Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,

Albani docuere suos : hinc maxuma porro

Adcepit Roma, et patrium servavit honorem :

Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.

Hac celebrata tenus sancto certamina patri.

Hic primum Fortuna fidem mutata novavit.

Dum variis tumulo referunt solemnia ludis,

Irim de caelo misit Saturnia Juno

Iliacam ad classem, ventosque adspirat eunti

Multa movens, nec dum antiquum exsaturata do-
lorem.

Ille

Inde

Illa viam celerans per mille coloribus arcum, 609
 Nulli visa, cito decurrit tramite virgo.
 Conspicit ingentem concursum, et litora lustrat,
 Desertosque videt portus, classemque relictam.
 At procul in sola secretæ Troades acta
 Amissum Anchisen flebant, cunctæque profundum
 Pontum adspectabant flentes. Heu tot vada fessis,
 Et tantum superesse maris! vox omnibus una.
 Urbem orant: taedet pelagi perferre laborem.
 Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
 Conjicit, et faciemque deae vestemque reponit.
 Fit Beroë, Tmarii conjux longaeva Dorycli;
 Quoi genus, et quondam nomen, gnatique fuissent
 Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert;
 O miserae, quas non manus, inquit, Achaïa bello
 Traxerit ad letum patriae sub moenibus! ô gens
 Infelix, quoi te exitio Fortuna reservat?
 Septima post Trojae excidium jam vertitur aestas,
 Quum freta, quum terras omnis, tot inhospita saxa
 Sideraque emensae ferimur: dum per mare magnæ
 Italiam sequimur fugientem, et volvitur undis.
 Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
 Quid prohibet muros jacere, et dare civibus urbem?
 O patria, et rapti nequidquam ex hoste Penates,
 Nullane jam Trojae dicentur moenia? nusquam
 Hectoreos amnis Xanthum et Simoënta videbo?
 Quin agite, et mecum infastas exurite puppis.
 Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago
 Ardentis dare visa faces. Hic quaerite Trojam:
 Hic domus est, inquit, vobis: jam tempus agi res

Nec tantis mora prodigiis. en quatuor arae 639
 Neptuno. deus ipse faces animumque ministrat.
 Haec memorans, prima infensum vi conripit ignem,
 Sublataque procul dextra connixa coruscat,
 Et jacit. adrectae mentes, stupefactaque corda
 Iliadum. Hic una è multis, quae maxuma natu,
 Pyrgo, tot Priami gnatorum regia nutrix :
 Non Beroë vobis, non haec Rhoeteia, matres,
 Est Dorycli conjux. divini signa decoris,
 Ardentisque notate oculos ; qui spiritus illi,
 Qui voltus, vocisque sonus, vel gressus eunti.
 Ipse egomet dudum Beroën digressa reliqui
 Aegram, indignantem, tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisae inferret honores.
 Haec effata.

At matres, primo ancipites, oculisque malignis
 Ambiguae, spectare ratis, miserum inter amorem
 Praesentis terrae, fatisque vocantia regna :
 Quum dea se paribus per caelum sustulit alis,
 Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
 Tum vero adtonitae monstros, actaeque furore
 Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem :
 Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque
 Conjiciunt. furit inmissis Volcanus habenis
 Transtra per et remos, et pictas abiecte puppis.
 Nuntius Anchisae ad tumulum, cuneosque theatri,
 Incensas perfert navis Eumelus : et ipsi
 Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
 Primus et Ascanius, cursus ut laetus equestris
 Ducebat ; sic acer equo turbata petivit

Castra :

Castra : nec exanimés possunt retinere magistri. 669
Quis furor iste novus ? quo nunc, quo tenditis, inquit,
Heu miserae cives ? non hostem, inimicaque castra
Argivôm ; vestras spes uritis. en ego vester
Ascanius : galeam ante pedes projecit inanem,
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Adcelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrûm.
Ast illae diversa metu per litora passim
Diffugiunt ; silvasque, et sicubi concava furtim
Saxa, petunt. piget incepti, lucisque, suosque
Mutatae adgnoscent, excussaue pectore Juno est.
Sed non idcirco flammae atque incendia vires
Indomitas posuere : udo sub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinas
Est vapor, et toto descendit corpore pestis :
Nec vires heroum infusaue flumina profunt.
Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
Auxilioque vocare deos, et tendere palmas :
Juppiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
Trojanos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos ; da flammam evadere classi
Nunc, Pater, et tenuis Teucrûm res eripe leto.
Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque hîc obrue dextra.
Vix haec ediderat, quum effusis imbribus atra
Tempestat sine more furit, tonitruque tremiscunt
Ardua terrarum, et campi : ruit aethere toto
Turbidus imber aqua, densisque nigerrimus Austris :
Implenturque super puppes ; semiuista madescunt
Robora.

Robora. restinctus donec vapor omnis, et omnes,
Quatuor amissis, servatae à peste carinae. 699

At pater Aeneas, casu concussus acerbo,
Nunc huc ingentis, nunc illuc pectore curas
Mutabat, versans; Siculisne resideret arvis,
Oblitus fatorum, Italasne capefferet oras.
Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
Haec responsa dabat, vel quae portenderet ira
Magna deùm, vel quae fatorum posceret ordo.
Isque his Aenean solatus vocibus infit:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur;
Quidquid erit: superanda omnis fortuna ferendo est.
Est tibi Dardanius divinae stirpis Acestes:
Hunc cape consiliis socium, et conjunge volentem
Huic trade, amissis superant qui navibus, et quos
Pertaesum magni incepti rerumque tuarum est:
Longaevosque senes ac fessas aequore matres,
Et quidquam tecum invalidi metuensque pericli est,
Delige: et his habeant terris, sine, moenia fessi:
Urbem adpellabunt permissio nomine Acestam.

Talibus incensus dictis senioris amici,
Tum vero in curas animum diducitur omnis:
Et nox atra polum bigis subvecta tenebat.
Visa dehinc caelo facies delabsa parentis
Anchisae subito talis effundere voces:
Gnate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
Care magis; gnate, Iliacis exercite fatis:
Imperio Jovis huc venio: qui classibus ignem
Depulit, et caelo tandem miseratus ab alto est.

Consiliis pare, quae nunc pulcherrima Nautes 728
 Dat senior: lectos juvenes, fortissima corda,
 Defer in Italiam. gens dura atque aspera cultu
 Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante
 Infernas adcede domos, et Averno per alta
 Congressus pete, gnate, meos. non me inopia namque
 Tartara habent, tristes umbrae; sed amoena piorum
 Concilia, Elysiumque colo. Huc casta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, et, quae dentur moenia, di-
 sces.

Jamque vale, en torquet medios nox humida cursus:
 Et me saevus equis Oriens adflavit anhelis.
 Dixerat: et tenuis fugit, ceu fumus, in auras.
 Aeneas, Quo deinde ruis? quo proripis? inquit,
 Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?
 Haec memorans cinerem et sopitos suscitatur ignis;
 Pergameumque Larem, et canae penetralia Vestae,
 Farre pio, et plena supplex veneratur acerra.

Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
 Et Jovis imperium, et cari praecepta parentis
 Edocet, et quae nunc animo sententia constet.
 Haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
 Transscribunt urbi matres, populumque volentem
 Deponunt, animos nil magnae laudis egentes.
 Ipsi transtra novant, flammisque ambesa reponunt
 Robora: navigiis aptant remosque rudentisque,
 Exigui numero, sed bello vivida virtus.
 Interea Aeneas urbem designat aratro,
 Sortitusque domos: hoc Ilium, et haec loca Trojam
 Esse

Esse jubet. Gaudet regno Trojanus Acestes, 757

Indicitque forum, et patribus dat jura vocatis.

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes

Pandatur Veneri Idaliae, tumuloque sacerdos,

Ac lucus late sacer additur Anchisaeo.

Jamque dies epulata novem gens omnis, et aris

Factus honos; placidi straverunt equora venti:

Creber et adspirans rursus vocat Auster in altum.

Exoritur procurva ingens per litora fletus:

Complexi inter se noctemque diemque morantur.

Ipsae jam matres, ipsi, quibus aspera quondam

Visa maris facies, et non tolerabile numen,

Ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.

Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis,

Et consanguineo lacrimans commendat Acestae.

Tris Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam,

Caedere deinde jubet, solvique ex ordine funem.

Ipse, caput tonsae foliis evinctus olivae,

Stans procul in prora pateram tenet, extaque falsos

Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

Prosequitur surgens à puppi ventus euntis.

Certatim socii feriunt mare, et aequora verrunt.

At Venus interea Neptunum exercita curis

Adloquitur, talisque effundit pectore questus:

Junonis gravis ira, nec exsaturabile pectus,

Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnis:

Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;

Nec Jovis imperio, fatifve infracta quiescit.

Non media de gente Phrygum exedisse nefandis

Urbem odiis satis est, nec poenam traxe per omnem

Reliquias:

Reliquias : Trojae cineres atque ossa peremtae
 Insequitur. causas tanti sciat illa furoris. 788
 Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis,
 Quam molem subito excierit. maria omnia caelo
 Miscuit, Aeoliis nequidquam freta procellis ;
 In regnis hoc ausa tuis.
 Per scelus ecce etiam Trojanis matribus actis
 Exussit foede puppis ; et classe subegit
 Amissa socios ignota linquere terra.
 Quod superest ; oro, liceat dare tuta per undas
 Vela tibi : liceat Laurentem adtingere Thybrim :
 Si concessa peto, si dant ea moenia Parcae.
 Tum Saturnius haec domitor maris edidit alti :
 Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
 Unde genus ducis : merui quoque. saepe furores
 Compessi et rabiem tantam caelique marisque.
 Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque testor)
 Aeneae mihi cura tibi. quum Troïa Achilles
 Exanimata sequens inpingeret agmina muris.
 Millia multa daret leto, gemerentque repleti
 Amnes, nec reperire viam atque evolvere posset
 In mare se Xanthus : Pelidae tunc ego forti
 Congressum Aenean, nec dīs nec viribus aequis,
 Nube cava rapui : cuperem quum vertere ab imo
 Structa meis manibus perjurae moenia Trojae.
 Nunc quoque mens eadem perstat mihi : pelle timo-
 rem.

Tutus, quos optas, portus adcedet Aveni.
 Unus erit tantum, amissum quem gurgite quaeres :
 Unum pro multis dabitur caput.

His ubi laeta deae permulfit pectora dictis, 816
 Jungit equos auro genitor, spumantiaque addit
 Frena feris, manibusque omnis effundit habenas.
 Caeruleo per summa levis volat aequora curru.
 Subsidunt undae, tumidumque sub axe tonanti
 Sternitur aequor aquis: fugiunt vasto aethere nimbi.
 Tum variae comitum facies; inmania cete,
 Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon,
 Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
 Laeva tenent Thetis, et Melite, Panopeaque virgo,
 Nefaeae, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.

Hic patris Aeneae suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem: jubet ocius omnis
 Adtolli malos, intendi brachia velis.
 Una omnes fecere pedem; pariterque finistros,
 Nunc dextros solvère finus: una ardua torquent
 Cornua, detorquentque. ferunt sua flamina classẽm.
 Princeps ante omnis densum Palinurus agebat
 Agmen: ad hunc alii cursum contendere jussi.
 Jamque fere mediam caeli nox humida metam
 Contigerat: placida laxabant membra quiete
 Sub remis fusi per dura sedilia nautae;
 Quum levis aetheriis delabfus Somnus ab astris
 Aëra dimovit tenebrosũ, et dispulit umbras,
 Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
 Infanti; puppique deus confedit in alta,
 Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
 Iaside Palinure, ferunt ipsa aequora classẽm;
 Aequatae spirant aerae: datur hora quieti.
 Pone caput, fessiosque oculos furare labori.

Ipse

Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo. 846
Quoi vix adtollens Palinurus lumina fatur:
Mene falis placidi voltum fluctusque quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere monstro?
Aenean credam quid enim fallacibus auris,
Et caeli toties deceptus fraude sereni?
Talia dicta dabat, clavomque adfixus et haerens
Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
Ecce deus ramum Lethaeo rore madentem,
Vique soporatum Stygiâ super utraque quassat
Tempora; cunctantique natantia lumina solvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus
Et super incumbens, cum puppis parte revolsa,
Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas
Praecipitem, ac socios nequidquam saepe vocantem.
Ipse volans tenuis se sustulit ales ad auras.
Currit iter tutum non secius aequore classis,
Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat;
Difficilis quondam, multorumque offibus albos.
Tum rauca adsiduo longe sale saxa sonabant:
Quum pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit, et ipse ratem nocturnis rexit in undis
Multa gemens, casuque animum concussus amici.
O nimium caelo et pelago confise sereno,
Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena.

AENEIDOS LIB. VI.

SIC fatur lacrimans, classique inmittit habenas,
 Et tandem Euboïcis Cumarum adlabitur oris.
 Obvertunt pelago proras : tum dente tenaci
 Ancora fundabat navis, et litora curvae
 Praetexunt puppes. Juvenum manus emicat ardens
 Litus in Hesperium : quaerit pars semina flammae
 Abstrusa in venis filicis : pars densa ferarum
 Tecta rapit, silvas : inventaque flumina monstrat.
 At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
 Praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae,
 Antrum inmane, petit : magnam quoi mentem ani-
 mumque

Delius inspirat vates, aperitque futura.

Jam subeunt Triviae lucos, atque aurea tecta.

Daedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna

Praepetibus pennis ausus se credere caelo,

Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,

Chalcidiaque levis tandem super adstitit arce.

Redditus his primum terris, tibi, Phoebe, sacravit

Remigium alarum, posuitque inmania templa.

In foribus letum Androgei : tum pendere poenas

Cecropidae jussi (miserum !) septena quot annis

Corpora gnatorum, stat ductis fortibus urna :

Contra elata mari respondet Gnosia tellus :

Hic crudelis amor tauri, suppositaque furto

Pasiphaë,

Pasiphaë, mixtumque genus, prolesque biformis 25
 Minotauros inest, veneris monumenta nefandae:
 Hic labor ille domus, et inextricabilis error.
 Magnum reginae sed enim miseratus amorem
 Daedalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
 Caeca regens filo vestigia. Tu quoque magnam
 Partem opere in tanto, fineret dolor, Icare, haberes.
 Bis conatus erat casus effingere in auro:
 Bis patriae cecidere manus. quin protenus omnia
 Perlegerent oculis; ni jam praemissus Achates
 Adforet atque una Phoebi Triviaeque sacerdos,
 Deiphobe Glauci, fatur quae talia regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
 Nunc grege de intacto septem mactare juvencos
 Praestiterit, totidem lectas de more bidentis.
 Talibus adfata Aenean (nec sacra morantur
 Jussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
 Excisum Euboicae latus ingens rupis in antrum:
 Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:
 Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllae.
 Ventum erat ad limen, quum virgo, Poscere fata
 Tempus, ait. deus, ecce, deus. Quoi talia fanti
 Ante fores, subito non voltus, non color unus,
 Non comtae mansere comae; sed pectus anhelum,
 Et rabie fera corda tument: majorque videri,
 Nec mortale sonans, adflata est numine quando
 Jam propiore dei. Cessas in vota precesque,
 Tros, ait, Aeneas? cessas? neque enim ante dehiscunt
 Adtonitae magna ora domus. et talia fata
 Conticuit. Gelidus Teucris per dura cucurrit

Offa tremor, funditque preces rex pectore ab imo :
 Phoebe, gravis Trojae semper miserate labores, 56
 Dardana qui Paridis direxti tela manusque
 Corpus in Aeacidae ; magnas obeuntia terras
 Tot maria intravi, duce te, penitusque repostas
 Massylûm gentis, praetentaque Syrtibus arva.
 Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras.
 Hac Trojana tenus fuerit Fortuna secuta.
 Vos quoque Pergameae jam fas est parcere genti,
 Dîque deaeque omnes, quibus obstitit Ilium, et ingens
 Gloria Dardaniae. Tuque ô sanctissima vates,
 Praescia venturi, da (non indebita posco
 Regna meis fatis ;) Latio confidere Teucros,
 Errantisque deos, agitataque numina Trojae.
 Tum Phoebæ et Triviae solido de marmore templum
 Instituam, festosque dies de nomine Phoebi.
 Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.
 Hic ego namque tuas sortis, arcanaque fata,
 Dicta meae genti, ponam, lectosque sacrabo
 Alma viros. Foliis tantum ne carmina manda ;
 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas oro. Finem dedit ore loquendi.

At, Phoebi nondum patiens, inmanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
 Offia jamque domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis :
 Sed terra graviora manent. In regna Lavini

VOL. II.

E

Dardanidae

Dardanidae venient ; mitte hanc de pectore curam :
Sed non et venisse volent. Bella, horrida bella, 86
Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simoïs tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint. alius Latio jam partus Achilles,
Natus et ipse dea. nec Teucris addita Juno
Usquam aberit : quum tu supplex in rebus egenis
Quas gentis Italum, aut quas non oraveris urbis !
Causa mali tanti conjux, iterum hospita Teucris ;
Externique iterum thalami.

Tu ne cede malis : sed contra audentior ito,
Quam tua te Fortuna sinet. Via prima salutis,
Quod minime reris, Graja pandetur ab urbe.

Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens. ea frena furenti
Concutit, et stimulos sub pectore vertit Apollo.
Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt ;
Incipit Aeneas heros : Non ulla laborum,
O virgo, nova mihi facies inopinave surgit.
Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.
Unum oro : quando hinc inferni janua regis
Dicitur, et tenebrosa palus Acheronte refuso :
Ire ad conspectum cari genitoris et ora
Contingat : doceas iter, et sacra ostia pandas.
Illum ego per flammam, et mille sequentia tela
Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi :
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnis pelagique minas caelique ferebat
Invalidus, vires ultra fortemque senectae.

Quin,

Quin, ut te supplex peterem, et tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat. Gnatique patrisque,
Alma, precor, miserere. potes namque omnia: nec te
Nequidquam lucis Hecate praefecit Avernis. 118
Si potuit manis arcessere conjugis Orpheus,
Threïcia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid Thesea, magnum
Quid memorem Alciden? et mî genus ab Jove sum-
mo.

Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Quum sic orsa loqui vates: Sate sanguine divôm
Tros Anchisiada, facilis descensus Averno.
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amavit
Juppiter aut ardens evexit ad aethera virtus,
Dîs geniti potuere. Tenent media omnia silvae,
Cocytosque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; et infano juvat indulgere labori;
Adcipe, quae peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus,
Junoni infernae dictus sacer. hunc tegit omnis
Lucus, et obscuris claudunt convallibus umbrae.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore foetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit. primo avolsa non deficit alter

Aureus;

Aureus ; et simili frondeſcit virga metallo. 144
 Ergo alte veſtiga oculis, et rite repertum
 Carpe manu. namque ipſe volens facilisque ſequetur,
 Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
 Praeterea jacet exanimum tibi corpus amici,
 (Heu nescis) totamque inceſtat funere claſſem ;
 Dum conſulta petis, noſtroque in limine pendes.
 Sedibus hunc refer ante ſuis, et conde ſepulcro.
 Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
 Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
 Adſpicias. Dixit, preſſoque obmutuit ore.

Aeneas maefto defixus lumina vultu
 Ingreditur, linquens antrum ; caecosque volutat
 Eventus animo ſecum. quoi fidus Achates
 It comes, et paribus curis veſtigia figit.
 Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant :
 Quem ſocium exanimum vates, quod corpus human-
 dum

Diceret. atque illi Miſenum in litore ſicco,
 Ut venere, vident indigna morte peremtum ;
 Miſenum Aeoliden: quo non praeflantior alter
 Aere ciere viros, martemque adcendere cantu.
 Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
 Et lituo pugnas inſignis obibat et haſta.
 Poſtquam illum vita victor ſpoliavit Achilles,
 Dardanio Aeneae ſeſe fortiſſimus heros
 Addiderat ſocium, non inferiora ſecutus.
 Sed tum, forte cava dum perſonat aequora concha,
 Demens, et cantu vocat in certamina divos,

Aemulus

Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosa immerferat unda. 174
Ergo omnes magno circum clamore fremebant;
Praecipue pius Aeneas. Tum iussa Sibyllae
(Haud mora) festinant flentes, aramque sepulcri
Congerere arboribus, caeloque educere certant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
Procumbunt piceae: sonat ic̃ta securibus ilex:
Fraxineaeque trabes, cuneis et fissile robur
Scinditur: advolvont ingentis montibus ornos.
Necnon Aeneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusque adcingitur armis.
Atque haec ipse suo tristi cum corde volutat,
Adspectans silvam inmensam, et sic voce precatur:
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.
Vix ea fatus erat, geminae quum forte columbae
Ipsa sub ora viri caelo venere volantes,
Et viridi federe solo. tum maxumus hieros
Maternas agnoscit avis, laetusque precatur:
Este duces, ô, si qua via est, cursumque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum. tuque, ô, dubiis ne desice rebus,
Diva parens. Sic effatus vestigia pressit;
Observans quae signa ferant, quo tendere pergant.
Pascentes illae tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequentum.
Inde, ubi venere ad fauces grave olentis Averni,
Tollunt se celeres; liquidumque per aëra lab̃sae
Sedibus

Sedibus optatis geminae super arbore fidunt: 203

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.

Quale solet filvis brumali frigore viscum

Fronde virere nova, quod non sua feminat arbos,

Et croceo foetu teretis circumdare truncos.

Talis erat species auri frondentis opaca

Illice: sic leni crepitabat bractea vento.

Conripit Aeneas extemplo, avidusque refringit

Cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllae.

Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.

Principio pinguem taedis et robore secto

Ingentem struxere pyram: quoi frondibus atris

Intexunt latera, et feralis ante cupressos

Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.

Pars calidos latices et aëna undantia flammis

Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.

Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt,

Purpureasque super vestis, velamina nota,

Conjiciunt. pars ingenti subiere feretro,

Triste ministerium, et subiectam more parentum

Aversi tenuere facem. congesta cremantur

Turea dona, dapes, fuso crateres olivo.

Postquam conlabsi cineres, et flamma quievit;

Reliquias vino et bibulam lavere favillam:

Ossaque lecta cado texit Corynaeus aëno.

Idem ter socios pura circumtulit unda,

Spargens rore levi et ramo felicitis olivae:

Lustravitque choros, dixitque novissima verba.

At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum

Inponit,

Inponit, suaque arma viro, remumque, tubamque,
Monte sub aërio : qui nunc Misenus ab illo 234
Dicitur, aeternumque tenet per secula nomen.

His actis propere exsequitur praecepta Sibyllae.
Spelunca alta fuit, vastoque inmanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris :
Quam super haud ullae poterant inpune volantes
Tendere iter pennis : talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat :
[Unde locum Graji dixerunt nomine Aornon.]
Quatuor hîc primum nigrantis terga juvencos
Constituit, frontique invergit vina sacerdos ;
Et, summas carpens media inter cornua faetas,
Ignibus inponit sacris, libamina prima,
Voce vocans Hecaten, caeloque Ereboque potentem.
Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suscipiunt pateris. ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum magnaeque sôrori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida inponit taurorum viscera flammis,
Pingue super oleum infundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi sub lumina Solis et ortus,
Sub pedibus mugire solum, et juga coepta moveri
Silvarum, visaeque canes ululare p̄r umbram,
Adventante dea. Procul ô, procul este, profani,
Conclamat vates, totoque absistite luco :
Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum :
Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

Tantum

Tantum effata, furens antro se inmisit aperto. 262
 Ille ducem haud timidis vadentem passibus aequat.

Dî, quibus imperium est animarum, umbraeque fi-
 lentes,

Et Chaos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late ;
 Sit mihi fas audita loqui : sit numine vestro
 Pandere res alta terra et caligineertas.
 Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,
 Perque domos Ditis vacuas, et inania regna.
 Quale per incertam Lunam sub luce maligna
 Est iter in silvis : ubi caelum condidit umbrâ
 Juppiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
 Vestibulum ante ipsum primis in faucibus Orci
 Luctus et ultrices posuere cubilia Curae :
 Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
 Et Metus, et male suada Fames, ac turpis Egestas ;
 Terribiles visu formae ; Letumque, Labosque :
 Tum confanguineus Leti Sopor, et mala mentis
 Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
 Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
 Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

In medio ramos annosaeque brachia pandit
 Ulmus opaca, ingens : quam sedem Somnia volgo
 Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haerent.
 Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
 Centauri in foribus stabulant, Scyllaeque bifformes,
 Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
 Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera
 Gorgones ; Harpyiaeque, et forma tricorporis umbræ
 Conripit hîc subita trepidus formidine ferrum

Aeneas

Aeneas, strictamque aciem venientibus obfert, 291

Et, ni docta comes tenuis sine corpore vitas
Admoneat volitare cavae sub imagine formae,
Inruat, et frustra ferro diverberet umbras.

Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas :

Turbidus hîc coeno vastaque voragine gurgēs
Aestuât, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina servat
Terribili squalore Charon : quoi plurima mento
Canities inculta jacet : stant lumina flamma :
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cumba,
Jam senior ; sed cruda deo viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimûm heroum, pueri innuptaeque puellae,
Inpositique rogis juvenes ante ora parentum.
Quam multa in silvis autumnî frigore primo
Labfa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multae glomerantur aves, ubi frigidus amnis
Trans pontum fugat, et terris inmittit apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripae ulterioris amore.
Navita sed tristis nunc hos, nunc adcipit illos :
Ait alios longe submotos arcet arena.

Aeneas (miratus enim, motusque tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid volt concursus ad amnem ?
Quidve petunt animae ? vel quo discrimine ripas
Hae relinquunt, illae remis vada livida verrunt ?

Olli sic breviter fata est longaeva sacerdos : 321
 Anchisa generate, deum certissima proles,
 Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
 Di cuius jurare timent et fallere numen.
 Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est:
 Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
 Nec ripas datur horrendas et rauca fluentia
 Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
 Centum errant annos, volitantque haec litora circum.
 Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.
 Constitit Anchisa fatus, et vestigia pressit;
 Multa putans, fortemque animo miseratus iniquam.
 Cernit ibi maestos et mortis honore carentis,
 Leucaspim, et Lyciae ductorem classis Orontem:
 Quos, simul à Troja ventosa per aequora vectos,
 Obruit Auster, aqua involvens navemque virosque.

Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
 Qui Libyco nuper cursu, dum fidera servat,
 Exciderat puppi, mediis effusus in undis.
 Hunc ubi vix multa maestum cognovit in umbra,
 Sic prior adloquitur: Quis te, Palinure, deorum
 Eripuit nobis, medioque sub aequore merfit?
 Dic age. namque mihi, fallax haud ante repertus,
 Hoc uno responso animum delusit Apollo:
 Qui fore te ponto incolumem, finisque canebat
 Venturum Ausonios. en haec promissa fides est?
 Ille autem: Neque te Phoebi cortina fefellit,
 Dux Anchisiada, nec me deus aequore merfit.
 Namque gubernaculum multa vi forte revolsum,
 Quoi datus haerebam custos, cursusque regebam,
 Praecipitans

Praecipitans traxi mecum. maria aspera juro, 35
 Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
 Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
 Deficeret tantis navis surgentibus undis.
 Tris Notus hibernas inmensa per aequora noctis
 Vexit me violentus aqua : vix lumine quarto
 Prospexi Italiam, summa sublimis ab unda.
 Paullatim adnabam terrae : jam tuta tenebam ;
 Ni gens crudelis madida cum veste gravatum,
 Prensamque uncis manibus capita aspera montis
 Ferro invasisset, praedamque ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.
 Quod te per caeli jocundum lumen, et auras,
 Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli ;
 Eripe me his, invicte, malis : aut tu mihi terram
 Injice, namque potes ; portusque require Velinos.
 Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
 Ostendit, (neque enim, credo, sine numine divom
 Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)
 Da dextram misero, et tecum me tolle per undas ;
 Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.
 Talia fatus erat, coepit quum talia vates :
 Unde haec, ô Palinure, tibi tam dira cupido ?
 Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque severum
 Eumenidum adspicies, ripamve injussus abibis ?
 Define fata deum flecti sperare precando.
 Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
 Nam tua finitimi, longe lateque per urbes,
 Prodigiiis acti caelestibus, ossa piabunt ;
 Et statuent tumulum, et tumulo sollemnia mittent ;
 Aeternumque

Aeternumque locus Palinuri nomen habebit. 381
 His dictis curae emotae, pulsusque parumper
 Corde dolor tristi : gaudet cognomine terra.

Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propin-
 quant.

Navita quos jam inde ut Stygia prospexit ab unda
 Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripae,
 Sic prior adgreditur dictis, atque increpat ultro :
 Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
 Fare age, quid venias : jam istinc et conprime gressum.
 Umbrarum hîc locus est, Somni Noctisque soporae :
 Corpora viva nefas Stygia vectare carina.
 Nec vero Alciden me sum laetatus euntem
 Adcepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque ;
 Dîs quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
 Tartareum ille manu custodem in vincla petivit ;
 Ipsius à folio regis traxitque trementem :
 Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
 Quae contra breviter fata est Amphrysia vates :
 Nullae hîc insidiae tales ; absiste moveri :
 Nec vim tela ferunt : licet ingens janitor antro
 Aeternum iatrans exsanguis terreat umbras :
 Casta licet patrui servet Proserpina limen.
 Troïus Aeneas, pietate insignis et armis,
 Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
 Si te nulla movet tantae pietatis imago,
 At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
 Adgnoscas. Tumida ex ira tum corda residunt.
 Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
 Fatalis virgae, longo post tempore visum,

Caeruleam

Caeruleam advertit puppim, ripaeque propinquat.
Inde alias animas, quae per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros : simul adcipit alveo 412
Ingentem Aenean. Gemuit sub pondere cumba
Sutilis, et multam adcepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumis vatemque virumque
Informi limo glaucaque exponit in ulva.

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans inmanis in antro.
Quoi vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporata et medicatis frugibus offam
Objicit. Ille fame rabida tria guttura pandens
Conripit objectam, atque inmania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum, custode sepulto,
Evaditque celer ripam inremeabilis undae.

Continuo auditae voces, vagitus et ingens,
Infantumque animae flentes in limine primo :
Quos dulcis vitae exfortis, et ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes.
Quaesitor Minos urnam movet : ille silentium
Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.
Proxima deinde tenent maesti loca, qui sibi letum
Infantes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas. Quam vellent aethere in alto
Nunc et pauperiem et duros perferre labores !
Fas obstat, tristisque palus inamabilis unda

Adligat,

Adligat, et novies Styx interfusa coërcet. 439
 Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
 Lugentes campi. sic illos nomine dicunt.
 Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
 Secreti celant calles, et myrtea circum
 Silva tegit. Curae non ipsa in morte relinquunt.
 His Phaedram Procrinque locis, maestamque Eriphy-
 len,

Crudelis gnati monstrantem volnera cernit,
 Euadnenque, et Pasiphaën : his Laodamia
 It comes, et juvenis quondam, nunc femina, Caeneus,
 Rursus et in veterem fato revoluta figuram.
 Inter quas Phoenissa recens à volnere Dido
 Errabat silva in magna : quam Troïus heros,
 Ut primum juxta stetit, adgnovitque per umbram
 Obscuram, qualem primo qui surgere mense
 Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam,
 Demisit lacrimas, dulcique adfatus amore est :
 Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
 Venerat extinctam, ferroque extrema secutam ?
 Funeris heu tibi causa fui ? per sidera juro,
 Per Superos, et si qua fides tellure sub ima est ;
 Invitus, regina, tuo de litore cessi.
 Sed me iussa deum, quae nunc has ire per umbras,
 Per loca fœta situ cogunt, noctemque profundam,
 Imperiis egere suis : nec credere quivi
 Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
 Sis te gradum, teque adspectu ne subtrahe nostro.
 Quem fugis ? extremum fato, quod te adloquor, hoc est.
 Talibus Aeneas ardentem et torva tuentem

Lenibat

Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat. 468

Illa solo fixos oculos averſa tenebat :

Nec magis incepto voltum ſermone movetur,

Quam ſi dura filex aut ſtet Marpeſſa cautes.

Tandem conripuit ſeſe, atque inimica refugit

In nemus umbriferum : conjunx ubi priſtinus illi

Reſpondet curis, aequatque Sichaeus amorem.

Nec minus Aeneas, caſu percuffus iniquo,

Proſequitur lacrimans longe, et miſeratus euntem eſt.

Inde datum molitur iter. jamque arva tenebant

Ultima, quae bello clari ſecreta frequentant.

Hic illi occurrit Tydeus, hîc inclutus armis

Parthenopaeus, et Adraſti pallentis imago.

Hîc multum fleti ad Superos, belloque caduci

Dardanidae : quos ille omnis longo ordine cernens

Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therſilochum-
que,

Tris Antenoridas, Cererique ſacrum Polypoeten,

Idaeumque, etiam curruſ, etiam arma tenentem.

Circumſtant animae dextra laevaue frequentes.

Nec vidiffe ſemel ſatis eſt : juvat uſque morari,

Et conferre gradum, et veniendi diſcere cauſſas.

At Danaûm proceres, Agamemnoniaeque phalanges,

Ut vidêre virum, fulgentiaque arma per umbras,

Ingenti trepidare metu. Pars vertere terga,

Ceu quondam petiere ratis ; pars tollere vocem

Exiguam. inceptus clamor fruſtratur hiantis.

Atque hîc Priamiden laniatum corpore toto

Deïphobum vidit, lacerum crudeliter ora,

Ora manuſque ambas, populataque tempora raptis

Auribus,

Auribus, et truncas inhonesto vulnere naris. 497
Vix adeo adgnovit pavitantem, et dira tegentem
Supplicia ; et notis compellat vocibus ultro :
Deïphobe armipotens, genus alto à sanguine Teucri,
Quis tam crudelis optavit sumere poenas ?
Quoi tantum de te licuit ? Mihi fama suprema
Nocte tulit, fessum vasta te caede Pelasgum
Procubuisse super confusae stragis acervom.
Tunc egomet tumulum Rhoeteo in litore inanem
Constitui, et magna manis ter voce vocavi.
Nomen et arma locum servant. te, amice, nequivi
Conspicere, et patria decedens ponere terra.
Ad quae Priamides : Nihil ô tibi, amice, relictum:
Omnia Deïphobo solvisti, et funeris umbris.
Sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae
His misere malis : illa haec monumenta reliquit.
Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti ; et nimium meminisse necesse est :
Quum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem gravis adtulit alvo :
Illa chorum simulans, evantis orgia circum
Ducebat Phrygias : flammam media ipsa tenebat
Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis somnoque gravatum
Infelix habuit thalamus, preffitque jacentem
Dulcis et alta quies, placidaeque simillima morti.
Egregia interea conjunx arma omnia tectis
Emovet, et fidum capiti subduxerat ensen :
Intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit.
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,

Et

Et famam exstingui veterum sic posse malorum. 527

Quid moror? inrumpunt thalamo: comes additus una

Hortator scelerum Aeolides. Dî, talia Grajis

Instaurate; pio si poenas ore reposco.

Sed te qui vivom casus, age fare vicissim,

Adtulerint. pelagine venis erroribus actus,

An monitu divom? an quae te fortuna fatigat,

Ut tristis sine Sole domos, loca turbida, adires?

Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis

Jam medium aetherio cursu trajecerat axem:

Et fors omne datum traherent per talia tempus:

Sed comes admonuit, breviterque adfata Sibylla est:

Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.

Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:

Dextera, quae Ditis magni sub moenia tendit:

Hac iter Elysium nobis: at laeva malorum

Exercet poenas, et ad inopia Tartara mittit.

Deiphobus contra: Ne saevi, magna sacerdos:

Discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.

I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.

Tantum effatus, et in verbo vestigia torfit.

Respicit Aeneas subito, et sub rupe sinistra

Moenia lata videt, triplici circumdata muro:

Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis

Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia faxa.

Porta adversa, ingens, solidoque adamante columnae:

Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro

Caelicolae valeant. stat ferrea turris ad auras:

Tisiphoneque sedens, palla succincta cruenta,

Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.

VOL. II.

G

Hinc

Hinc exaudiri gemitus, et saeva sonare 537
 Verbera : tum stridor ferri, tractaeque catenae.
 Constatit Aeneas, strepitumque exterritus hausit :
 Quae scelerum facies ? ô virgo, effare : quibusve
 Urgentur poenis ? qui tantus plangor ad auras ?
 Tum vates sic orsa loqui : Dux inclute Teucrûm,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen :
 Sed me, quum lucis Hecate praefecit Avernis,
 Ipsa deûm poenas docuit, perque omnia duxit.
 Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima regna,
 Castigatque auditque dolos ; subigitque fateri,
 Quae quis apud Superos, furto laetatus inani,
 Distulit in feram commissa piacula mortem.
 Continuo fontis ultrix adcincta flagello
 Tisiphone quatit insultans, tortosque sinistra
 Intentans anguis, vocat agmina saeva sororum.
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacrae
 Panduntur portae. Cernis, custodia qualis
 Vestibulo fideat ? facies quae limina servet ?
 Quinquaginta atris inmanis hiatibus Hydra
 Saevior intus habet sedem. tum Tartarus ipse
 Bis patet in praeceps tantum, tenditque sub umbras,
 Quantus ad aetherium caeli suspectus Olympum.
 Hic genus antiquum Terrae, Titania pubes,
 Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
 Hic et Aloïdas geminos, inmania vidi
 Corpora : qui manibus magnum rescindere caelum
 Adgressi, superisque Jovem detrudere regnis.
 Vidi et crudelis dantem Salmonea poenas,
 Dum flammis Jovis et sonitus imitatur Olympi.

Quatuor

Quatuor hic inuestus equis, et lampada quassans,
 Per Grajùm populos, mediaeque per Elidis urbem
 Ibat ovans, divomque sibi poscebat honorem, 589
 Demens! qui nimbos, et non imitabile fulmen
 Aere et cornipedum pulsu simularat equorum:
 At Pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contorsit, (non ille faces, nec fumea taedis
 Lumina) praecipitemque inmani turbine adegit.
 Nec non et Tityon, Terrae omniparentis alumnum
 Cernere erat: per tota novem quoi jugera corpus
 Porrigitur: rostroque inmanis voltur obunco
 Immortale jecur tondens, foecundaque poenis
 Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
 Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
 Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumque?
 Quos super atra filex jam jam labfura, cadentique
 Inminet adfimilis: lucent genialibus altis
 Aurea fulcra toris, epulaeque ante ora paratae
 Regifico luxu. Furiarum maxuma juxta
 Adcubat et manibus prohibet contingere mensas:
 Exfurgitque facem adtollens, atque intonat ore.
 Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatusve parens, et fraus innexa clienti;
 Aut qui divitiis soli incubuere repertis,
 Nec partem posuere suis, quae maxima turba est;
 Quique ob adulterium caesi: quique arma secuti
 Inpia, nec veriti dominorum fallere dextras,
 Inclusi poenam exspectant. Ne quaere doceri
 Quam poenam, aut quae forma viros, fortunave merfit.
 Saxum ingens volvont alii, radiisque rotarum

Difficti

Districti pendent : sedet, aeternumque sedebit, 617
 Infelix Theseus : Phlegyasque miserrimus omnis
 Admonet, et magna testatur voce per umbras :
 Discite iustitiam moniti, et non temnere divos.
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Inposuit; fixit leges pretio atque refixit.
 Hic thalamum invasit gnatae vetitosque hymenaeos.
 Ausi omnes inmane nefas, ausoque potiti.
 Non mihi si linguae centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox, omnis scelerum comprehendere formas,
 Omnia poenarum percurrere nomina possim.

Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeva sacerdos :
 Sed jam age, carpe viam, et susceptum perface munus :
 Adceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
 Moenia conspicio, atque adverso fornice portas,
 Haec ubi nos praecepta jubent deponere dona.
 Dixerat, et pariter, gressi per opaca viarum,
 Conripiunt spatium medium, foribusque propinquant.
 Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti
 Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.

His demum exactis, perfecto munere divae,
 Devenere locos laetos, et amoena vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
 Largior hic campos aether et lumine vestit
 Purpureo ; solemque suum, sua sidera norunt.
 Pars in gramineis exercent membra palaestris ;
 Contendunt ludo, et fulva luctantur arena :
 Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt.
 Nec non Threïcius longa cum veste sacerdos
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum :

Jamque

Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucrici, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroës, nati melioribus annis, 649
 Ilusque, Assaracusque, et Trojae Dardanus auctor.
 Arma procul, currusque virum miratur inanis.
 Stant terra defixae hastae, passimque soluti
 Per campos pascuntur equi. quae gratia currum
 Armorumque fuit vivis, quae cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repositos.
 Conspicit, ecce, alios dextra laevaue per herbam
 Vescentis, laetumque choro Paeani canentis,
 Inter odoratum lauri nemus: unde superne
 Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
 Hic manus, ob patriam pugnando volnera passi,
 Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 Quique pii vates, et Phoebæ digna locuti,
 Inventas aut qui vitam excoluere per artis,
 Quique sui memores alios fecere merendo:
 Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
 Quos circumfusus sic est adfata Sibylla;
 Musaeum ante omnis: medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
 Dicite, felices animae, tuque, optime vates;
 Quae regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
 Venimus, et magnos Erebi tranavimus amnis.
 Atque huic responsum paucis ita reddidit heros:
 Nulli certa domus. lucis habitamus opacis,
 Riparumque toros et prata recentia rivis
 Incolimus. Sed vos, si fert ita corde voluntas,
 Hoc superate jugum; et facili jam tramite sistam.

Dixit,

Dixit, et ante tulit gressum, camposque nitentis 677
 Desuper ostentat : dehinc summa cacumina linquunt.

At pater Anchises penitus convalle virenti
 Inclusas animas, superumque ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
 Forte recensibat numerum, carosque nepotes,
 Fataque, fortunaeque virum, moresque, manusque.
 Isque ubi tendentem adversum per gramina vidit
 Aenean, alacris palmas utrasque tetendit :
 Effusaeque genis lacrimae ; et vox excidit ore :
 Venisti tandem, tuaque spectata parenti
 Vicit iter durum pietas ? datur ora tueri,
 Gnate, tua ; et notas audire et reddere voces ?
 Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
 Tempora dinumerans : nec me, mea cura, fefellit.
 Quas ego te terras, et quanta per aequora vectum
 Adcipio ! quantis jactatum, gnate, periclis !
 Quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent !
 Ille autem : Tua me, genitor, tua tristis imago,
 Saepius occurrens, haec limina tendere adegit.
 Stant sale Tyrrheno classes : da jungere dextram,
 Da, genitor ; teque amplexu ne subtrahe nostro.
 Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum :
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somnio.

Interea videt Aeneas in valle reducta
 Seclusum nemus, et virgulta sonantia silvis,
 Lethaeumque, domos placidas qui praenatat, amnem.
 Hunc circum innumerae gentes, populique volabant.

Ac

Ac veluti in pratis, ubi apes aestate serena   707
 Floribus insidunt variis, et candida circum
 Lilia funduntur : strepit omnis murmure campus.
 Horrescit visu subito, caussasque requirit
 Inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro,
 Quive viri tanto conplerint agmine ripas.
 Tum pater Anchises : Animae, quibus altera fato
 Corpora debentur, Lethaei ad fluminis undam
 Securos latices et longa obliviae potant.
 Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
 Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum :
 Quo magis Italia mecum laetere reperta.
 O pater, anne aliquas ad caelum hinc ire putandum est
 Sublimis animas, iterumque in tarda reverti
 Corpora ? quae lucis miseris tam dira cupido ?
 Dicam equidem ; nec te suspensum, gnate, tenebo :
 Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
 Principio caelum ac terras, camposque liquentis,
 Lucentemque globum Lunae, Titaniaque astra,
 Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
 Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
 Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum,
 Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.
 Igneus est ollis vigor, et caelestis origo
 Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
 Terrenique hebetant artus moribundaque membra.
 Hinc metuunt, cupiuntque : dolent, gaudentque : ne-
     que auras
 Dispiciunt clausae tenebris et carcere caeco.
 Quin et supremo quum lumine vita reliquit,

Non

Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
 Corporeae excedunt pestes : penitusque necesse est
 Multa diu concreta modis inolescere miris. 738

Ergo exercentur poenis, veterumque malorum
 Supplicia expendunt. aliae panduntur inanis
 Suspensae ad ventos : aliis sub gurgite vasto
 Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
 Quisque suos parimur Manis : exinde per amplum
 Mittimur Elysiū, et pauci laeta arva tenemus :
 Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
 Concretam exemit labem, purumque reliquit
 Aetherium sensum, atque aurā simplicis ignem.
 Has omnis, ubi mille rotam volvere per annos,
 Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno :
 Scilicet inmemores supera ut convexa revisant,
 Rursus et incipiant in corpora velle reverti.
 Dixerat Anchises : gnatumque unaque Sibyllam
 Conventus trahit in medios, turbamque sonantem :
 Et tumultum capit, unde omnis longo ordine posset
 Adversos legere, et venientum discere voltus.

Nunc age, Dardaniā prolem, quae deinde sequatur
 Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
 Inlustris animas, nostrumque in nomen ituras,
 Expediam dictis, et te tua fata docebo.
 Ille, (vides) pura juvenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucis loca ; primus ad auras
 Aetherias Italo conmixtus sanguine surget
 Silvius, Albanum nomen, tua postuma proles :
 Quem tibi longaevo ferum Lavinia conjux
 Educet filvis regem, regumque parentem :

Unde

Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille Procas, Trojanae gloria gentis, 767
 Et Capys, et Numitor, et qui te nomine reddet
 Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis
 Egregius, si umquam regnandam adceperit Albam.
 Qui juvenes ! quantas ostendant, adspice, vires !
 At qui umbrata gerunt civili tempora quercu,
 Hi tibi Nomentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
 Hi Collatinas inponent montibus arces,
 [Laude pudicitiae celebres, addentque superbos]
 Pometios, Castrumque Inui, Bolamque, Coramque.
 Haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terrae.
 Quin et avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus ; Affaraci quem sanguinis Ilia mater
 Educet. Viden, ut geminae stant vertice cristae,
 Et Pater ipse suo Superum jam signat honore ?
 En, hujus, gnate, auspiciis illa incluta Roma
 Imperium terris, animos aequabit Olympo,
 Septemque una sibi muro circumdabit arces,
 Felix prole virum. qualis Berecynthia mater,
 Invehitur curru Phrygias turrita per urbis
 Laeta deum partu, centum complexa nepotes,
 Omnis caelicolas, omnis supera alta tenentis.
 Huc geminas huc flecte acies : hanc adspice gentem,
 Romanosque tuos. Hic Caesar, et omnis Iuli
 Progenies, magnum caeli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
 Augustus Caesar, Divi genus : aurea condet
 Secula qui rursus Latio, regnata per arva
 Saturno quondam, super et Garamantas et Indos

Proferet imperium. Jacet extra sidera tellus, 796
Extra Anni Solisque vias, ubi caelifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc et Caspia regna
Responsis horrent divôm, et Maeotia tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obivit;
Fixerit aripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu.
Nec, qui pampineis victor juga flectit habenis,
Liber, agens celso Nyssae de vertice tigris.
Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis olivae
Sacra ferens? nosco crinis incanaque menta
Regis Romani; primam qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis et paupere terra
Missus in imperium magnum. Quoi deinde subibit,
Otia qui rumpet patriae, refidesque movebit
Tullus in arma viros, et jam desueta triumphis
Agmina. Quem juxta sequitur jactantior Ancus;
Hunc quoque jam, nimium gaudens popularibus auris.
Vis et Tarquinius reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascisque videre receptos?
Consulis imperium hic primus faevasque securis
Adcipiet: gnatosque pater, nova bella moventis,
Ad poenam pulchra pro libertate vocabit.
Infelix! utcumque ferent ea facta minores;
Vincet amor patriae, laudumque inmensa cupido.
Quin Decios, Drusosque procul, saevumque securi
Adspice

Adspice Torquatum, et referentem signa Camillum.
 Illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animae nunc, et dum nocte prementur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae 829
 Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt!
 Aggeribus focer Alpinis atque arce Monoeci
 Descendens; gener adversis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis adsuescite bella:
 Neu patriae validas in viscera vertite vires.
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
 Projice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corinθο
 Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
 Eruet ille Argos Agamemnoniasque Mycenae,
 Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achilli;
 Ultus avos Trojae, templa et temerata Minervae.
 Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cossæ, relinquat?
 Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Libyae; parvoque potentem
 Fabricium: vel te fulco, Serrane, ferentem?
 Quo fessum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
 Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alii spirantia mollius aera;
 Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus:]
 Orabunt causas melius; caelique meatus
 Describent radio, et surgentia fidera dicent:
 Tu regere imperio populos, Romane, memento,
 (Hae tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
 Parcere subiectis, et debellare superbos.

Sic

Sic pater Anchises, atque haec mirantibus addit;
Adspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis 856
Ingreditur, victorque viros supereminet omnis!
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
Sistet, eques sternet Poenos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
Atque hic Aeneas; (una namque ire videbat
Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
Sed frons laeta parum, et dejecto lumina voltu :)
Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
Filius, ane aliquis magna de stirpe nepotum?
Qui strepitus circa comitum! quantum instar in ipso
est!

Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis :
O gnate, ingentem luctum ne quaere tuorum :
Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent. Nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria haec si dona fuissent.
Quantos ille virum magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
Funera, quum tumulum praeterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos : nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi quisquam se inpune tulisset
Obvius armato, seu quum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, miserande puer! si quâ fata aspera rumpas,

Tu

Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis : 884
 Purpureos spargam flores, animamque nepotis
 His saltem adcumulem donis, et fungar inani
 Munere. Sic tota passim regione vagantur
 Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
 Quae postquam Anchises gnatum per singula duxit,
 Incenditque animum famae venientis amore :
 Exin bella viro memorat quae deinde gerenda,
 Laurentisque docet populos urbemque Latini :
 Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.

Sunt geminae Somnî portae : quarum altera fertur
 Cornea ; qua veris facilis datur exitus umbris :
 Altera candenti perfecta nitens elephanto :
 Sed falsa ad caelum mittunt insomnia Manes.
 His ibi tum gnatum Anchises unaque Sibyllam
 Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.
 Ille viam fecat ad navis, sociosque revisit.
 Tum se ad Cajetae recto fert limite portum.
 Ancora de prora jacitur : stant litore puppes.

AENEIDOS LIB. VII.

TU quoque litoribus nostris, Aeneïa nutrix,
 Aeternam moriens famam, Cajeta, dedisti.
 Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
 Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signant.
 At pius exsequiis Aeneas rite solutis,
 Aggere conposito tumuli, postquam alta quiêrunt
 Aequora, tendit iter velis, portumque relinquit.
 Adspirant aerae in noctem, nec candida cursus
 Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
 Proxima Circaeae raduntur litora terrae:
 Dives inadcessos ubi Solis filia lucos
 Adfiduo resonat cantu, tectisque superbis
 Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Arguto tenuis percurrrens pectine telas.
 Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum,
 Vincla recusantum, et fera sub nocte rudentum:
 Saetigerique fues, atque in praesepibus urfi
 Saevire, ac formae magnorum ululare luporum:
 Quos hominum ex facie dea saeva potentibus herbis
 Induerat Circe in voltus ac terga ferarum.
 Quae ne monstra pii paterentur talia Troës
 Delati in portus, neu litora dira subirent;
 Neptunus ventis inplevit vela secundis;
 Atque fugam dedit, et praeter vada servida vexit.
Jamque

Jamque rubescebat radiis mare, et aethere ab alto
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis: 26

Quum venti posuere, omnisque repente resedit
Flatus, et in lento luctantur marmore tonitruae.
Atque hinc Aeneas ingentem ex aequore lucum
Prospicit. hunc inter fluvio Tiberinus amoeno,
Verticibus rapidis et multa flavus arena,
In mare prorumpit. variae circumque supraque
Adfetae ripis volucres et fluminis alveo
Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant.
Flectere iter fociis, terraeque advertere proras
Inperat, et laetus fluvio succedit opaco.

Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem
Quum primum Aufoniis exercitus adpulit oris,
Expeditam, et primae revocabo exordia pugnae.
Tu vatem, tu, diva, mone. Dicam horrida bella:
Dicam acies, actosque animis in funera reges,
Tyrrhenamque manum, totamque sub arma coactam
Hesperiam. Major rerum mihi nascitur ordo:
Majus opus moveo. Rex arva Latinus et urbis
Jam senior longo placidas in pace regebat.
Hunc Fauno et nympha genitum Laurente Marica
Adcipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
Te, Saturne, refert: tu sanguinis ultimus auctor.
Filius huic, fato divom, prolesque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta juvena est.
Sola domum et tantas servabat filia sedes,
Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio totaque petebant

Aufonia:

Aufonia : petit ante alios pulcherrimus omnis 55
 Turnus, avis atavisque potens ; quem regia conjunx
 Adjungi generum miro properabat amore :
 Sed variis portenta deum terroribus obstant.
 Laurus erat tecti medio in penetralibus altis,
 Sacra comam, multosque metu servata per annos :
 Quam pater inventam, primas quum conderet arces,
 Ipse ferebatur Phoebosacrasse Latinus,
 Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
 Hujus apes summum densae (mirabile dictu)
 Stridore ingenti liquidum trans aethera vectae,
 Obsedere apicem ; et, pedibus per mutua nexis,
 Examen subitum ramo frondente pependit.
 Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
 Adventare virum, et partis petere agmen eandem
 Partibus ex istis, et summa dominarier arce.
 Praeterea, castis adolet dum altaria taedis,
 Ut juxta genitorem adstat Lavinia virgo,
 Visa (nefas) longis comprehendere crinibus ignem,
 Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari ;
 Regalisque adensa comas, adensa coronam,
 Insignem gemmis : tum fumida lumine fulvo
 Involvi, ac totis Vulcanum spargere tectis.
 Id vero horrendum, ac visu mirabile ferri :
 Namque fore inlustrem fama fatisque canebant
 Ipsam ; sed populo magnum portendere bellum.
 At rex sollicitus monstros, oracula Fauni,
 Fatidici genitoris, adit, lucosque sub alta
 Consulit Albunea : nemorum quae maxuma sacro
 Fonte sonat, saevamque exhalat opaca mephitin.

Hinc

Hinc Italae gentes, omnisque Oenotria tellus, 85
 In dubiis responsa petunt. huc dona sacerdos
 Quum tulit, et caesarum ovium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit,
 Multa modis simulacra videt volitantia miris :
 Et varias audit voces, fruiturque deorum
 Conloquio, atque imis Acheronta adfatur Avernis.
 Hic, et tum pater ipse petens responsa Latinus,
 Centum lanigeras mactabat rite bidentis.
 Atque harum effultus tergo stratisque jacebat
 Velleribus. Subita ex alto vox reddita luco est :
 Ne pete connubiis gnatam sociare Latinis,
 O mea progenies, thalamis neu crede paratis.
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
 Adspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
 Haec responsa patris Fauni, monitusque silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus :
 Sed circum late volitans jam Fama per urbis
 Ausonias tulerat ; quum Laomedontia pubes
 Gramineo ripae religavit ab aggere classem.

Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,
 Corpora sub ramis deponunt arboris altae :
 Instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
 Subjiciunt epulis, (sic Juppiter ille monebat)
 Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
 Consumtis hîc forte aliis, ut vertere morsus
 Exiguam in cererem penuria adegit edendi,
 Et violare manu malisque audacibus orbem

Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris ; 115
 Heus ! etiam mensas consumimus ? inquit Iulus.
 Nec plura adludens. Ea vox audita laborum
 Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
 Eripuit pater, ac stupefactus numine preffit.
 Continuo, Salve fatis mihi debita Tellus,
 Vosque, ait, ô fidi Trojae salvete Penates.
 Hic domus, haec patria est. genitor mihi talia, (nam-
 que

Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit :
 Quum te, gnate, fames ignota ad litora vectum
 Adcisis coget dapibus consumere mensas ;
 Tum sperare domos defessus, ibique memento
 Prima locare manu molirique aggere tecta.
 Haec erat illa fames ; haec nos suprema manebat,
 Exitiis positura modum.
 Quare agite, et, primo laeti cum lumine Solis,
 Quaeloca, quive habeant homines, ubi moenia gentis,
 Vestigemus, et à portu diversa petamus.
 Nunc pateras libate Jovi, precibusque vocate
 Anchisen genitorem, et vina reponite mensis.
 Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
 Implicat, et geniumque loci, primamque deorum
 Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota precatur
 Flumina : tum Noctem, noctisque orientia signa,
 Idaeumque Jovem, Phrygiamque ex ordine matrem,
 Invocat ; et duplicis Caeloque Ereboque parentes.
 Hic Pater omnipotens ter caelo clarus ab alto
 Intonuit ; radiisque ardentem lucis et auro
 Ipse manu quatiens ostendit ab aethere nubem.

Diditur

Diditur hîc subito Trojana per agmina rumor, 144
Advenisse diem, quo debita moenia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras laeti statuunt, et vina coronant.

Postera quum prima lustrabat lampade terras
Orta dies; urbem, et finis, et litora gentis
Diversi explorant: haec fontis stagna Numici,
Hunc Thybrim fluvium, hîc fortis habitare Latinos.
Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad moenia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnis:
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora: festinant jussi, rapidisque feruntur
Passibus. ipse humili designat moenia fossa,
Moliturque locum; primasque in litore sedes,
Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, muroque subibant.
Ante urbem pueri, et primaevae flore juventus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acris tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque lacescunt.
Quum praevectus equo longaevi regis ad aures
Nuntius ingentis ignota in veste reportat
Advenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, et solio medius confedit avito.
Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum filvis et relligione parentum.
Hic sceptrâ adcipere, et primos adtollere fascis

Regibus

Regibus omen erat : hoc illis curia templum, 174
 Hae sacris sedes epulis : hîc ariete caeso
 Perpetuis soliti patres confidere mensis.
 Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
 Antiqua è cedro ; Italusque, paterque Sabinus,
 Vitifator, curvam servans sub imagine falcem,
 Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
 Vestibulo adstabant : aliique ab origine reges,
 Martia qui ob patriam pugnando volnera passi.
 Multaque praeterea sacris in postibus arma,
 Captivi pendent currus, curvaeque secures,
 Et cristae capitum, et portarum ingentia claustra,
 Spiculaque, clipeique, ereptaque rostra carinis.
 Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat
 Succinctus trabea, laevaue ancile gerebat
 Picus, equûm domitor : quem capta cupidine conjux
 Aurea percussum virga, versumque venenis,
 Fecit avem Circe, sparfitque coloribus alas.
 Tali intus templo divôm patriaue Latinus
 Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit ;
 Atque haec ingressis placido prior edidit ore :
 Dicite, Dardanidae, (neque enim nescimus et urbem,
 Et genus, auditique advertitis aequore cursum)
 Quid petitis ? quae caussa rates, aut cujus egentes
 Litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit ?
 Sive errore viae, seu tempestatibus acti,
 (Qualia multa mari nautae patiuntur in alto)
 Fluminis intraſtis ripas, portuque sedetis ;
 Ne fugite hospitium, neve ignoreate Latinos,
 Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam,
 Sponte

Sponte sua veterisque dei se more tenentem. 204
 Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
 Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
 Dardanus Idaeas Phrygiae penetrârit ad urbis,
 Threïciamque Samon, quae nunc Samothracia fertur.
 Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
 Aurea nunc folio stellantis regia cœli
 Adcipit; et numero divorum altaribus addit.
 Dixerat. et dicta Ilioneus sic voce secutus:
 Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hiems vestris succedere terris,
 Nec fidus regione viae litusve fefellit.
 Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
 Adferimur pulsi regnis, quae maxuma quondam
 Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
 Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
 Gaudet avo. rex ipse Jovis de gente suprema
 Troïus Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idaeos faevis effusa Mycenis
 Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
 Europae atque Asiae fatis concurrerit orbis,
 Audiit, et si quem tellus extrema refuso
 Submovet Oceano, et si quem extenta plagarum
 Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
 Diluvio ex illo tot vasta per aequora vecti
 Dis sedem exigua patriis litusque rogamus
 Innocuum, et cunctis undamque auramque patentem.
 Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
 Fama levis, tantive abolefcet gratia facti:

Nec

Nec Trojam Aufonios gremio excepisse pigebit.
Fata per Aeneae juro, dextramque potentem, 234
Sive fide, seu quis bello est expertus et armis ;
Multi nos populi, multae (ne temne, quod ultro
Praeferimus manibus vittas ac verba precantia)
Et petiere tibi et voluere adjungere gentes.
Sed nos fata deum vestras exquirere terras
Imperiis egere suis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit, jussisque ingentibus urguet Apollo
Tyrrhenum ad Thybrim, et fontis vada sacra Numici.
Dat tibi praeterea fortunae parva prioris
Munera, reliquias Troja ex ardente receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad aras :
Hoc Priami gestamen erat, quum jura vocatis
More daret populis ; sceptrumque, sacerque tiaras,
Iliadumque labor vestes.

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis haeret,
Intentos volvens oculos. nec purpura regem
Picta movet, nec sceptrum movent Priameia tantum,
Quantum in connubio gnatae thalamoque moratur :
Et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis ; huic progeniem virtute futuram
Egregiam, et totum quae viribus occupet orbem.
Tandem laetus ait : Di nostra incepta secudent,
Auguriumque suum. Dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec sperno. Non vobis, rege Latino,
Divitis uber agri Trojaeve opulentia deerit.

Ipse

Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est, 263
 Si jungi hospitio properat, fociusve vocari)
 Adveniat; voltus neve exhorrescat amicos.
 Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.
 Vos contra regi mea nunc mandata referte.
 Est mihi gnata, viro gentis quam jungere nostrae,
 Non patrio ex adyto sortes, non plurima caelo
 Monstra finunt: generos externis adfore ab oris,
 Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fata
 Et reor, et (si quid veri mens augurat) opto.
 Haec effatus, equos numero pater eligit omni.
 Stabant ter centum nitidi in praesepibus altis.
 Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
 Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.
 Aurea pectoribus demissa monilia pendent;
 Testi auro, fulvom mandunt sub dentibus aurum.
 Absenti Aeneae currum geminosque jugalis,
 Semine ab aethereo, spirantis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos daedala Circe
 Subposita de matre nothos furata creavit.
 Talibus Aeneadae donis dictisque Latini
 Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
 Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
 Saeva Jovis conjunx, aurasque infecta tenebat:
 Et laetum Aenean, classemque ex aethere longo
 Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
 Moliri jam tecta videt, jam fidere terrae:
 Deseruisse rates. Stetit acri fixa dolore.
 Tum quassans caput, haec effundit pectore dicta:

Heu

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris 293
 Fata Phrygum! num Sigeis occumbere campis,
 Num capti potuere capi? num incensa cremavit
 Troja viros? medias acies, mediosque per ignis
 Invenere viam? at (credo) mea numina tandem
 Fessa jacent, odiis aut exsaturata quievi.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Ausa sequi, et profugis toto me obponere ponto.
 Absumtae in Teucros vires caelique marisque.
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
 Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
 Inmanem Lapithum valuit: concessit in iras
 Ipse deum antiquam genitor Calydona Dianae:
 Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydona me-
 rentem?

Ast ego magna Jovis conjunx nil linquere inausum
 Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
 Vincor ab Aenea. Quod si mea numina non sunt
 Magna fatis; dubitem haud equidem implorare quod
 usquam est.

Fletere si nequeo Superos, Acheronta movebo.
 Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
 Atque inmota manet fatis Lavinia conjunx.
 At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
 At licet amborum populos exscindere regum.
 Hac gener atque focer coeant mercede suorum.
 Sanguine Trojano et Rutulo dotabere, virgo:
 Et Bellona manet te pronuba. nec face tantum
 Cisseis praegnans ignis enixa jugalis:

Quin

Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter, 321
Funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.

Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:

Lustificam Alesto Dirarum ab sede fororum

Infernisque ciet tenebris: quoi tristia bella,

Iraeque, insidiaeque, et crimina noxia cordi.

Odit et ipse pater Pluton, odere sorores

Tartarae monstrum: tot sese vertit in ora,

Tot faevae facies, tot pullulat atra colubris.

Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:

Hunc mihi da proprium, virgo fata Nocte, laborem,

Hanc operam, ne noster honos, infractave cedat

Fama loco; neu connubiis ambire Latinum

Aeneadae possint, Italosve obsidere finis.

Tu potes unanimos armare in proelia fratres,

Atque odiis versare domos: tu verbera tectis

Funereasque inferre faces: tibi nomina mille,

Mille nocendi artes. secundum concute pectus,

Disjice conpositam pacem, fere crimina belli:

Arma velit, poscatque simul, rapiatque juvenus.

Exin Gorgoneis Alesto infecta venenis

Principio Latium, et Laurentis tecta tyranni

Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatae:

Quam super adventu Teucrûm Turnique hymenacis

Femineae ardentem curaeque iraeque coquebant.

Huic dea caeruleis unum de crinibus anguem

Conjicit, inque sinum praecordia ad intima subdit:

Quo furibunda domum monstro permisceat omnem.

Ille, inter vestis et levia pectora labfus,

Volvitur ad tactu nullo, fallitque furentem,

VOL. II.

K

Vipeream

Vipeream inspirans animam. fit tortile collo 350
 Aurum ingens coluber, fit longae taenia vittae,
 Inneſcitque comas, et membris lubricus errat.
 Ac dum prima lues udo ſublaba veneno
 Pertentat ſenſus, atque oſſibus implicat ignem ;
 Necdum animus toto percepit pectore flammam ;
 Mollius, et ſolito matrum de more, locuta eſt ;
 Multa ſuper gnata lacrimans Phrygiſque hymenaeis:
 Exſulibusne datur ducenda Lavinia Teucris,
 O genitor ? nec te miſeret gnataeque, tuique ?
 Nec matris miſeret, quam primo Aquilone relinquet
 Perfidus, alta petens abducta virgine, praedo ?
 At non ſic Phrygius penetrat Lacedaemona paſtor,
 Ledaeamque Helenam Trojanas vexit ad urbis.
 Quid tua ſancta fides, quid cura antiqua tuorum,
 Et conſanguineo toties data dextera Turno ?
 Si gener externa petitur de gente Latinis,
 Idque ſedet, Faunique premunt te juſſa parentis ;
 Omnem equidem ſceptris terram, quae libera noſtris
 Diſſidet, externam reor, et ſic dicere divos.
 Et Turno, ſi prima domus repetatur origo,
 Inachus Acriſiusque patres, mediaeque Mycenae.
 His ubi nequidquam diſtis experta, Latinum
 Contra ſtare videt, penitusque in viſcera laeſum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat :
 Tum vero infelix, ingentibus excita monſtris,
 Inmenſam ſine more furit lymphata per urbem :
 Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent : ille actus habena

Curvatis

Curvatis fertur spatiis : stupet infcia supra 381
 Inpubesque manus, mirata volubile buxum :
 Dant animos plagae. Non cursu segnior illo
 Per medias urbis agitur populosque ferocis.
 Quin etiam in silvas, simulato numine Bacchi,
 Majus adorta nefas, majoremque orsa furorem,
 Evolat, et gnatam frondosis montibus abdit ;
 Quo thalamum eripiat Teucris, taedasque moretur :
 Euae Bacche, fremens, solum te virgine dignum,
 Vociferans. etenim mollis tibi sumere thyrsos,
 Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.
 Fama volat : Furiisque adcensas pectore matres
 Idem omnis simul ardor agit, nova quaerere tecta.
 Deferuere domos : ventis dant colla comasque.
 Ast aliae tremulis ululatibus aethera complent,
 Pampineasque gerunt incinctae pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
 Sustinet, ac gnatae Turnique canit hymenaeos
 Sanguineam torquens aciem ; torvomque repente
 Clamat : Io matres, audite ubi quaeque, Latinae.
 Si qua piis animis manet infelicis Amatae
 Gratia, si juris materni cura remordet ;
 Solvite crinalis vittas, capite orgia mecum.
 Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
 Reginam Alesto stimulis agit undique Bacchi.
 Postquam visa satis primos acuisse furores,
 Consiliumque omnemque domum vertisse Latini ;
 Protenus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
 Audacis Rutuli ad muros : quam dicitur urbem
 Acrifionaeis Danaë fundasse colonis,

Praecipiti

Praecipiti delata Noto. locus Ardea quondam 411
Dictus avis : et nunc magnum manet Ardea nomen.
Sed fortuna fuit ; tectis hîc Turnus in altis
Jam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alesto torvam faciem et furialia membra
Exuit : in voltus sese transformat anilis,
Et frontem obscaenam rugis arat. induit albos
Cum vitta crinis : tum ramum innectit olivae.
Fit Chalybe, Junonis anus templique sacerdos ;
Et juveni ante oculos his se cum vocibus offert :
Turne, tot incassum fusos patiere labores,
Et tua Dardaniis transcribi sceptrâ colonis ?
Rex tibi conjugium, et quaefitas sanguine dotes
Abnegat : externusque in regnum quaeritur heres.
Inunc, ingratis offer te, inrise, periclis :
Tyrrhenas, i, sterne acies : tege pace Latinos.
Haec adeo tibi me, placida quum nocte jaceres,
Ipsa palam fari omnipotens Saturnia jussit.
Quare age, et armari pubem portisque moveri
Laetus in arma para, et Phrygios, qui flumine pulchro
Confedere, duces, pictasque exure carinas.
Caelestum vis magna jubet. rex ipse Latinus,
Nidare conjugium, et dicto parere fatetur,
Sentiat, et tandem Turnum experiatur in armis.
Hîc juvenis, vatem inridens, sic orsa vicissim
Ore refert : Classis invecitas Thybridis alveo
Non (ut rere) meas effugit nuntius auris.
Ne tantos mihi finge metus : nec regia Juno
Inmemor est nostri.
Sed te victa situ verique effoeta senectus,

O mater, curis nequidquam exercet, et arma 441
 Regum inter falsa vatem formidine ludit.
 Cura tibi, divôm effigies et templa tueri :
 Bella viri pacemque gerent, quîs bella gerenda.
 Talibus Alecô dictis exarsit in iras.
 At juveni branti subitos tremor occupat artus :
 Deriguere oculi : tot Erinnyes sibilat hydris,
 Tantaque se facies aperit : tum flammea torquens
 Lumina cunctantem et quaerentem dicere plura
 Reppulit, et geminos erexit crinibus anguis,
 Verberaque insonuit, rabidoque haec addidit ore :
 En, ego victa situ, quam veri effoeta senectus
 Arma inter regum falsa formidine ludit ;
 (Respice ad haec :) adsum Dirarum ab sede sororum :
 Bella manu letumque gero.
 Sic effata facem juveni conjecit, et atro
 Lumine fumantis fixit sub pectore taedas.
 Olli somnum ingens rumpit pavor ! ossaque et artus
 Perfudit toto proruptus corpore sudor.
 Arma amens fremit ; arma toro tectisque requirit.
 Saevit amor ferri, et scelerata infania belli :
 Ira super, magno veluti quum flamma sonore
 Virgea subgeritur costis undantis aëni,
 Exsultantque aestu latices ; furit intus aquâi
 Fumidus atque alte spumis exuberat amnis :
 Nec jam se capit unda ; volat vapor ater ad auras.
 Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
 Indicit primis juvenum, et jubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere finibus hostem :
 Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.

Haec

Haec ubi dicta dedit, divosque in vota vocavit;
 Certatim sese Rutuli exhortantur in arma. 472
 Hunc decus egregium formae movet atque juventae;
 Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.

Dum Turnus Rutulos animis audacibus inplet,
 Alesto in Teucros Stygiis se concitat alis;
 Arte nova speculata locum, quo litore pulcher
 Infidiis cursuque feras agitabat Iulus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
 Objicit, et noto naris contingit odore,
 Ut cervom ardentem agerent: quae prima laborum
 Causa fuit, belloque animos accendit agrestis.
 Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
 Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Tyrrhusque pater, quoi regia parent
 Armenta, et lati custodia credita campi.
 Adsuetum imperiis soror omni Silvia cura
 Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
 Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
 Ille, manum patiens, mensaeque adsuetus herili,
 Errabat filvis; rursusque ad limina nota
 Ipse domum fera quamvis se nocte ferebat.
 Hunc procul errantem rabidae venantis Iuli
 Conmovere canes: fluvio quum forte secundo
 Deflueret, ripaque aestus viridante levaret.
 Ipse etiam, eximiae laudis succensus amore,
 Ascanius curvo direxit spicula cornu:
 Nec dextrae erranti deus afuit, actaque multo
 Perque uterum sonitu perque ilia venit arundo.

Saucius

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, 500
 Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
 Atque inploranti similis tectum omne replebat.
 Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
 Auxilium vocat, et duros conclamat agrestis.
 Olli (pestis enim tacitis latet aspera filvis)
 Improvisi adsunt : hîc torre armatus obusto,
 Stipitis hîc gravidî nodis. quod quoique repertum
 Rimanti, telum ira facit. Vocat agmina Tyrrhus,
 Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
 Scindebat, rapta spirans inmane securi.
 At faeva è speculis tempus dea nacta nocendi
 Ardua tecta petit, stabuli et de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuque recurvo
 Tartaream intendit vocem : qua protenus omne
 Contremuit nemus, et silvae intonuere profundae.
 Audiit et Triviae longe lacus, audiit amnis
 Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
 Et trepidae matres pressere ad pectora gnatos.
 Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
 Indomiti agricolae : nec non et Troïa pubes
 Ascanio auxilium castris effundit apertis.
 Direxere acies. Non jam certamine agresti,
 Stipitibus duris agitur, sudibusve praeustis ;
 Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
 Horrescit strictis seges ensibus, aeraque fulgent
 Sole laceffita, et lucem sub nubila jactant :
 Fluctus uti primo coepit quum albescere vento,
 Paullatim sese tollit mare, et altius undas

Erigit,

Erigit, inde imo confurgit ad aethera fundo. 350
 Hic juvenis primam ante aciem stridente sagitta,
 Gnatorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
 Sternitur. Haesit enim sub gutture vulnus, et udae
 Vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam.
 Corpora multa virum circa, seniorque Galaesus,
 Dum paci medium se offert : justissimus unus
 Qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus arvis :
 Quinque greges illi balantum, quina redibant
 Armenta, et terram centum vertebat aratris.
 Atque ea per campos aequo dum Marte geruntur,
 Promissi dea facta potens, ubi sanguine bellum
 Inbuit, et primae commisit funera pugnae,
 Deferit Hesperiam, et caeli convexa per auras
 Junonem victrix adfatur voce superba :
 En, perfecta tibi bello discordia tristi.
 Dic, in amicitiam coeant, et foedera jungant :
 Quandoquidem Ausonio resperfi sanguine Teucros.
 Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
 Finitimas in bella feram rumoribus urbis,
 Adcendamque animos insani Martis amore :
 Undique ut auxilio veniant. spargam arma per agros.
 Tum contra Juno : Terrorum et fraudis abunde est.
 Stant belli caussae : pugnatur comminus armis.
 Quae fors prima dedit, sanguis novus inbuit arma.
 Talia connubia, et talis celebrent hymenaeos
 Egregium Veneris genus et rex ipse Latinus :
 Te super aetherias errare licentius auras,
 Haud Pater ille velit, summi regnator Olympi.
 Cede locis. Ego, si qua super fortuna laborum est,
Ipsa

Ipsa regam. Talis dederat Saturnia voces. 560
 Illa autem adtollit stridentis anguibus alas,
 Cocytique petit sedem, supera ardua linquens.
 Est locus Italiae medio sub montibus altis
 Nobilis, et fama multis memoratus in oris,
 Amsancti valles. densis hunc frondibus atrum
 Urguet utrimque latus nemoris, medioque fragosus
 Dat sonitum faxis et torto vertice torrens.
 Hic specus horrendum, faevi spiracula Ditis,
 Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit faucis : quâs condita Erinnyes,
 Invisum numen, terras caelumque levabat.

Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Inponit regina manum. ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, caesosque reportant,
 Almonem puerum, foedatque ora Galaesi :
 Implorantque deos, obtestanturque Latinum.
 Turnus adest, medioque in crimine caedis et igni
 Terrorem ingeminat : Teucros in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam ; se limine pelli.
 Tum quorum adtonitae Baccho nemora avia matres
 Insultant thiasis, (neque enim leve nomen Amatae)
 Undique conlecti coeunt, Martemque fatigant.
 Illicet infandum cuncti contra omina bellum,
 Contra fata deum, perverso numine poscunt.
 Certatim regis circumstant testâ Latini.
 Ille, velut pelagi rupes inmota, resistit :
 Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Quae sese, multis circum latrantibus undis,

Mole tenet, scopuli nequidquam et spumea circum
 Saxa fremunt, laterique inlisa refunditur alga. 590
 Verum, ubi nulla datur caecum exsuperare potestas
 Consilium, et saevae nutu Junonis eunt res,
 Multa deos aurasque pater testatus inanis,
 Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procella !
 Ipse has sacrilego pendetis sanguine poenas,
 O miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
 Supplicium ; votisque deos venerabere seris.
 Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus :
 Funere felici spolior. Nec plura locutus
 Saepfit se tectis, rerumque reliquit habenas.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protenus urbes
 Albanae coluere sacrum, nunc maxuma rerum
 Roma colit, quum prima movent in proelia Martem,
 Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
 Hyrcanisve, Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
 Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
 Sunt geminae belli portae (sic nomine dicunt)
 Religione sacrae, et saevi formidine Martis :
 Centum aerei cludunt vestes, aeternaue ferri
 Robora : nec custos absistit limine Janus.
 Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
 Ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino
 Insignis, referat stridentia limina Consul ;
 Ipse vocat pugnas : sequitur tum cetera pubes :
 Aereaue adfensu conspirant cornua rauco.
 Hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus
 More jubebatur, tristisque recludere portas.
 Abstulit tactu pater, aversusque refugit

Foeda ministeria, et caecis se condidit umbris.
 Tum regina deum caelo delabſa morantis 620
 Impulit ipſa manu portas, et cardine verſo
 Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
 Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis ante.
 Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
 Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
 Pars levis clipeos, et ſpicula lucida tergent
 Arvina pingui, ſubiguntque in cote ſecuris:
 Signaque ferre juvat, ſonitusque audire tubarum.
 Quinque adeo magnae poſitis incudibus urbes
 Tela novant, Atina potens, Tiburque ſuperbum,
 Ardea, Cruſtumerique, et turrigeræ Antemnae.
 Tegmina tuta cavant caput, ſeſtuntque ſalignas
 Umbonum cratis: alii thoracas aënos,
 Aut levis ocreas lento ducunt argento.
 Vomeris huc, et falcis honos, huc omnis aratri
 Ceſſit amor: recoquunt patrios fornacibus enſis.
 Claſſica jamque ſonant: it bello teſſera ſignum.
 Hic galeam teſtis trepidus rapit: ille frementis
 Ad juga cogit equos; clipeumque, auroque trili cem
 Loricam induitur; fidoque adcingitur enſe.

Pandite nunc Heliconæ, deæ, cantusque movete,
 Qui bello exciti reges, quæ quemque ſecutæ
 Conplerint campos acies; quibus Itala jam tum
 Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis.
 Et meminifſis enim, divæ, et memorare poteſtis:
 Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Primus

Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris 647
 Contemtor divom Mezentius, agminaque armat.
 Filius huic juxta Lausus, quo pulchrior alter
 Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
 Lausus, equum domitor, debellatorque ferarum,
 Ducit Agyllina nequidquam ex urbe secutos
 Mille viros; dignus, patriis qui laetior esset
 Imperiis, et quoi pater haud Mezentius esset.

Post hos insignem palma per gramina currum,
 Victoresque ostentat equos, satus Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus: clipeoque insigne patrum
 Centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hydram:
 Collis Aventini silva quem Rhea sacerdos
 Furtivom partu sub luminis edidit oras,
 Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
 Geryone extincto, Tirynthius adigit arva,
 Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
 Pila manu, faevosque gerunt in bella dolones:
 Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
 Ipse pedes tegumen torquens inmane leonis,
 Terribili inpexum saeta, cum dentibus albis
 Indutus capiti, sic regia tecta subibat
 Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.

Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
 Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
 Catillusque, acerque Coras, Argiva juvenus;
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
 Ceu duo nubigenae quum vertice montis ab alto
 Descendunt Centauri, Homolen Othrymque nivalem
 Linquentes

Linquentes cursu rapido : dat euntibus ingens 677
Silva locum, et magno cedunt virgulta fragore.

Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
Volcano genitum pecora inter agrestia regem,
Inventumque focus omnis quem credidit aetas,
Caeculus. hunc legio late comitatur agrestis :
Quique altum Praeneste viri, quique arva Gabinæ
Junonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis
Hernica faxa colunt ; quos dives Anagnia pascis,
Quos, Amasene pater. non illis omnibus arma,
Nec clipei, currusve sonant. pars maxuma glandes
Liventis plumbi spargit : pars spicula gestat
Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti : vestigia nuda sinistri
Instituere pedis ; crudus tegit altera pero.

At Messapus, equum domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni quoiquam nec sternere ferro,
Jam pridem resides populos, desuetaque bello
Agmina, in arma vocat subito, ferrumque retractat.
Hi Fescenninas acies, aequosque Faliscos,
Hi Soraclis habent arces, Flaviniæque arva,
Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.
Ibant aequati numero, regemque canebant :
Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
Quum sese è pastu referunt, et longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, et Asia longe
Pulsa palus.

Nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto
Misceri putet : æriam sed gurgite ab alto
Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.

Ecce,

Ecce, Sabinorum prisco de sanguine magnum 706
 Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
 Claudia nunc à quo diffunditur et tribus et gens
 Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
 Una ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
 Ereti manus omnis, oliviferaeque Mutuscae :
 Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
 Qui Tetricae horrentis rupes, montemque Severum,
 Casperiamque colunt, Forulosque, et flumen Himellae:
 Qui Thybrim Fabarimque bibunt, quos frigida misit
 Nursia, et Hortinae classes, populique Latini :
 Quosque secans infauustum interluit Allia nomen :
 Quam multi Libyco volvantur marmore fluctus,
 Saevus ubi Orion hibernis conditur undis :
 Vel quum Sole novo densae torrentur aristae,
 Aut Hermi campo, aut Lyciae flaventibus arvis ;
 Scuta sonant, pulsque pedum tremit excita tellus.

Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hostis,
 Curru jungit Halesus equos, Turnoque feroces
 Mille rapit populos : vertunt felicia Baccho
 Massica qui rastris, et quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaque juxta
 Aequora, quique Cales relinquunt, amnisque vadosi
 Adcola Volturni, pariterque Saticulus asper,
 Ostorumque manus. Teretes sunt aclides illis
 Tela: sed haec lento mos est aptare flagello.
 Laevas caetra tegit; falcati comminus enses.
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
 Oebale: quem generasse Telon Sebethide nympha
 Fertur, Teleboum Capreas quum regna teneret

Jam

Jam senior: patriis sed non et filius arvis 736
 Contentus, late jam tum ditione premebat
 Sarraſtis populos, et quae rigat aequora Sarnus,
 Quique Ruffras Batulumque tenent, atque arva Ce-
 lennae,

Et quos maliferae deſpectant moenia Abellae:
 Teutonico ritu ſoliti torquere catejas:
 Tegmina quîs capitum raptus de ſubere cortex:
 Aerataeque micant peltae, micat aereus enſis.

Et te montosae miſere in proelia Nerſae,
 Uſens, inſignem fama et felicibus armis:
 Horrida praecipue quoi gens, adſuetaque multo
 Venatu nemorum, duris Aequicula glebis
 Armati terram exercent, ſemperque recentis
 Conveſtare juvat praedas, et vivere raptò.

Quin et Marrubia venit de gente ſacerdos,
 Fronde ſuper galeam et felici comtus oliva,
 Archippi regis miſſu, fortiſſimus Umbro:
 Vipereo generi, et graviter ſpirantibus hydris,
 Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
 Mulcebatque iras, et morſus arte levabat.
 Sed non Dardaniae medicari cuſpidis iſtum
 Evaluit; neque eum juvere in volnera cantus
 Somniferi, et Marſis quaefitae montibus herbae.
 Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus unda,
 Te liquidi flevere lacus.

Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello
 Viribus: inſignem quem mater Aricia miſit,
 Eduſtum Egeriae lucis, humentia circum

Litora,

Litora, pinguis ubi et placabilis ara Dianae. 764
 Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte no-
 vercae

Occiderit, patriasque explêrit sanguine poenas
 Turbatus distractus equis, ad fidera rursus
 Aetheria et superas caeli venisse sub auras,
 Paeoniis revocatum herbis et amore Dianae.
 Tum Pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
 Mortalem infernis ad lumina surgere vitae,
 Ipse repertorem medicinae talis et artis
 Fulmine Phoebigenam Stygias detrussit in undas.
 At Trivia Hippolytum secretis alma recondit
 Sedibus, et nymphae Egeriae nemorique relegat :
 Solus ubi in filvis Italis ignobilis aevom
 Exigeret, versoque ubi nomine Virbius esset.
 Unde etiam templo Triviae lucisque sacratiss
 Cornipedes arcentur equi ; quod litore currum
 Et juvenem monstribus pavidi effudere marinis.
 Filius ardentis haud secius aequore campi
 Exercebat equos, curruque in bella ruebat.

Ipse inter primos praestanti corpore Turnus
 Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.
 Quoi triplici crinita juba galea alta Chimaeram
 Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignis.
 Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis,
 Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
 At levem clipeum sublatis cornibus Io
 Auro insignibat, jam saetis obsita, jam bos,
 Argumentum ingens, et custos virginis Argus,
 Caelataque amnem fundens pater Inachus urna.

Insequitur

Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis 793
 Agmina densentur campis, Argivaeque pubes,
 Auruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
 Et Sacrae acies, et picti scuta Labici:
 Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
 Litus arant, Rutulosque exercent vomere collis,
 Circaeumque jugum; quis Juppiter Anxurus arvis
 Praesidet, et viridi gaudens Feronia luco:
 Qua Saturae jacet atra palus, gelidusque per imas
 Quaerit iter vallis, atque in mare conditur Ufens.

Hos super advenit Volscæ de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, et florentis aere catervas,
 Bellatrix. non illa colo, calathifve Minervae
 Femineas adsueta manus; sed proelia virgo
 Dura pati, cursuque pedum praevertere ventos.
 Illa vel intactæ segetis per summa volaret
 Gramina, nec teneras cursu laessisset aristas:
 Vel mare per medium, fluctu suspensa tumentis,
 Ferret iter, celeris nec tingeret aequore plantas.
 Illam omnis tectis agrisque effusa juvenus,
 Turbaque miratur matrum, et prospectat euntem
 Adtonitis inhians animis: ut regius ostro
 Velet honos levis humeros, ut fibula crinem
 Auro internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram,
 Et pastorem praefixa cuspide myrtum.

AENEIDOS LIB. VIII.

UT belli signum Laurenti Turnus ab arce
 Extulit, et rauco strepuerunt cornua cantu,
 Utque acris concussit equos, utque inpulit arma;
 Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
 Conjurat trepido Latium, saevitque juvenus
 Effera. Ductores primi Messapus et Ufens,
 Contemtorque deum Mezentius, undique cogunt
 Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.
 Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, et Latio consistere Teucros,
 Advectum Aenean classi, victosque Penatis
 Inferre, et fatis regem se dicere posci,
 Edoceat, multasque viro se adjungere gentis
 Dardanio, et late Latio increbrescere nomen.
 Quid struat his coeptis, quem, si Fortuna sequatur,
 Eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
 Quam Turno regi, aut regi adparere Latino.
 Talia per Latium. quae Laomedontius heros
 Cuncta videns magno curarum fluctuat aestu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
 In partisque rapit varias, perque omnia versat.
 Sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
 Sole percussum, aut radiantis imagine Lunae,
 Omnia pervolitat late loca, jamque sub auras
 Erigitur, summique ferit laquearia tecti.

Nox

Nox erat ; et terras animalia fessa per omnis 26
 Alituum pecudumque genus sopor altus habebat :
 Quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
 Aeneas, tristi turbatus pectora bello,
 Procubuit, feramque dedit per membra quietem.
 Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
 Populeas inter senior se adtollere frondis
 Visus. eum tenuis glauco velabat amictu
 Carbasus, et crinis umbrosa tegebat arundo.
 Tum sic adfari, et curas his demere dictis :
 O fate gente deûm, Trojanam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, aeternaque Pergama servas,
 Exspectate solo Laurenti, arvisque Latinis ;
 Hic tibi certa domus : certi (ne absiste) Penates :
 Neu belli terrere minis. tumor omnis et irae
 Concessere deûm.
 Jamque tibi, ne vana putes haec fingere Somnum,
 Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
 Triginta capitum foetus enixa, jacebit ;
 Alba, solo recubans, albi circum ubera gnati.
 [Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum :]
 Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
 Ascanius clari condet cognominis Albam.
 Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
 Expedias victor, paucis (adverte) docebo.
 Arcades his oris, genus à Pallante profectum,
 Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
 Delegere locum, et posuere in montibus urbem
 Pallantis proavi de nomine Pallanteum.

Hi bellum adfidue ducunt cum gente Latina : 55
 Hos castris adhibe socios, et foedere junge.
 Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
 Adversum remis superes subvectus ut amnem.
 Surge age, nate dea ; primisque cadentibus astris
 Junoni fer rite preces, iramque minasque
 Supplicibus supera votis. mihi victor honorem
 Persolves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, et pingua culta secantem,
 Caeruleus Thybris, caelo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit.
 Dixit, deinde lacu Fluvius se condidit alto,
 Ima petens. Nox Aenean somnusque reliquit.
 Surgit, et, aetherii spectans orientia Solis
 Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
 Sustulit, ac talis effundit ad aethera voces :
 Nymphae, Laurentes Nymphae, genus amnibus unde est,
 Tuque, ô Thybri, tu, ô genitor, cum flumine sancto,
 Adcipite Aenean, et tandem arcete periclis.
 Quo te cumque lacus, miserantem incommoda nostra
 Fonte tenent, quocumque solo pulcherrimus exis ;
 Semper honore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum Fluvius regnator aquarum.
 Adsis ô tantum, et propius tua numina firmes.

Sic memorat, geminasque legit de classe biremis,
 Remigioque aptat ; focios simul instruit armis.
 Ecce autem, subitum atque oculis mirabile monstrum,
 Candida per silvam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus :
 Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxuma Juno,

Maëlat,

Maestat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram. 85
 Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
 Leniit, ac tacita refluens ita substitit unda,
 Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
 Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:
 Labitur uncta vadis abies: mirantur et undae,
 Miratur nemus insuetum fulgentia longe
 Scuta virum, fluvio pictasque innare carinas.
 Olli remigio noctemque diemque fatigant,
 Et longos superant flexus, variisque teguntur
 Arboribus, viridisque secant placido aequore silvas.
 Sol medium caeli conscenderat igneus orbem,
 Quum muros arcemque procul, ac rara domorum
 Testa vident; quae nunc Romana potentia caelo
 Aequavit: tum res inopes Euandrus habebat.
 Ocuis advertunt proras, ubique propinquant.

Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadae magno divisque ferebat
 Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
 Una omnes juvenum primi, pauperque senatus
 Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
 Ut celsas videre rates, atque inter opacum
 Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Consurgunt mensis. audax quos rumpere Pallas
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
 Et procul è tumulto: Juvenes, quae causa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
 Tum

Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta, 115
 Paciferaeque manu ramum praetendit olivae :
 Trojugenas, ac tela vides inimica Latinis ;
 Quos illi bello profugos egere superbo.
 Euandrum petimus. Ferte haec, et dicite lectos
 Dardaniae venisse duces, socia arma rogantis.
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas :
 Egredere ô, quicumque es, ait, coramque parentem
 Adloquere, ac nostris succede Penatibus hospes.
 Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesit.
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
 Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis :
 Optume Grajugenûm, quoi me Fortuna precari,
 Et vitta comtos voluit praetendere ramos ;
 Non equidem extimui, Danaûm quod ductor, et Arcas
 Quodque ab stirpe fores geminis conjunctus Atridis,
 Sed mea me virtus, et sancta oracula divôm,
 Cognatique patres, tua terris didita fama,
 Conjunxere tibi, et satis egere volentem.
 Dardanus, Iliacae primus pater urbis et auctor,
 Electra (ut Graji perhibent) Atlantide cretus,
 Advehitur Teucros : Electram maxumus Atlas
 Edidit, aetherios humero qui sustinet orbis.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja
 Cyllenae gelido conceptum vertice fudit.
 At Majam, auditis si quidquam credimus, Atlas,
 Idem Atlas generat, caeli qui fidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 His fretus non legatos, neque prima per artem
 Tentamenta

Tentamenta tui pepigi: me, me ipse, meumque 144
 Objeci caput, et supplex ad limina veni.

Gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello
 Insequitur; nos si pellant, nihil afore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub juga mittant:
 Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra.
 Adcipe, daque fidem. sunt nobis fortia bello
 Pectora, sunt animi, et rebus spectata Juventus.

Dixerat Aeneas. Ille osque, oculosque loquentis
 Jam dudum, et totum lustrabat lumine corpus.
 Tum sic pauca refert: Ut te, fortissime Teucrûm,
 Adcipio adgnoscoque libens! ut verba parentis
 Et vocem Anchisae magni, voltumque recorder!
 Nam memini Hesionae visentem regna fororis
 Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
 Protenus Arcadiae gelidos invisere finis.

Tum mihi prima genas vestibat flore Juventus;
 Mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
 Anchises. mihi mens juvenali ardebat amore
 Conpellare virum, et dextrae conjungere dextram:
 Adcessi, et cupidus Phenei sub moenia duxi.
 Ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
 Discedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
 Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo et, quam petitis, juncta est mihi foedere dextra:
 Et, lux quum primum terris se crastina reddet,
 Auxilio laetos dimittam, opibusque juvabo.

Interea sacra haec, quando huc venistis amici,
 Annua, quae differre nefas, celebrate faventes

Nobiscum,

Nobiscum, et jam nunc sociorum adsuescite mensis.
Haec ubi dicta, dapes jubet et sublata reponi 175
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili :
Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Adcipit Aenean, folioque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim araeque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas, simul et Trojana juvenus,
Perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.
Postquam exempta fames, et amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait : Non haec sollemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio veterumque ignara deorum
Inposuit. saevis, hospes Trojane, periclis
Servati facimus, meritosque novamus honores.
Jam primum saxi suspensam hanc adspice rupem :
Disiectae procul ut moles, desertaque montis
Stat domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit, vasto submota recessu,
Semihominis Caci : facies quam dira tenebat
Solis inadcessam radiis : semperque recenti
Caede tepebat humus, foribusque adfixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Volcanus erat pater : illius atros
Ore vomens ignis magna se mole ferebat.
Adtulit et nobis aliquando optantibus aetas
Auxilium adventumque dei. nam maxumus ultor,
Tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
Alcides aderat, taurosque hac victor agebat

Ingentis :

Ingentis : vallemque boves amnemque tenebant .
 At furis Caci mens effera, ne quid inausum   205
 Aut intractatum scelerisve dolive fuisset,
 Quatuor à stabulis praestanti corpore tauros
 Avertit, totidem forma superante juvenecas.
 Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos, versisque viarum
 Indiciis raptos, saxo occultabat opaco.
 Quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.
 Interea, quum jam stabulis saturata moveret
 Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
 Discessu mugire boves, atque omne querelis
 Impleri nemus, et colles clamore relinqui.
 Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
 Mugit, et Caci spem custodita fefellit.
 Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
 Felle dolor : rapit arma manu, nodisque gravatum
 Robur ; et aetherii cursu petit ardua montis.
 Tum primum nostri Cacum videre timentem,
 Turbatumque oculi. fugit illicet ocior Euro,
 Speluncamque petit : pedibus timor addidit alas.
 Ut sese inclusit, ruptisque inmane catenis
 Dejecit saxum, ferro quod et arte paterna
 Pendebat, sultosque emuniit objice postes ;
 Ecce, furens animis aderat Tirynthius, omnemque
 Adcessum lustrans, huc ora ferebat et illuc,
 Dentibus infrendens. ter totum fervidus ira
 Lustrat Aventini montem : ter faxea tentat
 Limina nequidquam : ter fessius valle refedit.

Stabat acuta filex, praecifis undique faxis,
 Speluncae dorso insurgens, altissima visu;
 Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
 Hanc, ut prona jugo laevom incumbibat ad amnem,
 Dexter in adversum nitens concussit, et imis
 Avolsam solvit radicibus: inde repente
 Inpulit. impulsu quo maximus insonat aether:
 Dissultant ripae, refluitque exterritus amnis.
 At specus, et Caci detecta adparuit ingens
 Regia, et umbrosae penitus patuere cavernae:
 Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas referet sedes, et regna recludat
 Pallida, dâs invisâ; superque inmane barathrum
 Cernatur, trepidentque inmisso lumine Manes.
 Ergo insperata deprensam in luce repente,
 Inclusumque cavo saxo, atque insueta rudentem,
 Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
 Advocat, et ramis vastisque molaribus instat.
 Ille autem (neque enim fuga jam super ulla pericli)
 Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
 Evomit, involvitque domum caligine caeca,
 Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem conmixtis igne tenebris.
 Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
 Praecipiti injecit saltu, qua plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
 Hîc Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Conripit in nodum complexus, et angit inhaerens
 Elisos oculos, et siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra revolsis:

Abstractaeque

Abstr
 Cael
 Prot
 Tern
 Pect
 Ex i
 Serv
 Et d
 Han
 Dico
 Qua
 Cing
 Con
 Dix
 Vel
 Et
 In
 De
 Jan
 Pel
 Inf
 Do
 Te
 Po
 H
 H
 M
 U
 T
 R

Abstractaeque boves, abjurataeque rapinae   263
 Caelo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
 Terribilis oculos, voltum, villosaque saetis
 Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignis.
 Ex illo celebratus honos, laetique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri
 Hanc aram luco statuit; quae Maxuma semper
 Dicitur nobis, et erit quae maxuma semper.
 Quare agite, ô juvenes, tantarum in munere laudum
 Cingite fronde comas, et pocula porcite dextris,
 Communemque vocate deum, et date vina volentes.
 Dixerat: Herculea bicolor quum populus umbra
 Velavitque comas, foliisque innexa pependit:
 Et sacer inplevit dextram scyphus. ocius omnes
 In mensam laeti libant, divosque precantur.
 Devexo interea propior fit Vesper Olympo:
 Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant,
 Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.
 Instaurant epulas, et mensae grata secundae
 Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
 Populeis adsunt evincti tempora ramis;
 Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
 Herculeas, et facta ferant: ut prima novercae
 Monstra manu, geminosque premens eliserit anguis:
 Ut bello egregias idem disjecerit urbis,
 Trojamque, Oechaliamque: ut duos mille labores
 Rege sub Eurytheo, fatis Junonis iniquae,
 Pertulerit.

Pertulerit. Tu nubigenas, invicte, bimebris 293
Hylaeumque, Pholumque manu, tu Cresia mactas
Prodigia, et vastum Nemeae sub rupe leonem.
Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
Ossa super recubans antro semesa cruento:
Nec te ullae facies, non terruit ipse Typhoëus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernaeus turba capitum circumstetit anguis.
Salve, vera Jovis proles, decus addite divis;
Et nos, et tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.

Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. ibat rex obsitus aevo,
Et comitem Aenean juxta gnatumque tenebat
Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
Miratur, facilisque oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturque locis; et singula laetus
Exquirique, auditque virum monumenta priorum.
Tum rex Euandrus Romanae conditor arcis:
Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,
Gensque virum truncis et duro robore nata:
Quis neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, et regnis exsul ademptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Conposuit, legesque dedit, Latiumque vocari

Maluit,

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris. 323
 Aurea, quae perhibent, illo sub rege fuerunt
 Secula : sic placida populos in pace regebat.
 Deterior donec paullatim, ac decolor aetas,
 Et belli rabies, et amor successit habendi.
 Tum manus Ausonia, et gentes venere Sicanae ;
 Saepius et nomen posuit Saturnia tellus.
 Tum reges, asperque inmani corpore Thybris :
 A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 Diximus : amisit verum vetus Albula nomen.
 Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem
 Fortuna omnipotens, et ineluctabile fatum,
 His posuere locis : matrisque egere tremenda
 Carmentis nymphe monita, et deus auctor Apollo.
 Vix ea dicta : dehinc progressus monstrat et aram,
 Et Carmentalem Romano nomine portam :
 Quam memorant Nymphae priscum Carmentis hono-
 rem

Vatis fatidicae : cecinit quae prima futuros
 Aeneadas magnos, et nobile Pallanteum.
 Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
 Retulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycei.
 Nec non et sacri monstrat nemus Argileti,
 Testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.
 Hinc ad Tarpejam sedem, et Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Jam tum relligio pavidos terrebat agrestis
 Dira loci : jam tum silvam saxumque tremebant.

Hoc

Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
 (Quis deus, incertum est) habitat deus : Arcades ipsum
 Credunt se vidisse Jovem, quum saepe nigrantem 353
 Aegida concuteret dextra, nimbosque cieret.
 Haec duo praeterea disiectis oppida muris,
 Reliquias, veterumque vides monumenta virorum.
 Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem :
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri, passimque armenta videbant
 Romanoque foro et lautis mugire Carinis.
 Ut ventum ad sedes : Haec, inquit, limina victor
 Alcides subiit ; haec illum regia cepit.
 Aude, hospes, contemnere opes : et te quoque dignum
 Finge deo ; rebusque veni non asper egenis.
 Dixit, et angusti subter fastigia tecti
 Ingentem Aenean duxit, stratisque locavit
 Effultum foliis, et pelle Libyftidis ursae.
 Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
 Laurentumque minis et duro mota tumultu,
 Vulcanum adloquitur, thalamoque haec conjugis aureo
 Incipit, et dictis divinum adspirat amorem :
 Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 Debita, casurasque inimicis ignibus arces ;
 Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
 Artis opisque tuae : nec te, carissime conjunx,
 Incassumve tuos volui exercere labores :
 Quamvis et Priami deberem plurima gnatis,
 Et durum Aeneae flevissim saepe laborem.

Nunc

Nunc Jovis imperiis Rutulorum constitit oris. 381
 Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi numen
 Arma rogo, genetrix gnato. Te filia Nerei,
 Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjunx.
 Adspice, qui coëant populi, quae moenia clausis
 Ferrum acuant portis in me, excidiumque meorum.
 Dixerat: et niveis hinc atque hinc diva lacertis
 Cunctantem amplexu molli foveat. ille repente
 Adcepit solitam flammam: notusque medullas
 Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit.
 Non secus atque olim, tonitru quum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit laeta dolis, et formae conscia conjunx.
 Tum pater aeterno fatur devinctus amore:
 Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
 Quo tibi, diva, mei? similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset:
 Nec Pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
 Stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
 Et nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens est;
 Quidquid in arte mea possum promittere curae,
 Quod fieri ferro, liquidove potest electro,
 Quantum ignes animaeque valent; absiste precando
 Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
 Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
 Conjugis infusus gremio per membra soporem.
 Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactae
 Curriculo expulerat somnum, quum femina primum,
 Quoi tolerare colo vitam tenuique Minerva
 Inpositum, cinerem et sopitos suscitât ignis,

Noctem

Noctem addens operi ; famulasque ad lumina longo
 Exercet penso ; castum ut servare cubile 412
 Conjugis, et parvos possit educere gnatos.
 Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
 Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit.
 Insula Sicanium juxta latus Aeoliamque
 Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis :
 Quam subter specus, et Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
 Stricturae Chalybum, et fornacibus ignis anhelat ;
 Volcani domus, et Volcania nomine tellus.
 Hoc tunc ignipotens caelo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesque, Steropesque, et nudus membra Pyracmon,
 His informatum manibus jam parte polita
 Fulmen erat ; toto genitor quae plurima caelo
 Dejecit in terras : pars imperfecta manebat.
 Tris imbris torti radios, tris nubis aquosae
 Addiderant, rutuli tris ignis, et alitis Austri.
 Fulgores nunc horridos, sonitumque, metumque
 Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
 Parte alia Marti currumque, rotasque volucris
 Instabant ; quibus ille viros, quibus excitat urbis :
 Aegidaque horriferam, turbatae Palladis arma,
 Certatim squamis serpentum auroque polibant,
 Connexosque anguis, ipsamque in pectore divae
 Gorgona defecto vertentem lumina collo.
 Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
 Aetnaei Cyclopes ; et huc advertite mentem.

Arma

Arma acri facienda viro. nunc viribus usus, 441

Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.

Praecipitate moras. Nec plura effatus: et illi

Ocius incubuere omnes, pariterque laborem

Sortiti. Fluit aes rivis, auriq̃ue metallum;

Volnificusq̃ue chalybs vasta fornace liquefcit.

Ingentem clipeum informant, unum omnia contra

Tela Latinorum: septenosq̃ue orbibus orbis

Inpediunt. alii ventosis follibus auras

Adcipiunt redduntq̃ue: alii stridentia tinguunt

Aera lacu. gemit inpositis incudibus antrum.

Illi inter sese multa vi brachia tollunt

In numerum, versantq̃ue tenaci forcipe massam.

Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,

Euandrum ex humili tecto lux fuscitat alma,

Et matutini volucrum sub culmine cantus.

Confurgit senior, tunicaq̃ue inducitur artus,

Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.

Tum lateri atq̃ue humeris Tegeaeum subligat ensen,

Demissa ab laeva pantherae terga retorquens.

Nec non et gemini custodes limine ab alto

Procedunt, gressumq̃ue canes comitantur herilem.

Hospitis Aeneae sedem, et secreta petebat,

Sermonum memor, et promissi muneris heros.

Nec minus Aeneas se matutinus agebat.

Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.

Congressi jungunt dextras, mediisq̃ue residunt

Aedibus, et licito tandem sermone fruuntur.

Rex prior haec:

Maxume Teucrorum ductor, quo sospite numquam

VOL. II.

O

Res

Res equidem Trojae victas, aut regna fatebor; 471
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguae vires. hinc Tusco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, et murum circumsonat armis.
Sed tibi ego ingentis populos opulentaque regnis
Jungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat. fatis huc te poscentibus adfers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinae sedes: ubi Lydia quondam
Gens, bello praeclara, jugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio et saevis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas caedes; quid facta tyranni
Efferat? di capiti ipsius, generique reservent.
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Conponens manibusque manus, atque oribus ora,
(Tormenti genus) et sanie taboque fluentis
Complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem cives infanda furemtem
Armati circumstant ipsumque domumque:
Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
Illi inter caedes Rutulorum elapsus in agros
Confugere, et Turni defendier hospitibus armis.
Ergo omnis furiis surrexit Etruria iustis:
Regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt.
His ego te, Aenea, ductorem millibus addam.
Toto namque fremunt condensae litore puppes,
Signaque ferre jubent: retinet longaevus haruspex
Fata canens: O Maeoniae delecta juvenus,
Flos veterum virtusque virum, quos iustus in hostem

Fert

Fert dolor, et merita accendit Mezentius ira; 502

Nulli fas Italo tantam subungere gentem :

Externos optate duces. Tum Etrusca refedit

Hoc acies campo, monitis exterrita divom.

Ipse oratores ad me, regnique coronam

Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarcho,

Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeffam.

Sed mihi tarda gelu seclisque effoeta senectus

Invidet imperium, seraeque ad fortia vires.

Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella

Hinc partem patriae traheret. Tu, cujus et annis

Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,

Ingrederi, ô Teucrûm atque Italûm fortissime ductor.

Hunc tibi praeterea, spes et solatia nostri,

Pallanta adjungam. sub te tolerare magistro

Militiam, et grave Martis opus, tua cernere facta

Adfuefcât, primis et te miretur ab annis.

Arcadas huic equites bis centum, robora pubis

Lecta dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant

Aeneas Anchifiades et fidus Achates,

Multaque dura suo tristi cum corde putabant;

Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.

Namque inprovifo vibratus ab aethere fulgor

Cum sonitu venit, et ruere omnia visa repente,

Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.

Suspiciunt: iterum atque iterum fragor increpat ingens.

Arma inter nubem, caeli in regione serena,

Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.

Obstupuere animis alii; sed Troïus heros

Adgnovit

Adgnovit sonitum, et divae promissa parentis. 531
 Tum memorat: Ne quaere, hospes, ne quaere profecto,
 Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
 Si bellum ingrueret; Volcaniaque arma per auras
 Laturam auxilio.

Heu, quantae miseris caedes Laurentibus instant!
 Quas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub
 undas

Scuta virum, galeasque, et fortia corpora volves,
 Thybri pater! poscant acies, et foedera rumpant.

Haec ubi dicta dedit, folio se tollit ab alto;
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat, hesternumque Larem, parvosque Penatis
 Laetus adit, mactant lectas de more bidentis,
 Euandrus pariter, pariter Trojana juvenus.
 Post hinc ad navis graditur, sociosque revisit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantis virtute legit: pars cetera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque.
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
 Ducunt exsortem Aeneae; quem fulva leonis
 Pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.

Fama volat parvam subito volgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad limina regis.
 Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
 It timor, et major Martis jam adparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
 Haeret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:

O mihi praeteritos referat si Juppiter annos ! 560
 Qualis eram, quum primam aciem Praeneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos ;
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi :
 Nascenti quoi tris animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda ;
 Ter leto sternendus erat ; quoi tunc tamen omnis
 Abstulit haec animas dextra, et totidem exuit armis.
 Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
 Gnate, tuo : neque finitimo Mezentius umquam,
 Huic capiti insultans, tot ferro saeva dedisset
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, ô Superi, et divôm tu maxume rector
 Juppiter, Arcadii, quaeso, miserescite regis,
 Et patrias audite preces. Si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant,
 Si visurus eum vivo, et venturus in unum,
 Vitam oro : patiar quemvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris ;
 Nunc, ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
 Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri,
 Dum te, care puer, mea fera et sola voluptas,
 Complexu teneo : gravior ne nuntius auris
 Volneret. Haec genitor digressu dicta supremo
 Fundebat : famuli conlabsum in tecta ferebant.
 Jamque adeo exierat portis equitatus apertis :
 Aeneas inter primos, et fidus Achates :
 Inde alii Trojae proceres. ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde, et pictis conspectus in armis.
 Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer unda,

Quem

Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis, 590
 Extulit os sacrum caelo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavidæ in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem, et fulgentis aere catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt. it clamor, et agmine facto
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.
 Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,
 Religionem patrum late facer : undique colles
 Inclusere cavi, et nigra nemus abiete cingunt.
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
 Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque,
 Qui primi finis aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho, et Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Jam poterat legio, et latis tendebat in arvis.
 Huc pater Aeneas, et bello lecta juvenus,
 Succedunt, fessique et equos et corpora curant.

At Venus aetherios inter dea candida nimbos
 Dona ferens aderat : gnatumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit,
 Talibus adfata est dictis, seque obtulit ultro :
 En, perfecta mei promissa conjugis arte
 Munera : ne mox aut Laurentis, gnate, superbos,
 Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
 Dixit, et amplexus gnati Cytherea petivit :
 Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
 Ille deae donis et tanto laetus honore,
 Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
 Miraturque, interque manus, et brachia versat

Terribilem

Terribilem cristis galeam, flammisque vomentem,
 Fatiferumque ense, et loricam ex aere rigentem,
 Sanguineam, ingentem; qualis, quum caerulea nubes
 Solis inardescit radiis, longeque refulget. 623

Tum levis ocreas electro, auroque recocto,
 Hastamque, et clipei non enarrabile textum.
 Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
 Haud fatûm ignarus, venturique inscius aevi,
 Fecerat Ignipotens: illic genus omne futurae
 Stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.
 Fecerat et viridi foetam Mavortis in antro
 Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
 Ludere pendentis pueros, et lambere matrem
 Inpavidos: illam tereti cervice reflexam
 Mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
 Confessu caveae, magnis Circensibus actis,
 Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
 Romulidis, Tatioque feni, Curibusque severis.
 Post idem inter se, posito certamine, reges
 Armati Jovis ante aram, paterasque tenentes
 Stabant, et caesa jungebant foedera porca.
 Haud procul inde, citae Mettium in diversa quadrigae
 Distulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
 Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
 Per silvam, et sparsi rorabant sanguine vepres.
 Nec non Tarquinium ejectum Porfenna jubebat
 Adcipere, ingentique urbem obsidione premebat:
 Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
 Illum indignanti similem, similemque minanti

Adspiceres;

Adspiceres; pontem auderet quod vellere Cocles,
 Et fluvium vinculis innaret Cloelia ruptis. 651
 In summo custos Tarpejæ Manlius arcis
 Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat,
 Romuleoque recens horrebat regia culmo.
 Atque hîc auratis volitans argenteus anser
 Porticibus Gallos in limine adesse canebat:
 Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
 Defensi tenebris, et dono noctis opacæ.
 Aurea caefaries ollis, atque aurea vestis.
 Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
 Auro innectuntur. duo quisque Alpina coruscant
 Gaesa manu, scutis protecti corpora longis.
 Hîc exsultantis Salios, nudosque Lupercos,
 Lanigerosque apices, et labra ancilia caelo
 Extuderat: castae ducebant sacra per urbem
 Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis;
 Et scelerum poenas, et te, Catilina, minaci
 Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem,
 Secretosque pios: his dantem jura Catonem.
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea; sed fluctu spumabant caerulea cano:
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aestumque secabant.
 In medio classis aeratas, Aëtia bella
 Cernere erat: totumque instructio Marte videres
 Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
 Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
 Cum Patribus, Populoque, Penatibus, et magnis Dis,
 Stans

Stans celsa in puppi: geminas quoi tempora flammæ
 Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice fidus.
 Parte alia ventis et dīs Agrippa secundis 682
 Arduus agmen agens: quoi belli insigne superbum
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis,
 Victor ab Auroræ populis et litore rubro
 Aegyptum, viresque Orientis, et ultima secum
 Bactra vehit; sequiturque (nefas) Aegyptia conjunx.
 Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Convulsam remis, rostrisque tridentibus, aequor.
 Alta petunt: pelago credas innare revolsas
 Cycladas, aut montis concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stuppea flamma manu, telisque volatile ferrum
 Spargitur. arva nova Neptunia caede rubescunt.
 Regina in mediis patrio vocat agmina sistro:
 Nec dum etiam geminos à tergo respicit anguis.
 Omnigenūque deū monstrat, et latrator Anubis,
 Contra Neptunum, et Venerem, contraque Minervam
 Tela tenent. saevit medio in certamine Mavors
 Caelatus ferro, tristesque ex aethere Diræ;
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Aegyptus, et Indi,
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
 Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, et laxos jam jamque inmittere funis.
 Illam inter caedes pallentem morte futura

Fecerat Ignipotens undis et Iapyge ferri ;
 Contra autem magno maerentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, et tota veste vocantem
 Caeruleum in gremium, latebrosaque flumina, victos.
 At Caesar, triplici inuestus Romana triumpho
 Moenia, dīs Italis votum immortale sacrabat.
 Maxima tercentum totam delubra per urbem
 Laetitia, ludisque viae plausuque fremebant :
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus arae :
 Ante aras terram caesi stravere iuveni.
 Ipse, sedens niveo candentis limine Phoebi,
 Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
 Postibus : incedunt victae longo ordine gentes,
 Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.
 Hic Nomadum genus, et discinctos Mulciber Afros,
 Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos
 Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis ;
 Indomitique Dahae, et pontem indignatus Araxes.
 Talia, per clipeum Volcani, dona parentis
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet ;
 Adtollens humero famamque, et fata nepotum.

A
 Aud
 Pili
 Ad
 Tur
 Auc
 Aer
 Sce
 Ne
 Ly
 Qu
 Ru
 Di
 In
 Ac
 Su
 Iri
 D
 T
 Pa
 Q
 P
 M

AENEIDOS LIB. IX.

ATQUE ea diversa penitus dum parte geruntur,
Irim de caelo misit Saturnia Juno
Audacem ad Rutulum. Iuco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumasias ore locuta est:
Turne, quod optanti divom promittere nemo
Auderet, volvenda dies, en, adtulit ultro.
Aeneas, urbe, et sociis, et classe relicta,
Sceptra Palatini, sedemque petit Euandri.
Nec satis; extremas Corythi penetravit ad urbis:
Lydorumque manum, collectos armat agrestis.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere cur-
rus.

Rumpe moras omnis, et turbata adripe castra.
Dixit, et in caelum paribus se sustulit alis;
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Adgnovit juvenis, duplicisque ad sidera palmas
Sustulit, et tali fugientem est voce secutus:
Iri, decus caeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde haec tam clara repente
Tempestas? medium video discedere caelum,
Palantisque polo stellas. sequor omina tanta,
Quisquis in arma vocas. Et sic effatus ad undam
Processit, summoque hausit de gurgite lymphas,
Multa deos orans; oneravitque aethera votis.

Jamque

Jamque omnis campis exercitus ibat apertis, 25
 Dives equum, dives picta vestis et auri.
 Messapus primas acies, postrema coercent
 Tyrrhidae juvenes : medio dux agmine Turnus.
 [Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.]
 Ceu septem surgens sedatis amnibus altus
 Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
 Quam refluit campis, et jam se condidit alveo.
 Hic subitam nigro glomerari pulvere nubem
 Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
 Primus ab adversa conclamat mole Caicus :
 Quis globus, ô cives, caligine volvitur atra !
 Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.
 Hostis adest, eia. Ingenti clamore per omnis
 Condunt se Teucri portas, et moenia complent.
 Namque ita discedens praeceperat optumus armis
 Aeneas : si qua interea fortuna fuisset,
 Neu frueri auderent aciem, neu credere campo :
 Castra modo, ac tutos servarent aggere muros.
 Ergo, etsi conferre manum pudor iraque monstrat,
 Objiciant portas tamen, et praecepta faceßunt,
 Armatique cavis expectant turribus hostem.
 Turnus, ut ante volans tardum praecefferat agmen,
 Viginti lectis equitum comitatus, et urbi
 Inprovisus adest : maculis quem Thracius albis
 Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
 Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hostem ?
 En, ait. et jaculum adtorquens emittit in auras
 Principium pugnae, et campo sese arduus infert.
 Clamore excipiunt focii, fremituque sequuntur

Horrissono :

Horrisono : Teucrûm mirantur inertia corda ; 55
 Non aequo dare se campo, non obvia ferre
 Arma viros, sed castra fovere. huc turbidus atque huc
 Lustrat equo muros, aditumque per avia quaerit.
 Ac veluti pleno lupo infidiatus ovili,
 Quum fremit ad caulas, ventos perpeffus et imbris,
 Nocte super media ; tuti sub matribus agni
 Balatum exercent. ille asper et improbus ira
 Saevit in absentis : conlecta fatigat edendi
 Ex longo rabies, et siccae sanguine fauces.
 Haud aliter Rutulo, muros et castra tuenti,
 Ignescunt irae : duris dolor ossibus ardet ;
 Qua tentet ratione aditus, et quae via clausos
 Excutiat Teucros vallo, atque effundat in aequor.
 Classẽm, quae lateri castrorum adjuncta latebat,
 Aggeribus saeptam circum et fluvialibus undis,
 Invadit : sociosque incendia poscit ostantis ;
 Atque manum pinu flagranti fervidus inplet.
 Tum vero incumbunt ; arguet praesentia Turni :
 Atque omnis facibus pubes adcingitur atris.
 Diripere focos : piceum fert fumida lumen
 Taeda, et conmixtam Volcanus ad astra favillam.

Quis deus, ô Musae, tam saeva incendia Teucris
 Avertit ? tantos ratibus quis depulit ignis ?
 Dicite. Prisca fides facta, sed fama perennis.
 Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
 Aeneas classẽm, et pelagi petere alta parabat ;
 Ipsa deũ fertur genetrix Berecynthia magnum
 Vocibus his adfata Jovem : Da, gnate, petenti,
 Quod tua cura parens domito te poscit Olympo.

Pinea

Pineae silva mihi, multos dilecta per annos, 85
 Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
 Nigranti picea trabibusque obscurus acernis:
 Has ego Dardanio juveni, quum classis egeret,
 Laeta dedi: nunc sollicitam timor anxius angit.
 Solve metus atque hoc precibus sine posse parentem;
 Neu cursu quassatae ullo, neu turbine venti
 Vincantur. proposit nostris in montibus ortas.
 Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
 O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
 Mortaline manu factae immortale carinae
 Fas habeant; certusque incerta pericula lustret
 Aeneas? quoniam tanta deo permessa potestas?
 Immo, ubi defunctae finem portusque tenebunt
 Ausonios, olim quaecumque evaserit undis,
 Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
 Mortalem eripiam formam, magnique jubebo
 Aequeorū esse deas: qualis Nereia Doto,
 Et Galatea secant spumantem pectore pontum.
 Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
 Per pice torrentis atraque voragine ripas
 Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.

Ergo aderat promissa dies, et tempora Parcae
 Debita conplerant, quum Turni injuria matrem
 Admonuit ratibus sacris depellere taedas.
 Hic primam nova lux oculis offulsit, et ingens
 Visus ab Aurora caelum transcurrere nimbus,
 Idaeique chori: tum vox horrenda per auras
 Excidit, et Troum Rutulorumque agmina conplet:
 Ne trepidate meas, Teucrici, defendere navis,

Neve

Neve armate manus : maria ante exurere Turno, 115
Quam sacras dabitur pinus. Vos ite solutae
Ite, deae pelagi ; genetrix jubet. Et sua quaeque
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinumque modo demersis aequora rostris
Ima petunt. Hinc virgineae (mirabile monstrum)
[Quot prius aeratae steterant ad litora prorae]
Reddunt se totidem facies, pontoque feruntur.
Obstupere animi Rutulis : conterritus ipse
Turbatis Messapus equis : cunctatur et annis
Rauca sonans, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno :
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro :
Trojanos haec monstra petunt : his Juppiter ipse
Auxilium solitum eripuit : non tela, neque ignis
Exspectant Rutulos. Ergo maria invia Teucris,
Nec spes ulla fugae : rerum pars altera ademta est:
Terra autem in nostris manibus : tot millia, gentes
Arma ferunt Italae. Nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges prae se jactant, responsa deorum.
Sat fatis Venerique datum, tetigere quod arva
Fertilis Ausoniae Troës. Sunt et mea contra
Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
Conjuge praerepta : nec solos tangit Atridas
Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
Sed periisse semel satis est. peccare fuisset
Ante fatis ; penitus modo non genus omne perosos
Femineum : quibus haec medii fiducia valli,
Fossarumque morae, leti discrimina parva,
Dant animos. At non viderunt moenia Trojae

Neptuni

Neptuni fabricata manu confidere in ignis? 145
 Sed vos ô lecti, ferro qui scindere vallum
 Adparat, et mecum invadit trepidantia castra?
 Non armis mihi Volcani, non mille carinis
 Est opus in Teucros. Addant se protenus omnes
 Etrusci socios: tenebras, et inertia furta
 Palladii, caesis summae custodibus arcis,
 Ne timeant: nec equi caeca condemur in alvo.
 Luce, palam certum est igni circumdare muros.
 Haud sibi cum Danaïs rem faxo et pube Pelasga
 Esse putent, decumum quos distulit Hector in annum.
 Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
 Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
 Procurate, viri; et pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubiis obsidere portas
 Cura datur Messapo, et moenia cingere flammis.
 Bis septem, Rutulo muros qui milite servant,
 Delecti: ast illos centeni quemque sequuntur
 Purpurei cristis juvenes, auroque corusci:
 Discurrunt, variantque vices, fusi per herbam
 Indulgent vino, et vertunt crateras aënos.
 Conlucent ignes: noctem custodia ducit
 Infomnem ludo.
 Haec super è vallo prospectant Troës, et armis
 Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
 Explorant, pontisque et propugnacula jungunt:
 Tela gerunt. Instant Mnestheus acerque Sereïus:
 Quos pater Aeneas, si quando adversa vocarent,
 Rectores juveni, et rerum dedit esse magistros.

Omnis

45 Omnis per muros legio, fortita periculum, 174
Excubat, exercetque vices, quod quoique tuendum est.

Nisus erat portae custos, acerrimus armis,
Hyrtacides; comitem Aeneae quem miserat Ida
Venatrix, jaculo celerem levibusque sagittis:
Et juxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadum, Trojana neque induit arma;
Ora puer prima signans intonsa juventa.
His amor unus erat, pariterque in bella ruebant:
Tum quoque communi portam statione tenebant.
Nisus ait, Dîne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale? an sua quoique deus sit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
Mens agitat mihi; nec placida contenta quiete est.
Cernis, quae Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant: somno vinoque sepulti
Procubuere: silent late loca. Percipe porro,
Quid dubitem, et quae nunc animo sententia surgat.
Aenean adcirci omnes, populusque patresque,
Exposcunt; mittique viros, qui certa reportent.
Si tibi, quae posco, promittunt, (nam mihi facti
Fama fat est) tumulto videor reperire sub illo
Posse viam ad muros et moenia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus; simul his ardentem adfatur amicum:
Mene igitur focium summis adjungere rebus,
Nise, fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis adsuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Trojaeque labores
Sublatum erudiit: nec tecum talia gessi,

VOL. II.

Q

Magnanimum

Magnanimum Aenean et fata extrema secutus. 204
 Est hic, est animus lucis contemtor, et istum
 Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
 Nisus ad haec: Equidem de te nil tale verebar:
 Nec fas: non. Ita me referat tibi magnus ovantem
 Juppiter, aut quicumque oculis haec adspicit aequis.
 Sed si quis (quae multa vides discrimine tali)
 Si quis in adversum rapiat, casusve, deusve,
 Te superesse velim: tua vita dignior aetas.
 Sit, qui me raptum pugna, pretiove redemptum
 Mandet humo solida: aut, si qua id Fortuna vetabit,
 Absenti ferat inferias, decoretque sepulcro:
 Neu matri miserae tanti sim causa doloris:
 Quae te sola, puer, multis è matribus ausa,
 Persequitur, magni nec moenia curat Acestae.
 Ille autem: Causas nequidquam noctis inanis,
 Nec mea jam mutata loco sententia cedit.
 Adceleremus, ait. Vigiles simul excitat. Illi
 Succedunt, servantque vices: statione relicta
 Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.
 Cetera per terras omnis animalia somno
 Laxabant curas, et corda oblita laborum,
 Ductores Teucrum primi, delecta juvenus,
 Consilium summis regni de rebus habebant,
 Quid facerent, quisve Aeneae jam nuntius esset:
 Stant longis adnixa hastis, et scuta tenentes,
 Castrorum et campi medio. Tum Nisus et una
 Euryalus confestim alacres admittier orant:
 Rem magnam, pretiumque morae fore. Primus Iulus
 Adcepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.

Tum

Tum sic Hyrtacides : Audite ô mentibus aequis,
 Aeneadae : neve haec nostris spectentur ab annis, 235
 Quae ferimus. Rutuli somno vinoque soluti
 Procubere. locum insidiis conspeximus ipsi,
 Qui patet in bivio portae, quae proxuma ponto.
 Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
 Erigitur. Si fortuna permittitis uti,
 Quaesitum Aenean ad moenia Pallantea,
 Mox hîc cum spoliis, ingenti caede peracta,
 Adfore cernetis : nec nos via fallet euntis.
 Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem
 Venatu adfido, et totum cognovimus amnem.
 Hic annis gravis atque animi maturus Aletes :
 Dî patrii, quorum semper sub numine Troja est,
 Non tamen omnino Teucros delere paratis,
 Quum talis animos juvenum, et tam certa tulistis
 Pectora. sic memorans, humeros dextraeque tenebat
 Amborum, et voltum lacrimis atque ora rigabat :
 Quae vobis, quae digna, viri, pro laudibus istis,
 Praemia posse rear solvi ? pulcherrima primum
 Dî, moresque dabunt vestri : tum cetera reddet
 Actutum pius Aeneas, atque integer aevi
 Ascanius, meriti tanti non inmemor umquam.
 Immo ego vos, quoi sola salus genitore reducto,
 Excipit Ascanius, per magnos, Nise, Penatis,
 Assaracique Larem, et canae penetralia Vestae,
 Obtestor. Quaecumque mihi fortuna fidesque est,
 In vestris pono gremiis. Revocate parentem :
 Reddite conspectum. nihil illo triste recepto.
 Bina dabo argento perfecta atque aspera signis.
 Pocula,

Pocula, devicta genitor quae cepit Arisba : 264
 Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
 Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
 Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
 Contigerit victori, et praedae dicere sortem :
 Vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
 Aureus : ipsum illum, clipeum cristasque rubentis
 Excipiam forti, jam nunc tua praemia, Nise.
 Praeterea bis sex genitor lectissima matrum
 Corpora captivosque dabit, suaeque omnibus arma :
 Insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
 Te vero, mea quem spatiis propioribus aetas
 Insequitur, venerande puer, jam pectore toto
 Adcipio, et comitem casus complector in omnis.
 Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus :
 Seu pacem, seu bella geram ; tibi maxima rerum
 Verborumque fides. Contra quem talia fatur
 Euryalus : Me nulla dies tam fortibus ausis
 Dissimilem arguerit : tantum Fortuna secunda,
 Haud adversa cadat. Sed te super omnia dona
 Unum oro : genetrix Priami de gente vetusta
 Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
 Mecum excedentem, non moenia regis Aestae.
 Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli est.
 Inque salutatam linquo ; nox, et tua testis
 Dextera, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
 At tu, oro, solare inopem, et succurre relictæ.
 Hanc sine me spem ferre tui : audentior ibo
 In casus omnis. Percussa mente dedere

Dardanidae

Dardanidae lacrimas : ante omnis pulcher Iulus :
Atque animum patriae strinxit pietatis imago. 294
Tum sic effatur :

Spondeo digna tuis ingentibus omnia coeptis.
Namque erit ista mihi genetrix, nomenque Creüsae
Solum defuerit, nec partum gratia talem
Parva manet ; casus factum quicumque sequatur.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat :
Quae tibi polliceor reduci, rebusque secundis,
Haec eadem matrique tuae generique manebunt.
Sic ait inlacrimans : humero simul exuit ens
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnoscus, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis
Exuvias : galeam fidus permutat Aletes.
Protenus armati incedunt : quos omnis euntis
Primorum manus ad portas juvenumque senumque
Prosequitur votis. nec non et pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata : sed aurae
Omnia discerpunt, et nubibus inrita donant.
Egressi superant fossas, noctisque per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio. Passim somno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, adrectos litore currus,
Inter lora rotasque viros ; simul arma jacere,
Vina simul. Prior Hyrtacides sic ore locutus :
Euryale, audendum dextra. nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. Tu, ne qua manus se adtollere nobis
A tergo possit, custodi, et consule longe.

Hacc

Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam. 323
 Sic memorat, vocemque premit; simul ense superbum
 Rhamnetem adgreditur, qui forte tapetibus altis
 Exstructus toto proflabat pectore somnum;
 Rex idem, et regi Turno gratissimus augur:
 Sed non augurio potuit depellere pestem.
 Tris juxta famulos temere inter tela jacentis,
 Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
 Nactus equis; ferroque secat pendentia colla.
 Tum caput ipse aufert domino, truncumque relinquit
 Sanguine singultantem: atro tepefacta cruore
 Terra torique madent. nec non Lamyrumque La-
 mumque,

Et juvenem Sarranum, illa qui plurima nocte
 Luferat, insignis facie, multoque jacebat
 Membra deo victus: felix, si protenus illum
 Aequasset nocti ludum, in lucemque tulisset.
 Inpactus ceu plena leo per ovilia turbans
 (Suadet enim vesana fames) manditque trahitque
 Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.
 Nec minor Euryali caedes. incensus et ipse
 Perfurit; ac multam in medio sine nomine plebem,
 Fadumque, Herbesumque subit, Rhoetumque, Aba-
 rimque,

Ignaros; Rhoetum vigilantem, et cuncta videntem;
 (Sed magnum metuens se post cratera tegebat)
 Pectore in adverso totum quo comminus enssem
 Condidit adsurgenti, et multa morte recepit.
 Purpuream vomit ille animam; et cum sanguine mixta
 Vina refert moriens. hic furto fervidus instat.

Jamque

Jamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem 351
 Deficere extremum, et religatos rite videbat
 Carpere gramen equos: breviter quoi talia Nisus,
 (Sensit enim nimia caede atque cupidine ferri)
 Abistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
 Poenarum exhaustum satis est: via facta per hostis
 Multa virum solido argento perfecta relinquunt
 Armaque craterasque simul, pulchrosque tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis, et aurea bullis
 Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
 Quae mittit dona, hospitio quum jungeret absens
 Caedicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
 Post mortem bello Rutuli praedaeque potiti.
 Haec rapit, atque humeris nequidquam fortibus aptat.
 Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
 Induit. excedunt castris, et tuta capeſſunt.

Interea praemissi equites ex urbe Latina,
 Cetera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, et Turno regi responsa ferebant,
 Tercentum, scutati omnes, Volſcente magistro.
 Jamque propinquabant castris, murosque subibant,
 Quum procul hos laevo flectentis limite cernunt:
 Et galea Euryalum subluſtri noctis in umbra
 Prodidit inmemorem, radiisque adversa reſulſit.
 Haud temere est viſum: conclamat ab agmine Vol-
 ſcens:

State, viri. quae cauſſa viae? quive eſtis in armis?
 Quove tenetis iter? Nihil illi tendere contra:
 Sed celerare fugam in ſilvas, et fidere nocti.
 Objiciunt equites ſeſe ad divortia nota

Hinc

Hinc atque hinc, omnemque abitum custode coronant.
 Silva fuit, late dumis atque ilice nigra 381
 Horrida, quam densi conplerant undique fentes :
 Rara per occultos lucebat semita callis.
 Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
 Impediunt, fallique timor regione viarum.
 Nisus abit : jamque imprudens evaserat hostis,
 Atque lacus ; qui post Albae de nomine dicti
 Albani : tum rex stabula alta Latinus habebat.
 Ut stetit, et frustra absentem respexit amicum :
 Euryale, infelix qua te regione reliqui ?
 Quave sequar ? rursus perplexum iter omne revolvens
 Fallacis filvae, simul et vestigia retro
 Observata legit, dumisque silentibus errat :
 Audit equos, audit strepitus, et signa sequentum.
 Nec longum in medio tempus : quum clamor ad aures
 Pervenit, ac videt Euryalum : quem jam manus omnis
 Fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
 Obpressum rapit, et conantem plurima frustra.
 Quid faciat ? qua vi juvenem, quibus audeat armis
 Eripere ? an sese medios moriturus in ensis
 Inferat, et pulchram properet per volnera mortem ?
 Ocius adducto torquens hastile lacerto,
 Suspiciens altam Lunam, et sic voce precatur :
 Tu, dea, tu praesens nostro succurre labori,
 Astrorum decus, et nemorum Latonia custos ;
 Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris
 Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
 Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi ;
 Hunc sine me turbare globum, et rege tela per auras.
Dixerat :

Dixerat : et toto connixus corpore, ferrum 410
 Conjicit. hasta volans noctis diverberat umbras,
 Et venit adversi in tergum Sulmonis, ibique
 Frangitur, ac fisso transit praecordia ligno.
 Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
 Frigidus, et longis singultibus ilia pulsat.
 Diversi circumspiciunt. hoc acrior idem
 Ecce aliud summa telum librabat ab aure ;
 Dum trepidant, iit hasta Tago per tempus utrumque
 Stridens, trajectoque haesit tepefacta cerebro.
 Saevit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
 Auctorem, nec quo se ardens inmittere possit.
 Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas
 Perfolves amborum, inquit : simul ense recluso
 Ibat in Euryalum. Tum vero exterritus, amens
 Conclamat Nisus : nec se celare tenebris
 Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem :
 Me, me, (adsum qui feci) in me convertite ferrum,
 O Rutuli. mea fraus omnis ; nihil iste neque ausus,
 Nec potuit : caelum hoc, et conscia sidera testor.
 Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
 Talia dicta dabat : sed viribus ensis adactus
 Transabiit costas, et candida pectora rumpit.
 Volvitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
 It cruor, inque humeros cervix conlapsa recumbit.
 Purpureus veluti quum flos succisus aratro
 Languescit moriens ; lassove papavera collo
 Demisere caput, pluvia quum forte gravantur.
 At Nisus ruit in medios, solumque per omnis
 Volscentem petit : in solo Volscente moratur.

VOL. II.

R

Quem

Quem circum glomerati hostes, hinc conminus atque
hinc

440

Proturbant. instat non secius, ac rotat ensen
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverso, et moriens animam abstulit hosti.
Tum super exanimem sese projecit amicum,

Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.

Fortunati ambo! si quid mea carmina possunt,
Nulla dies umquam memori vos eximet aevo:
Dum domus Aeneae Capitolî immobile saxum
Adcolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Victores praeda Rutuli spoliisque potiti,
Volscentem exanimum flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exfangui, et primis una tot caede peremtis,
Sarranoque, Numaque. ingens concursus ad ipsa
Corpora, seminecesque viros, trepidaque recentem
Caede locum et plenos spumanti sanguine rivos.
Adgnoscent spolia inter se, galeamque nitentem
Messapi, et multo phaleras sudore receptas.

Et jam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Jam Sole infuso, jam rebus luce reiectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
Suscitat aeratasque acies in proelia cogit:
Quisque suos, variisque acuunt rumoribus iras.
Quin ipsa adrectis (visu mirabile) in hastis
Praefigunt capita, et multo clamore sequuntur,
Euryali, et Nisi.

Aeneadae duri murorum in parte sinistra

Opposere

Opposuerunt aciem, (nam dextera cingitur amni) 469
 Ingentisque tenent fossas, et turribus altis
 Stant maestri: simul ora virum praefixa movebant,
 Nota nimis miseris, atroque fluentia tabo.
 Interea pavidam volitans pennata per urbem
 Nuntia Fama ruit, matrisque adlabitur auris
 Euryali. at subitus miserae calor ossa reliquit.
 Excussi manibus radii, revolutaque pensa.
 Evolat infelix, et femineo ululatu,
 Scissa comam, muros amens atque agmina cursu
 Prima petit. non illa virum, non illa pericli,
 Telorumque memor: caelum dehinc questibus inplet:
 Hunc ego te, Euryale, adspicio? tune, illa senectae
 Sera meae requies, potuisti linquere solam,
 Crudelis? nec te, sub tanta pericula missum,
 Adfari extremum miserae data copia matri?
 Heu, terra ignota canibus date praeda Latinis,
 Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
 Produxi, pressive oculos, aut volnera lavi,
 Veste tegens; tibi quam noctes festina diesque
 Urguebam, et tela curas solabar anilis.
 Quo sequar? aut quae nunc artus avolsaque membra,
 Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
 Gnate, refers? hoc sum terraque marique secuta?
 Figite me, si qua est pietas; in me omnia tela
 Conjicite, ô Rutuli; me primam absumite ferro:
 Aut tu, magne Pater divom, miserere, tuoque
 Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
 Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
 Hoc fletu concussu animi, maestusque per omnis

It

It gemitus : torpent infractae ad proelia vires. 499
 Illam incendentem luctus Idaeus et Aëtor,
 Ilionei monitu, et multum lacrimantis Iuli,
 Conripiunt, interque manus sub tecta reponunt.

At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
 Increpuit. sequitur clamor, caelumque remugit.
 Adcelerant acta pariter testudine Volsci ;
 Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
 Quaerunt pars aditum, et scalis adscendere muros ;
 Qua rara est acies, interlucetque corona
 Non tam spissa viris. Telorum effundere contra
 Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis,
 Adfueti longo muros defendere bello.
 Saxa quoque infesto volebant pondere, si qua
 Possent tectam aciem perrumpere : quum tamen omnis
 Ferre libet subter densa testudine casus.
 Nec jam sufficiunt. nam, qua globus inminet ingens,
 Inmanem Teucris molem volvontque ruuntque :
 Quae stravit Rutulos late, armorumque resolvit
 Tegmina. Nec curant caeco contendere Marte
 Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
 Missilibus certant.
 Parte alia horrendus visu quassabat Etruscum
 Pinum, et fumiferos infert Mezentius ignis.
 At Messapus equum domitor, Neptunia proles ;
 Rescindit vallum, et scalas in moenia poscit.
 Vos, ô Calliope, precor, adspirate canenti ;
 Quas ibi tunc ferro strages, quae funera Turnus
 Ediderit ; quem quisque virum demiserit Orco :
 Et mecum ingentis eras evolvite belli :

Et

Et meministis enim, divae, et memorare potestis. 529
 Turris erat vasto suspectu, et pontibus altis,
 Opportuna loco : summis quam viribus omnes
 Expugnare Itali, summaque evertere opum vi
 Certabant : Troës contra defendere faxis,
 Perque cavas denfi tela intorquere fenestras.
 Princeps ardentem conjecit lampada Turnus,
 Et flammam adfixit lateri ; quae plurima vento
 Conripuit tabulas, et postibus haesit adefis.
 Turbati trepidare intus, frustra que malorum
 Velle fugam. dum se glomerant, retroque residunt
 In partem, quae peste caret, tum pondere turris
 Procubuit subito, et caelum tonat omne fragore.
 Semineces ad terram, inmani mole secuta,
 Confixique suis telis, et pectora duro
 Transfossi ligno veniunt. Vix unus Helenor,
 Et Lycus elabsi : quorum primaevus Helenor,
 Maenonio regi quem serva Licymnia furtim
 Sustulerat, vetitisque ad Trojam miserat armis,
 Ense levis nudo, parmaque inglorius alba.
 Isque ubi se Turni media inter millia vidit,
 Hinc acies, atque hinc acies adstare Latinas ;
 Ut fera, quae densa venantum septa corona
 Contra tela furit, seseque haud nescia morti
 Injicit, et saltu supra venabula fertur ;
 Haud aliter juvenis medios moriturus in hostis
 Inruit ; et, qua tela videt densissima, tendit.
 At pedibus longe melior Lycus inter et hostis,
 Inter et arma, fuga muros tenet, altaque certat
 Prendere testa manu, fociûmque adtingere dextras.

Quem

Quem Turnus, pariter cursu teloque secutus, 559
 Increpat his victor : Nostrasne evadere, demens,
 Sperasti te posse manus ? simul adripit ipsum
 Pendentem, et magna muri cum parte revellit :
 Qualis, ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
 Sustulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis :
 Quaesitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius à stabulis rapuit lupo. Undique clamor
 Tollitur. Invadunt, et fossas aggere complent.
 Ardentis taedas alii ad fastigia jactant.
 Ilioneus faxo, atque ingenti fragmine montis
 Lucetium, portae subeuntem, ignisque ferentem ;
 Emathiona Liger, Corynaeum sternit Asylas :
 Hic jaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
 Ortygium Caeneus, victorem Caenea Turnus :
 Turnus. Itym, Cloniumque, Dioxippum, Promolum-
 que,

Et Sagarim, et summis stantem pro turribus Idan :
 Privernum Capys. hunc primo levis hasta Temillae
 Strinxerat : ille manum projecto tegmine demens
 Ad vulnus tulit. ergo alis adlabsa sagitta,
 Et laevo adfixa est lateri manus, abditaque intus
 Spiramenta animae letali vulnere rumpit.
 Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
 Pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Hibera,
 Insignis facie ; genitor quem miserat, Arcens,
 Eductum Martis luco, Symaethia circum
 Flumina : pinguis ubi et placabilis ara Palici.
 Stridentem fundam, positis Mezentius hastis,
 Ipse ter adducta circum caput egit habena ;

Et

Et media adversi liquefacto tempora plumbo 588
 Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
 Tum primum bello celerem intendisse sagittam
 Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces,
 Ascanius, fortemque manu fuisse Numanum;
 Quoi Remulo cognomen erat; Turnique minorem
 Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
 Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
 Vociferans, tumidusque novo praecordia regno
 Ibat, et ingentem sese clamore ferebat:
 Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
 Bis capti Phryges, et morti praetendere muros?
 En, qui nostra sibi bello connubia poscunt!
 Quis deus Italiam, quae vos dementia adegit?
 Non hîc Atridae, nec fandi fictor Ulixes.
 Durum ab stirpe genus, gnatos ad flumina primum
 Deferimus, saevoque gelu duramus et undis:
 Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant:
 Flectere ludus equos, et spicula tendere cornu.
 At patiens operum parvoque adsueta juvenus
 Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
 Omne aevom ferro teritur, versaque juvencûm
 Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
 Canitiem galea premimus; semperque recentis
 Conportare juvat praedas, et vivere rapto.
 Vobis picta croco et fulgenti murice vestis,
 Desidiaae cordi; juvat indulgere choreis:
 Et tunicae manicas, et habent redimicula mitrae.
 O vere Phrygiae, neque enim Phryges, ite per alta
 Dindyma;

Dindyma ; ubi adsuētis biforem dat tibia cantum.
 Tympana vos buxusque vocant Berecynthia matris
 Idaeae. sinite arma viris, et cedite ferro. 620
 Talia jactantem dictis, ac dira canentem
 Non tulit Ascanius ; nervoque obversus equino
 Intendit telum, diversaue brachia ducens
 Constitit, ante Jovem supplex per vota precatus,
 Juppiter omnipotens, audacibus adnue coeptis.
 Ipse tibi ad tua templa feram sollemnia dona,
 Et statuam ante aras aurata fronte juvencum
 Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
 Jam cornu petat, et pedibus qui spargat arenam.
 Audiit, et caeli Genitor de parte ferena
 Intonuit laevom : sonat una fatifer arcus.
 Effugit horrendum stridens adducta sagitta :
 Perque caput Rutuli venit, et cava tempora ferro
 Trajicit. I, verbis virtutem include superbis.
 Bis capti Phryges haec Rutulis responsa remittunt.
 Hoc tantum Ascanius. Teuc̃ri clamore sequuntur,
 Laetitiaque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
 Aetheria tum forte plaga crinitus Apollo
 Desuper Ausonias acies urbemque videbat,
 Nube sedens ; atque his victorem adfatur Iul̃um :
 Mãcte nova virtute, puer. sic itur ad astra,
 Dis genite, et geniture deos. jure omnia bella
 Gente sub Affaraci fato ventura resident :
 Nec te Troja capit. Simul haec effatus, ab alto
 Aethere se mittit, spirantis dimovet auras,
 Ascaniumque petit. formam tum vertitur oris
 Antiquom in Buten. hic Dardanio Anchisae

Armiger

Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos. 648
 Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo
 Omnia longaevo similis, vocemque coloremque,
 Et crinis albos; et saeva sonoribus arma;
 Atque his ardentem dictis adfatur Iulū:
 Sit fatis, Aeneide, telis inpune Numanum
 Oppetiisse tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
 Concedit laudem, et paribus non invidet armis.
 Cetera parce, puer, bello. Sic orsus Apollo
 Mortalis medio adspectus sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram:
 Adgnovere deum procures divinaque tela
 Dardanidae, pharetramque fuga sensere sonantem.
 Ergo avidum pugnae, dictis ac numine Phoebi,
 Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
 Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt:
 It clamor totis per propugnacula muris:
 Intendunt acris arcus, amentaque torquent.
 Sternitur omne solum telis. tum scuta, cavaeque
 Dant sonitum flictu galeae: pugna aspera surgit.
 Quantus ab occasu veniens pluvialibus Haedis
 Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
 In vada praecipitant; quum Juppiter horridus Austris
 Torquet aquosam hiemem, et caelo cava nubila rum-
 pit.

Pandarus et Bitias, Idaeo Alcanore creti,
 Quos Jovis eduxit luco silvestris Hiera,
 Abietibus juvenes patriis et montibus aequos,
 Portam, quae ducis imperio commissa, recludunt
 Freti armis, ultroque invitant moenibus hostem.

Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant 677
 Armati ferro, et cristis capita alta corusci :
 Quales aëriae liquentia flumina circum,
 Sive Padi ripis, Athesim seu propter amoenum,
 Consurgunt geminae quercus, intonsaque caelo
 Adtollunt capita, et sublimi vertice nutant.
 Inrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentis.
 Continuo Quercens, et pulcher Aquicolus armis,
 Et praeceps animi Tmarus, et Mavortius Haemon,
 Agminibus totis aut versi terga dedere,
 Aut ipso portae posuere in limine vitam.
 Tum magis increscunt animis discordibus irae,
 Et jam conlecti Troës glomerantur eodem,
 Et conferre manum, et procurrere longius audent.
 Ductori Turno, diversa in parte furenti,
 Turbantique viros, perfertur nuntius, hostem
 Fervere caede nova, et portas praebere patentis.
 Deserit inceptum, atque inmani concitus ira
 Dardaniam ruit ad portam, fratresque superbos :
 Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
 Thebana de matre nothum Sarpedonis alti,
 Coniecto sternit jaculo. volat Itala cornus
 Aëra per tenerum, stomachoque infixia sub altum
 Pectus abit : reddit specus atri volneris undam
 Spumantem, et fixo ferrum in pulmone tepescit.
 Tum Meropem atque Erymantha manu, tum sternit
 Aphidnum :
 Tum Bitian ardentem oculis, animisque frementem,
 Non jaculo : neque enim jaculo vitam ille dedisset :
 Sed magnum stridens contorta phalarica venit,
 Fulminis

77 Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
 Nec duplici squama lorica fidelis et auro 707
 Sustinuit: conlapsa ruunt inmania membra.
 Dat tellus gemitum, et clipeum super intonat ingens.
 Qualis in Euboico Bajarum litore quondam
 Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
 Constructam ponto jaciunt: sic illa ruinam
 Prona trahit, penitusque vadis inlisa recumbit.
 Miscent se maria, et nigrae adtolluntur arenae.
 Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
 Inarime Jovis imperiis inposita Typhoeo.
 Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
 Addidit, et stimulos acris sub pectore vertit:
 Inmisitque fugam Teucris, atrumque timorem.
 Undique conveniunt; quoniam data copia pugnae,
 Bellatorque animos deus incidit.
 Pandarus, ut fuso germanum corpore cernit,
 Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res,
 Portam vi multa converso cardine torquet
 Obnixus latis humeris, multosque suorum
 Moenibus exclusos duro in certamine linquit:
 Ast alios secum includit recipitque ruentis.
 Demens! qui Rutulum in medio non agmine regem
 Viderit inrumpentem, ultroque incluserit urbi;
 Inmanem veluti pecora inter inertia tigrim.
 Continuo nova lux oculis offulsit, et arma
 Horrendum sonuere: tremunt in vertice cristae
 Sanguineae, clipeoque micantia fulmina mittunt.
 Adgnoscent faciem invisam atque inmania membra
 Turbati subito Aneadae. Tum Pandarus ingens
 Emicat,

Emicat, et mortis fraternae fervidus ira 736
 Effatur: Non haec dotalis regia Amatae,
 Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
 Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
 Olli subridens sedato pectore Turnus:
 Incipe, si qua animo virtus, et consere dextram:
 Hîc etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
 Dixerat. Ille rudem nodis et cortice crudo
 Intorquet summis adnexus viribus hastam.
 Excepere aurae volnus; (Saturnia Juno
 Detorsit veniens) portaeque infigitur hasta.
 At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
 Effugies: neque enim is teli nec volneris auctor.
 Sic ait, et sublatum alte consurgit in ensen,
 Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
 Dividit, inpubesque inmani volnere malas.
 Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
 Conlabfos artus atque arma cruenta cerebro
 Sternit humi moriens: atque illi partibus aequis
 Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
 Diffugiunt versi trepida formidine Troës.
 Et si continuo victorem ea cura subisset
 Rumpere claustra manu sociosque inmittere portis,
 Ultimus ille dies bello gentique fuisset.
 Sed furor ardentem caedisque insana cupido
 Egit in adversos.
 Principio Phalerim, et succiso poplite Gygen
 Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
 In tergus. Juno vires animumque ministrat.
 Addit Halym comitem, et confixa Phegea parma;
Ignaros

Ignaros deinde in muris Martemque cientis 765
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytanim-
que,

Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem,
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat : huic uno dejectum conminus ictu
Cum galea longe jacuit caput. Inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicius alter
Unguere tela manu, ferrumque armare veneno :
Et Clytium Aeoliden, et amicum Crethea Musis ;
Crethea Musarum comitem, quoi carmina semper
Et citharae cordi, numerosque intendere nervis :
Semper equos, atque arma virum, pugnasque canebat.
Tandem ductores, audita caede suorum,
Conveniunt Teucri, Mnestheus acerque Sereftus ;
Palantisque vident socios, hostemque receptum.
Et Mnestheus : Quo deinde fugam, quo tenditis ? in-
quit.

Quos alios muros, quae jam ultra moenia habetis ?
Unus homo, et vestris, ô cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit ? juvenum primos tot miserit Orco ?
Non infelicis patriae veterumque deorum,
Et magni Aeneae segnes miseretque pudetque ?
Talibus adcesi firmanantur, et agmine denso
Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
Et fluvium petere, ac partem, quae cingitur unda.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum : ceu sacvom turba leonem
Quam telis premit infensis : at territus ille,

Asper,

Asper, acerba tuens, retro redit : et neque terga
Ira dare aut virtus patitur : nec tendere contra
Ille, quidem hoc cupiens, potis est per tela virosque.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus 797
Inproperata refert, et mens exaestuât ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostis :
Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus è castris propere coit omnis in unum :
Nec contra vires audet Saturnia Juno
Sufficere, aëriam caelo nam Juppiter Irim
Demisit, germanae haud mollia jussa ferentem ;
Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.
Ergo nec clipeo juvenis subsistere tantum,
Nec dextra valet : injectis sic undique telis
Obruitur. Strepit adsiduo cava tempora circum
Tinnitu galea, et faxis solida aera fatiscunt ;
Discussæque jubae capiti : nec sufficit umbo
Ictibus : ingeminant hastis et Troës et ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
Liquitur, et piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit : fessos quatit acer anhelitus artus.
Tum demum praeceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. Ille suo cum gurgite flavo
Adcepit venientem, ac mollibus extulit undis ;
Et laetum fociis abluta caede remisit.

AENEIDOS LIB. X.

PANDITUR interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliumque vocat divom pater atque hominum
rex

Sideream in sedem : terras unde arduus omnis,
Castraque Dardanidum adspectat, populosque Latinos.
Confidunt tectis bipatentibus. Incipit ipse :
Coelicolae magni, quia nam sententia vobis
Versa retro, tantumque animis certatis iniquis ?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quae contra vetitum discordia ? quis metus aut hos
Aut hos arma sequi, ferrumque laceffere suavit ?
Adveniet justum pugnae (ne arcessite) tempus,
Quum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes inmisset apertas :
Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
Nunc finite ; et placitum laeti componite foedus.
Juppiter haec paucis : at non Venus aurea contra
Pauca refert.

O Pater, ô hominum rerumque aeterna potestas !
(Namque aliud quid sit, quod jam inplorare queamus ?)
Cernis ut insultent Rutuli ; Turnusque feratur
Per medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat ? Non clausa tegunt jam moenia Teucros :
Quin intra portas, atque ipsis proelia miscent
Aggeribus moerorum, et inundant sanguine fossae.

Aeneas

Aeneas ignarus abest. Numquamne levare 25
 Obsidione fines? muris iterum inminet hostis
 Nascentis Trojae: nec non exercitus alter:
 Atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
 Tydides. Equidem (credo) mea volnera restant:
 Et tua progenies mortalia demoror arma.
 Si sine pace tua, atque invito numine Troës
 Italiam petiere; luant peccata: neque illos
 Juveris auxilio. Sin tot responsa secuti,
 Quae Superi Manesque dabant; cur nunc tua quisquam
 Vertere iussa potest? aut cur nova condere fata?
 Quid repetam exultas Erycino in litore classis?
 Quid tempestatum regem, ventosque furentis
 Aeolia excitos? aut actam nubibus Irim?
 Nunc etiam Manis (haec intentata manebat
 Sors rerum) movet, et superis inmissa repente
 Alesto, medias Italûm bacchata per urbis.
 Nil super imperio moveor: speravimus ista,
 Dum Fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
 Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
 Dura; per everfae, genitor, fumantia Trojae
 Excidia obtestor: liceat dimittere ab armis
 Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
 Aeneas sane ignotis jactetur in undis;
 Et, quamcumque viam dederit Fortuna, sequatur.
 Hunc tegere, et dirae valeam subducere pugnae.
 Est Amathus, est celsa mihi Paphus, atque Cythera,
 Idaliaeque domus. positis inglorius armis
 Exigat hic aevom. Magna ditione iubeto
 Carthago premat Aufoniam. nihil urbibus inde

Obstabit

Obstabit Tyriis. Quid pestem evadere belli 55
Juvit, et Argolicos medium fugisse per ignis?
Totque maris, vastaeque exhausta pericula terrae,
Dum Latium Teucris recidivaque Pergama quaerunt?
Non fatius cineres patriae infedissem supremos,
Atque solum, quo Troja fuit? Xanthum et Simoënta
Redde, oro, miseris: iterumque revolvere casus
Da, Pater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
Acta furore gravi: Quid me alta silentia cogis
Rumpere, et obductum verbis volgare dolorem?
Aenean hominum quisquam divomque subegit
Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam fatis petiit auctoribus; esto:
Cassandrae impulsus furiis. Num relinquere castra
Hortati sumus, aut vitam committere ventis?
Num puero summam belli, num credere muros?
Tyrrhenamve fidem, aut gentis agitare quietas?
Quis deus in fraudem, quae dura potentia nostri
Egit? ubi hinc Juno, demissave nubibus Iris?
Indignum est, Italos Trojam circumdare flammis
Nascentem, et patria Turnum consistere terra:
Quoi Pilumnus avus, quoi diva Venilia mater.
Quid face Trojanos atra vim ferre Latinis?
Arva aliena iugo premere, atque avertere praedas?
Quid foceros legere, et gremiis abducere pactas?
Pacem orare manu, et praefigere puppibus arma?
Tu potes Aenean manibus subducere Grajū,
Proque viro nebulam et ventos obtendere inanis:
Et potes in totidem classem convertere Nymphas:
Nos aliquid Rutulos contra juvisse, nefandum est.

Aeneas ignarus abest : ignarus et absit. 85
 Est Paphus, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera.
 Quid gravidam bellis urbem, et corda aspera tentas
 Nosne tibi fluxas Phrygiae res vertere fundo
 Conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
 Objecit? quae causa fuit consurgere in arma
 Europamque Asiamque, et foedera solvere furto?
 Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
 Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
 Tunc decuit metuisse tuis : nunc sera querelis
 Haud iustis adsurgis, et inrita jurgia jactas.
 Talibus orabat Juno: cunctique fremebant
 Caelicolae adsensu vario. ceu flamina prima,
 Quum deprensa fremunt silvis, et caeca volutant
 Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
 Tum Pater omnipotens, rerum quoi summa potestas,
 Infit. eo dicente, deum domus alta filescit,
 Et tremefacta solo tellus; filet arduus aether:
 Tum Zephyri posuere: premit placida aequora pon-
 tus.

Adcipite ergo, animis atque haec mea figite dicta.
 Quandoquidem Ausonios conjungi foedere Teucris
 Haud licitum; nec vestra capit discordia finem:
 Quae quoque est Fortuna hodie, quam quisque fecat
 spem,

Tros Rutulove fuat, nullo discrimine habebō:
 Seu fatis Italum castra obsidione tenentur,
 Sive errore malo Trojae monitisque sinistris.
 Nec Rutulos solvo. sua quoque exorsa laborem
 Fortunamque ferent. Rex Juppiter omnibus idem.

Fata

85 Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris,
 Per pice torrentis atraque voragine ripas 114
 Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
 Hic finis fandi. Solio tum Juppiter aureo
 Surgit, caelicolae medium quem ad limina ducunt.

Interea Rutuli portis circum omnibus instant
 Sternere caede viros, et moenia cingere flammis.
 At legio Aeneadam vallis obfessa tenetur :
 Nec spes ulla fugae miseris. stant turribus altis
 Nequidquam, et rara muros cinxere corona.
 Afius Imbrafides, Hicetaoniusque Thymoetes,
 Afllaracique duo, et senior cum Castore Thybris,
 Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo,
 Et Clarus, et Haemon, Lycia comitantur ab alta.
 Fert ingens toto connixus corpore faxum,
 Haud partem exiguam montis, Lyrneffius Acmon,
 Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
 Hi jaculis, illi certant defendere faxis,
 Molirique ignem, nervoque aptare sagittas.
 Ipse inter medios, Veneris justissima cura,
 Dardanius caput, ecce, puer detectus honestum.
 Qualis gemma micat, fulvom quae dividit aurum,
 Aut collo decus, aut capiti : vel quale per artem
 Inclusum buxo, aut Oricia terebintho
 Lucet ebur : fusos cervix quoi lactea crinis
 Adcipit, et molli subnectit circulus auro.
 Te quoque magnanimae viderunt, Ismare, gentes
 Volnera dirigere, et calamos armare veneno.
 Maeonia generose domo : ubi pinguis culta
 Exercentque viri, Paetolosque inrigat auro.

Adfuit

Adfuit et Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
 Aggere moerorum sublimem gloria tollit ; 144
 Et Capys : hinc nomen Campanae ducitur urbi.

Illi inter sese duri certamina belli
 Contulerant : media Aeneas freta nocte secabat.
 Namque ut ab Evandro castris ingressus Etruscis,
 Regem adit, et regi memorat nomenque genusque;
 Quidve petat, quidve ipse ferat, Mezentius arma
 Quae sibi conciliet, violentaque pectora Turni,
 Edocet; humanis quae sit fiducia rebus
 Admonet, inmiscetque preces. haud fit mora: Tar-
 chon

Jungit opes, foedusque ferit : tum libera fati
 Classem conscendit jussis gens Lydia divôm,
 Externo commissa duci. Aeneïa puppis
 Prima tenet, rostro Phrygios subjuncta leones :
 Inminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
 Hic magnus sedet Aeneas, secumque volutat
 Eventus belli varios : Pallasque sinistro
 Adfixus lateri jam quaerit fidera, opacae
 Noctis iter, jam quae passus terraque marique.

Pandite nunc Helicon, Deae, cantusque movete;
 Quae manus interea Tuscis comitetur ab oris
 Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
 Massicus aerata princeps fecat aequora Tigri :
 Sub quo mille manus juvenum, qui moenia Clusî,
 Quique urbem liquere Cosas : quis tela, sagittae,
 Corytique leves humeris, et letifer arcus.
 Una torvus Abas. huic totum insignibus armis
 Agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.

Sexcentos

Sexcentos illi dederat Populonia mater 172
 Expertos belli juvenes: ast Ilva trecentos
 Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum divômque interpres Asylas,
 Quoi pecudum fibrae, caeli quoi sidera parent,
 Et linguae volucrum, et praefagi fulminis ignes,
 Mille rapit densos acie, atque horrentibus hastis.
 Hos parere jubent Alpheia ab origine Pifae:
 Urbs Etrusca solo. Sequitur pulcherrimus Astur,
 Astur equo fidens, et versicoloribus armis.
 Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una sequendi
 Qui Caerete domo, qui sunt Minionis in arvis:
 Et Pyrgi veteres, intempestaeque Graviscae.
 Non ego te, Ligurum ductor fortissime bello,
 Transferim, Cinyra, et, paucis comitate, Cupavo,
 Cujus olorinae surgunt de vertice pennae:
 Crimen amor vestrum, formaeque insigne paternae.
 Namque ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
 Populeas inter frondis umbramque sororum
 Dum canit, et maestum musa solatur amorem,
 Canentem molli pluma duxisse senectam;
 Linqwentem terras, et sidera voce sequentem.
 Filius, aequalis comitatus classe catervas,
 Ingentem remis Centaurum promovet: ille
 Instat aquae, faxumque undis inmane minatur
 Arduus, et longa fulcat maria alta carina.
 Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
 Fatidicae Mantus et Tusci filius amnis:
 Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen;
 Mantua dives avis. sed non genus omnibus unum.

Gens

Gens illi triplex, populi sub gente quaterni : 202
 Ipsa caput populis : Tusco de sanguine vires.
 Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
 Quos patre Benaco velatus arundine glauca
 Mincius infesta ducebat in aequora pinu.
 It gravis Aulestes, centenaque arbore fluctus
 Verberat adsurgens : spumant vada marmore verso.
 Hunc vehit inmanis Triton, et caerula concha
 Exterrens freta : quoi laterum tenuis hispida nanti
 Frons hominem praefert, in pristin definit alvus ;
 Spumea semifero sub pectore murmurat unda.
 Tot lævi proceres ter denis navibus ibant
 Subsidio Trojae, et campos salis aere secabant.

Jamque dies caelo concesserat : almaque curru
 Noctivago Phoebe medium pulsabat Olympum :
 Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
 Ipse sedens clavomque regit velisque ministrat.
 Atque illi medio in spatium chorus, ecce, suarum
 Occurrit comitum : Nymphae (quas alma Cybebe
 Numen habere maris, Nymphasque è navibus esse
 Jussierat) innabant pariter, fluctusque secabant,
 Quot prius aeratae steterant ad litora prorae.
 Adgnoscent longe regem, lustrantque choreis.
 Quarum, quae fandi, doctissima, Cymodocea
 Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
 Eminent, ac laeva tacitis subremigat undis.
 Tum sic ignarum adloquitur : Vigilasne, deum gens
 Aenea ? vigila, et velis inmitte rudentes.
 Nos sumus Idaeae sacro de vertice pinus,
 Nunc pelagi Nymphae, classis tua. perfidus ut nos

Præcipites

Praecipites ferro Rutulus flammaque premebat; 232
 Rupimus invitae tua vincula, teque per aequor
 Quaerimus. hanc genetrix faciem miserata refecit,
 Et dedit esse deas, aevomque agitare sub undis.
 At puer Ascanius muro fossisque tenetur
 Tela inter media atque horrentis Marte Latinos.
 Jam loca iussa tenent forti permixtus Etrusco
 Arcas eques. medias illis opponere turmas,
 Ne castris jungant, certa est sententia Turno.
 Surge age, et Aurora socios veniente vocari
 Primus in arma jube, et clipeum cape : quem dedit
 ipse

Invictum Ignipotens, atque oras ambiit auro.
 Crastina lux, mea si non inrita dicta putaris,
 Ingentes Rutulae spectabit caedis acervos.
 Dixerat : et dextra discedens inpulit altam,
 Haud ignara modi, puppim. fugit illa per undas
 Ocior et jaculo, et ventos aequante sagitta.
 Inde aliae celerant cursus. Stupet inscius ipse
 Tros Anchisiades : animos tamen omine tollit.
 Tum breviter supera adspectans convexa precatur:
 Alma parens Idaea deum, quoi Dindyma cordi,
 Turrigeraeque urbes, bijugique ad frena leones ;
 Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
 Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
 Tantum effatus : et interea revoluta ruebat
 Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
 Principio fociis edicit, signa sequantur,
 Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
 Jamque in conspectu Teucros habet, et sua castra,
 Stans

Stans celsa in puppi : clipeum quum deinde sinistra
 Extulit ardentem. clamorem ad sidera tollunt 262
 Dardanidae è muris. spes addita fuscitat iras.
 Tela manu jaciunt : quales sub nubibus atris
 Strymoniae dant signa grues, atque aethera tranant
 Cum sonitu, fugiuntque Notos clamore secundo.
 At Rutulo regi ducibusque ea mira videri
 Aufoniis ; donec versas ad litora puppis
 Respiciunt, totumque adlabi classibus aequor.
 Ardet apex capiti, cristisque à vertice flamma
 Funditur, et vastos umbo vomit aureus ignis :
 Non secus, ac liquida si quando nocte cometae
 Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor :
 Ille fitim morbosque ferens mortalibus aegris
 Nascitur, et laevo contristat lumine caelum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Litora praecipere, et venientis pellerè terra.
 [Ultero animos tollit dictis, atque increpat ultro :]
 Quod votis optastis, adest, perfringere dextra :
 In manibus Mars ipse, viri. nunc conjugis esto
 Quisque suae testique memor : nunc magna referte
 Facta patrum, laudes. ultro occurramus ad undam
 Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
 Audentis Fortuna juvat.
 Haec ait, et secum versat, quos ducere contra,
 Vel quibus obsessos possit concredere muros.
 Interea Aeneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit : multi servare recursus
 Languentis pelagi, et brevibus se credere saltu :
 Per remos alii. speculatus litora Tarchon,

Qua vada non spirant, nec fracta remurmurat unda,
 Sed mare inoffensum crescenti adlabitur aestu; 292
 Advertit subito proras, sociosque precatur:
 Nunc ô lecta manus, validis incumbite remis;
 Tollite, ferte rates; inimicam findite rostris
 Hanc terram, sulcumque sibi premat ipsa carina.
 Frangere nec tali puppim statione recuso,
 Adrepta tellure semel. Quae talia postquam
 Effatus Tarchon, focii consurgere tonsis,
 Spumantisque rates arvis inferre Latinis:
 Donec rostra tenent siccum, et sedere carinae
 Omnes innocuae. sed non puppis tua, Tarchon.
 Namque inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
 Anceps sustentata diu, fluctusque fatigat,
 Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
 Fragmina remorum quos et fluitantia transra
 Impediunt, retrahitque pedem simul unda relabens.
 Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totam aciem in Teucros, et contra in litore sistit.
 Signa canunt. Primus turmas invasit agrestis
 Aeneas, omen pugnae; stravitque Latinos,
 Occiso Therone, virum qui maximus ultro
 Aenean petit. huic gladio perque aerea futa,
 Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.
 Inde Lichan ferit, exsectum jam matre peremta,
 Et tibi, Phoebe, sacrum; casus evadere ferri
 Quod licuit parvo. Nec longe, Cissea durum,
 Inmanemque Gyan, sternentes agmina clava,
 Dejecit leto: nihil illos Herculis arma,
 Nec validae juvere manus, genitorque Melampus,

Alcidae comes, usque gravis dum terra labores 321
 Praebuit. Ecce Pharo, voces dum jactat inertis,
 Intorquens jaculum clamanti fissit in ore.
 Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
 Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon;
 Dardania stratus dextra, securus amorum,
 Qui juvenum tibi semper erant, miserande, jaceres:
 Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
 Progenies, septem numero, septenaque tela
 Conjiciunt. partim galea clipeoque resultant
 Inrita; deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus. Fidum Aeneas adfatur Achaten:
 Suggere tela mihi, (non ullum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterunt quae in corpore Grajūm
 Iliacis campis. tum magnam conripit hastam,
 Et jacit. illa volans clipei transverberat aera
 Maeonis, et thoraca simul cum pectore rumpit.
 Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
 Sustentat dextra: trajecto missa lacerto
 Protenus hasta fugit, fervatque cruenta tenorem:
 Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit.
 Tum Numitor, jaculo fratris de corpore raptō,
 Aenean petiit: sed non et figere contra
 Est licitum, magnique femur perstrinxit Achatae.
 Hic Curibus, fidens primaevo corpore, Clausus
 Advenit, et rigida Dryopen ferit eminus hasta,
 Sub mentum graviter pressa, pariterque loquentis
 Vocem animamque rapit, trajecto gutture: at ille
 Fronte ferit terram, et crassum vomit ore cruorem.
 Tris quoque Threïcios Boreae de gente suprema,

Et

Et tris, quos Idas pater et patria Ismara mittit, 351
 Per varios sternit casus. adcurrit Halæsus,
 Auruncaequæ manus : subit et Neptunia proles,
 Insignis Messapus equis : expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi : certatur limine in ipso
 Ausoniae. magno discordes aethere venti
 Proelia ceu tollunt, animis et viribus aequis.
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedunt :
 Anceps pugna diu. stant obnixi omnia contra.
 Haud aliter Trojanae acies aciesque Latinae
 Concurrunt : haeret pede pes, densusque viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantia late
 Impulerat torrens, arbusaque diruta ripis,
 Arcadas, insuetos acies inferre pedestris,
 Ut vidit Pallas Latio dare terga sequaci,
 Aspera quâs natura loci dimittere quando
 Suasit equos ; unum quod rebus restat egenis,
 Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris :
 Quo fugitis, focii ? per vos, et fortia facta,
 Per ducis Euandri nomen, devictaque bella,
 Spemque meam, patriae quae nunc subit aemula laudi,
 Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostis.
 Est via, qua globus ille virum densissimus urget :
 Hac vos, et Pallanta ducem patria alta reposcit.
 Numina nulla premunt : mortali urguemur ab hoste
 Mortales : totidem nobis animaeque manusque.
 Ecce, maris magna claudit nos objice pontus :
 Deest jam terra fugae. Pelagus Trojamne petemus ?
 Haec ait, et medius densos prorumpit in hostis.
 Obvius huic primum, fatis adductus iniquis,

Fit

Fit Lagus : hunc, magno vellit dum pondere saxum,
 Intorto figit telo, discrimina costis 382
 Per medium qua spina dabat : hastamque receptat
 Ossibus haerentem. Quem non super occubat Hisbo,
 Ille quidem hoc sperans : nam Pallas ante ruentem
 Dum furit incautum crudeli morte sodalis,
 Excipit, atque ensē tumido in pulmone recondit.
 Hinc Sthenelum petit, et Rhoeti de gente vetusta
 Anchemolum, thalamos ausum incestare novercae.
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis,
 Daucia, Laride Thymberque, simillima proles,
 Indiscreta suis, gratusque parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas :
 Nam tibi, Thymbre, caput Euandrius abstulit ensis:
 Te decisa suum, Laride, dextera quaerit :
 Semanimesque micant digiti, ferrumque retractant.
 Arcadas accensos monitu, et praeclara tuentis
 Facta viri, mixtus dolor et pudor armat in hostis.
 Tum Pallas, bijugis fugientem Rhoetea praeter
 Trajicit. hoc spatium, tantumque morae fuit illo ;
 Illo namque procul validam direxerat hastam :
 Quam medius Rhoeteus intercipit, optime Teuthra,
 Te fugiens, fratremque Tyren : curruque volutus
 Caedit semanimis Rutulorum calcibus arva.
 Ac velut optato, ventis aestate coortis,
 Dispersa inmittit silvis incendia pastor :
 Conreptis subito mediis, extenditur una
 Horrida per latos acies Volcania campos :
 Ille sedens victor flammās despectat ovantis.
 Non aliter sociū virtus coit omnis in unum,

Teque

Teque juvat, Palla. sed bellis acer Halesus 411
 Tendit in adversos, seque in sua conligit arma.
 Hic inactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque :
 Strymonio dextram fulgenti deripit ense
 Elatam in jugulum : saxo ferit ora Thoantis,
 Ossaque disperfit cerebro permixta cruento.
 Fata cavens filvis genitor celârat Halesum ;
 Ut senior leto canentia lumina solvit.
 Injecere manum Parcae, telisque sacrarunt
 Euandri. quem sic Pallas petit ante precatus :
 Da nunc, Thybri pater, ferro, quod missile libro,
 Fortunam atque viam duri per pectus Halesi.
 Haec arma exuviasque viri tua quercus habebit.
 Audiit illa deus : dum texit Imaona Halesus,
 Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
 At non caede viri tanta perterrita Lausus,
 Pars ingens belli, finit agmina : primus Abantem
 Oppositum interimit, pugnae nodumque moramque.
 Sternitur Arcadiae proles ; sternuntur Etrusci ;
 Et vos, ô Grajis inperdita corpora, Teucri.
 Agmina concurrunt ducibusque et viribus aequis.
 Extremi addensent acies : nec turba moveri
 Tela manusque finit. hinc Pallas instat et urguet,
 Hinc contra Lausus, (nec multum discrepat aetas)
 Egregii formae ; sed quâs fortuna negarat
 In patriam reditus. Ipsos concurrere passus
 Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
 Mox illos sua fata manent majore sub hoste.
 Interea soror alma monet succurrere Lauso
 Turnum ; qui volucris curru medium secat agmen.

Ut

Ut vidit socios : Tempus desistere pugnae. 441
Solut ego in Pallanta feror ; soli mihi Pallas
Debetur : cuperem ipse parens spectator adesset.
Haec ait ; et focii cesserunt aequore jusso.
At Rutulûm abscessu juvenis, tum jussa superba
Miratus, stupet in Turno, corpusque per ingens
Lumina volvit, obitque truci procul omnia visu.
Talibus et dictis it contra dicta tyranni :
Aut spoliis ego jam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni. forti pater aequus utrique est.
Tolle minas. Fatus medium procedit in aequor.
Frigidus Arcadibus coit in praecordia sanguis.
Defiluit Turnus bijugis : pedes adparat ire
Conminus. utque leo, specula quum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem in proelia taurum,
Advolat ; haud alia est Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum missae fore credidit hastae,
Ire prior Pallas, si qua fors adjuvet ausum
Viribus inparibus ; magnumque ita ad aethera fatur :
Per patris hospitium, et mensas, quas advena adisti,
Te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis :
Cernat femineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides juvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrimasque effudit inanis.
Tum Genitor gnatum dictis adfatur amicis :
Stat sua quoque dies : breve et irreparabile tempus
Omnibus est vitae : sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Trojae sub moenibus altis
Tot gnati cecidere deûm : quin occidit una
Sarpedon,

Sarpedon, mea progenies. Et jam sua Turnum
 Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi. 472
 Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
 At Pallas magnis emittit viribus hastam,
 Vaginaque cava fulgentem deripit enseni.
 Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa,
 Incidit, atque viam clipei molita per oras,
 Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
 Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
 In Pallanta diu librans jacit, atque ita fatur :
 Adspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
 Dixerat : at clipeum, tot ferri terga, tot aeris,
 Quem pellis toties obeat circumdata tauri,
 Vibranti medium cuspis transverberat ictu,
 Loricaeque moras, et pectus perforat ingens.
 Ille rapit calidum frustra de vulnere telum :
 Una eademque via sanguisque animusque sequuntur.
 Conruit in volnus : sonitum super arma dedere :
 Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
 Quem Turnus super adfistens :
 Arcades, haec, inquit, memores mea dicta referte
 Euandro. qualem meruit, Pallanta remitto.
 Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
 Largior. haud illi stabunt Aeneia parvo
 Hospitia. Et laevo preffit pede, talia fatus,
 Exanimem, rapiens inmania pondera baltei,
 Inpressumque nefas : una sub nocte jugali
 Caesa manus juvenum foede, thalamique cruenti :
 Quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro :
 Quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.

Nescia

Nescia mens hominum fati fortisque futurae, 501
Nec fervare modum rebus sublata secundis.

Turno tempus erit, magno quum optaverit emtum
Intactum Pallanta, et quum spolia ista, diemque
Oderit. At focii multo gemitu lacrimisque
Inpositum scuto referunt Pallanta frequentes.

O dolor, atque decus magnum, rediture parenti;
Haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert:
Quum tamen ingentis Rutulorum linquis acervos!

Nec jam fama mali tanti, sed certior auctor
Advolat Aeneae, tenui discrimine leti

Esse suos: tempus versis succurrere Teucris.

Proxima quaeque metit gladio, latumque per agmen

Ardens limitem agit ferro; te, Turne, superbum

Caede nova quaerens. Pallas, Euander, in ipsis

Omnia sunt oculis: mensae, quas advena primas

Tunc adiit, dextraeque datae. Sulmone creatos

Quatuor hic juvenes; totidem, quos educat Ufens,

Viventis rapit, inferias quos inmolet umbris,

Captivoque rogi perfundat sanguine flammis.

Inde Mago procul infensam contenderat hastam;

Ille astu subit: at tremebunda supervolat hasta.

Et genua amplectens effatur talia supplex:

Per patrios manis, per spes surgentis Iuli,

Te precor, hanc animam serves gnatoque patrique.

Est domus alta: jacent penitus defossa talenta

Caelati argenti: sunt auri pondera facti,

Insestique mihi. Non hic victoria Teucrum

Vertitur; aut anima una dabit discrimina tanta.

Dixerat. Aeneas contra quoi talia reddit:

Argenti

Argenti atque auri memoras quae multa talenta 531
 Gnatis parce tuis. belli commercia Turnus
 Sustulit ista prior, jam tum Pallante peremto.
 Hoc patris Anchisae manes, hoc sentit Iulus.
 Sic fatus galeam laeva tenet, atque reflexa
 Cervice orantis capulo tenus adplicat enssem.
 Nec procul Haemonides, Phoebi Triviaeque sacerdos,
 Insula quoi sacra redimibat tempora vitta,
 Totus conlucens veste, atque insignibus armis.
 Quem congressus agit campo, labsumque superstans
 Inmolat, ingentique umbra tegit. arma Sereestus
 Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropaeum.
 Instaurant acies, Volcani stirpe creatus
 Caeculus, et veniens Marforum montibus Umbro,
 Dardanides contra furit: Anxuris ense finistram,
 Et totum clipei ferro dejecerat orbem.
 Dixerat ille aliquid magnum, vimque adfore verbo
 Crediderat, caeloque animum fortasse ferebat;
 Canitiemque sibi et longos promiserat annos.
 Tarquitus exsultans contra fulgentibus armis,
 Silvicolae Fauno Dryope quem nymphea crearat,
 Obvius ardenti sese obtulit. ille reducta
 Loricam clipeique ingens onus inpedit hasta.
 Tum caput orantis nequidquam, et multa parantis
 Dicere deturbat terrae; truncumque tepentem
 Provolvens, super haec inimico pectore fatur:
 Istic nunc, metuende, jace. non te optima mater
 Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
 Alicibus linquere feris: aut gurgite mersum
 Unda feret, piscesque in pastu volnera lambent.

Protenus Antaeum et Lucam, prima agmina Turni,
 Persequitur, fortemque Numam, fulvomque Camertem
 Magnanimo Volscente satum : ditissimus agri 563
 Qui fuit Ausonidum, et tacitis regnavit Amyclis.
 Aegaeon qualis, centum quoi brachia dicunt,
 Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem
 Pectoribusque arsisse, Jovis quum fulmina contra
 Tot paribus streperet clipeis, tot stringeret ensis.
 Sic toto Aeneas defaevit in aequore victor,
 Ut semel intepuit mucro. quin ecce Niphaei
 Quadrijuges in equos adversaque pectora tendit :
 Atque illi longe gradientem, et dira frementem
 Ut videre, metu versi retroque ruentes
 Effunduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
 Interea bijugis infert se Lucagus albis
 In medios, fraterque Liger : sed frater habenis
 Flectit equos : strictum rotat acer Lucagus enses.
 Haud tulit Aeneas tanto fervore furentes :
 Inruit, adversaque ingens adparuit hasta.
 Quoi Liger :
 Non Diomedis equos, nec currus cernis Achilli,
 Aut Phrygiae campos : nunc belli finis et aevi
 His dabitur terris. Vesano talia late
 Dicta volant Ligeri : sed non et Troius heros
 Dicta parat contra : jaculum nam torquet in hostem.
 Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
 Admonuit bijugos : projecto dum pede laevo
 Aptat se pugnae, subit oras hasta per imas
 Fulgentis clipei : tum laevom perforat inguen,
 Excussus curru moribundus volvitur arvis.

Quem

Quem pius Aeneas dictis adfatur amaris: 591
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanae vertere ex hostibus umbrae.
Ipse rotis saliens juga deferis. Haec ita fatus
Adripuit bijugos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Trojane, sine hanc animam, et miserere precantis.
Ploribus oranti Aeneas: Haud talia dudum
Dicta dabas. morere, et fratrem ne desere frater.
Tum latebras animae, pectus, mucrone recludit.
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius, torrentis aquae vel turbinis atri
More furens. Tandem erumpunt, et castra relinquunt
Ascanius puer, et nequidquam obsessa Juventus.
Junonem interea compellat Juppiter ultro:
O germana mihi atque eadem gratissima conjunx,
Ut rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Trojanas sustentat opes: non vivida bello
Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli.
Quoi Juno submissa: Quid, ô pulcherrime conjunx,
Sollicitas aegram, et tua tristitia dicta timentem?
Si mihi, quae quondam fuerat, quamque esse decebat,
Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
Omnipotens; quin et pugnae subducere Turnum,
Et Dauno possem incolumem servare parenti.
Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine poenas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pylumnusque illi quartus pater: et tua larga
Saepe manu, multisque oneravit limina donis.

Quoi

Quoi rex aetherii breviter sic fatur Olympi : 621
 Si mora praesentis leti tempusque caduco
 Oratur juveni, meque hoc ita ponere sentis ;
 Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fati.
 Haecenus indulgisse vacat. fin altior istis
 Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
 Mutarive putas bellum ; spes pascis inanis.
 Et Juno adlacrimans : Quid si, quod voce gravaris,
 Mente dares ; atque haec Turno rata vita maneret ?
 Nunc manet infontem gravis exitus : aut ego veri
 Vana feror. quod ut ô potius formidine falsa
 Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas !
 Haec ubi dicta dedit, caelo se protenus alto
 Misit, agens hiemem nimbo succincta per auras :
 Iliacamque aciem, et Laurentia castra petivit.
 Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
 In faciem Aeneae (visu mirabile monstrum)
 Dardaniis ornat telis : clipeumque jubasque
 Divini adsimulat capitis : dat inania verba ;
 Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
 Morte obita quales fama est volitare figuras,
 Aut quae sopitos deludunt somnia sensus.
 At primas laeta ante acies exsultat imago,
 Inritatque virum telis, et voce laceffit.
 Inflat quoi Turnus, stridentemque eminus hastam
 Conjicit : illa dato vertit velligia tergo.
 Tum vero Aenean aversum ut cedere Turnus
 Credidit, atque animo spem turbidus hausit inanem :
 Quo fugis, Aenea ? thalamos ne deferre pactos :
 Hac dabitur dextra tellus quaesita per undas.

Talia vociferans sequitur, strictumque coruscat 651

Mucronem : nec ferre videt sua gaudia ventos.

Forte ratis celsi conjuncta crepidine fagi

Expositis stabat scalis, et ponte parato ;

Qua rex Clusinis adveetus Ofinius oris.

Huc sese trepida Aeneae fugientis imago

Conjicit in latebras : nec Turnus segnior instat :

Exsuperatque moras, et pontis transilit altos.

Vix proram adtigerat ; rumpit Saturnia funem,

Avolsamque rapit revoluta per aequora navim.

Illum autem Aeneas absentem in proelia poscit :

Obvia multa virum demittit corpora morti.

Tum levis haud ultra latebras jam quaerit imago,

Sed sublime volans nubi se immiscuit atrae :

Quum Turnum medio interea fert aequore turbo.

Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis,

Et duplicis cum voce manus ad sidera tendit :

Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum

Duxisti, et talis voluisti expendere poenas ?

Quo feror ? unde abii ? quae me fuga, quemve re-
ducet ?

Laurentisne iterum muros aut castra videbo ?

Quid manus illa virum, qui me meaque arma secuti :

Quosne (nefas) omnis infanda in morte reliqui ?

Et nunc palantis video, gemitumque cadentum

Adcipio. quid ago ? aut quae jam satis ima dehiscat

Terra mihi ? vos o potius miserefcite, Venti.

In rupes, in saxa (volens vos Turnus adoro)

Ferte ratem, faevisque vadis inmittite Syrtes ;

Quo neque me Rutuli, nec conscia fama sequatur.

Haec

Haec memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc;
An sese mucrone ob tantum dedecus amens 682

Induat, et crudum per costas exigat enssem;
Fluctibus an jaciat mediis, et litora nando
Curva petat, Teucrumque iterum se reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno
Continuit; juvenemque animi miserata repressit.
Labitur altâ secans fluctuque aestuque secundo:
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.

At Jovis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnae, Teucrosque invadit ovantis.
Concurrunt Tyrrhenae acies, atque omnibus uni,
Uni odiisque viro, telisque frequentibus instant.
Ille (velut rupes, vastum quae prodit in aequor,
Obvia ventorum furiis, expositaque ponto,
Vim cunctam, atque minas perfert caelique marisque;
Ipsa inmota manens) prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fu-
gacem:

Sed Latagum saxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os faciemque adversam: poplite Palmum
Succiso volvi segnem finit; armaque Laufo
Donat habere humeris, et vertice figere cristas.
Nec non Euanthen Phrygium, Paridisque Mimanta
Aequalem comitemque: una quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, et face pregnans
Cisseis regina Parin creât: urbe paterna
Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morfu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit,

Defendit, multosque palus Laurentia, silva 709
 Pactus arundinea, postquam inter retia ventum est,
 Substitit, infremuitque ferox, et inhorruit armos.
 Nec quoquam irasci propiusve accedere virtus:
 Sed jaculis tutisque procul clamoribus instant.
 Haud aliter, justae quibus est Mezentius irae.
 Non ulli est animus stricto concurrere ferro;
 Missilibus longe, et vasto clamore lacesunt.
 Ille autem inpavidus partes cunctatur in omnis,
 Dentibus infrendens, et tergo decutit hastas.
 Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
 Grajus homo; infectos linquens profugus hymenaeos:
 Hunc ubi miscentem longe media agmina vidit,
 Purpureum pennis et pactae conjugis ostro:
 Inpactus stabula alta leo ceu saepe peragrans,
 Suadit enim vesana fames; si forte fugacem
 Conspexit capream, aut surgentem in cornua cervum;
 Gaudet hians inmane, comasque adrexit, et haeret
 Visceribus super incumbens: lavit inproba teter
 Ora cruor:
 Sic ruit in densos alacer Mezentius hostis.
 Sternitur infelix Acron, et calcibus atram
 Tundit humum exspirans, infractaque tela cruentat.
 Atque idem fugientem haud est dignatus Oroden
 Sternere, nec iacta caecum dare cuspide volnus:
 Obvius adverfoque occurrit, seque viro vir
 Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
 Tum super abjectum posito pede nixus et hasta:
 Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.
 Conclamant socii laetum Paeani secuti:

Ille

Ille autem exspirans : Non me, quicumque es, inulto,
Victor, nec longum laetabere : te quoque fata 740
Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem subridens mixta Mezentius ira ;
Nunc morere. ast de me divôm pater atque hominum
rex

Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos et ferreus urguet
Somnus ; in aeternam clauduntur lumina noctem.
Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspen:
Partheniumque Rapo, et praedurum viribus Orsen :
Messapus Cloniumque Lycaoniumque Erichaten ;
Illum infrenis equi labfu tellure jacentem,
Hunc peditem pedes. Et Lycius processerat Agis :
Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitae
Dejicit : Authronium Salius, Saliumque Nealces,
Insignis jaculo et longe fallente sagitta.
Jam gravis aequabat luctus et mutua Mavors
Funera : caedebant pariter pariterque ruebant
Victores victique : neque his fuga nota, neque illis.
Dî Jovis in tectis iram miserantur inanem
Amborum, et tantos mortalibus esse labores.
Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Juno :
Pallida Tisiphone media inter millia saevit.
At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus ingreditur campo : quam magnus Orion,
Quum pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet undas ;
Aut summis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit :

Talis

Talis se vastis infert Mezentius armis. 768
 Huic contra Aeneas, speculatus in agmine longo,
 Obvius ire parat. manet inperterritus ille,
 Hostem magnanimum opperiens, et mole sua stat :
 Atque oculis spatium emensus, quantum fatis hastae:
 Dextra mihi deus, et telum, quod missile libro,
 Nunc adsint: voveo praedonis corpore raptis
 Indutum spoliis ipsum te, Lause, tropaeum
 Aeneae. Dixit. stridentemque eminus hastam
 Injicit: illa volans clipeo est excussa, proculque
 Egregium Antorem latus inter et ilia figit:
 Herculis Antorem comitem, qui missus ab Argis
 Haeserat Euandro, atque Itala confederat urbe.
 Sternitur infelix alieno vulnere, caelumque
 Adspicit, et dulcis moriens reminiscitur Argos.
 Tum pius Aeneas hastam jacet: illa per orbem
 Aere cavum triplici, per linea terga, tribusque
 Transeat intextum tauris opus, imaque sedit
 Inguine; sed vires haud pertulit. Ocius enssem
 Aeneas, viso Tyrrheni sanguine laetus,
 Eripit à femine, et trepidanti fervidus instat.
 Ingemuit cari graviter genitoris amore,
 Ut vidit, Lausus; lacrimaeque per ora volutae.
 Hic mortis durae casum, tuaque optima facta,
 (Si qua fidem tanto est operi latura vetustas)
 Non equidem nec te, juvenis memorande, filebo.
 Ille pedem referens, et inutilis, inque ligatus
 Cedebat, clipeoque inimicum hastile trahebat.
 Prorumpit juvenis, seseque inmiscuit armis:
 Jamque adsurgentis dextra plagamque ferentis

Aeneae subiit mucronem, ipsumque morando 798
 Sustinuit. focii magno clamore sequuntur ;
 Dum genitor gnati parma protectus abiret :
 Telaque conjiciunt, proturbantque eminus hostem
 Missilibus. furit Aeneas, tectusque tenet se.
 Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
 Praecipitant, omnis campis diffugit arator,
 Omnis et agricola ; tuta latet arce viator,
 Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
 Dum pluit in terris ; ut possint, Sole reducto,
 Exercere diem : sic obrutus undique telis
 Aeneas nubem belli, dum detonet, omnem
 Sustinet, et Lausum increpitat, Lausoque minatur :
 Quo moriture ruis, majoraque viribus audes ?
 Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
 Exsultat demens. saevae jamque altius irae
 Dardanio surgunt ductori. extremaque Lauso
 Parcae fila legunt : validum namque exigit ensen
 Per medium Aeneas juvenem, totumque recondit.
 Transiit et parmam mucro, levia arma, minacis,
 Et tunicam, molli mater quam neverat auro :
 Inplevitque sinum sanguis : tum vita per auras
 Concessit maesta ad manis, corpusque reliquit.
 At vero ut voltum vidit morientis et ora,
 Ora modis Anchisiades pallentia miris,
 Ingemuit graviter miserans, dextramque tetendit :
 Et mentem patriae strinxit pietatis imago.
 Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis,
 Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum ?
 Arma, quibus laetatus, habe tua : teque parentum
 Manibus

Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto. 828
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem ;
Aeneae magni dextra cadis. Increpat ultro
Cunctantis focios, et terra sublevat ipsum,
Sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Volnera siccabat lymphis, corpusque levabat
Arboris adclinis trunco. procul aerea ramis
Dependet galea, et prato gravia arma quiescunt.
Stant lecti circum juvenes : ipse aeger, anhelans
Colla fovet, fusus propexam in pectore barbam :
Multa super Lauso rogitat, multosque remittit,
Qui revocent, maestique ferant mandata parentis.
At Lausum focii exanimem super arma ferebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Adgnovit longe gemitum praesaga mali mens.
Canitiem multo deformat pulvere, et ambas
Ad caelum tendit palmas, et corpore inhaeret.
Tantane me tenuit vivendi, gnate, voluptas,
Ut pro me hostili paterer succedere dextrae
Quem genui ? Tuane haec genitor per volnera fervor
Morte tua vivens ! heu, nunc misero mihi demum
Exsilium infelix ! nunc alte volnus adactum !
Idem ego, gnate, tuum maculavi crimine nomen,
Pulsus ob invidiam folio sceptrisque paternis.
Debueram patriae poenas, odiisque meorum :
Omnis per mortes animam fontem ipse dedissem.
Nunc vivo : neque adhuc homines lucemque relinquo :
Sed linquam. Simul hoc dicens adtollit in aegrum
Se femur ; et, quamquam vis alto vulnere tardat,
Haud

Haud dejectus, equum duci jubet. hoc decus illi,
Hoc solamen erat: bellis hoc victor abibat 859
Omnibus. Adloquitur maerentem, et talibus infit:
Rhoebe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est)
Viximus. aut hodie victor spolia illa cruenta,
Et caput Aeneae referes, Lausque dolorum
Ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
Occumbes pariter. neque enim, fortissime, credo
Jussa aliena pati, et dominos dignabere Teucros.
Dixit, et exceptus tergo consueta locavit
Membra, manusque ambas jaculis oneravit acutis;
Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
Sic cursum in medios rapidus dedit. aestuat ingens
Uno in corde pudor, mixtoque infania luctu,
[Et Furiis agitatus amor, et conscia virtus:]
Atque hic Aenean magna ter voce vocavit.
Aeneas adgnovit enim, laetusque precatur:
Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, et infesta subit obuius hasta.
Ille autem: Quid me erepto, saevissime, gnato
Terres? haec via sola fuit, qua perdere posses.
Nec mortem horremus, nec divum parcimus ulli.
Desine. jam venio moriturus, et haec tibi porto
Dona prius. dixit, telumque intorsit in hostem:
Inde aliud super atque aliud figitque volutatque
Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo.
Ter circum adstantem laevos equitavit in orbis,
Tela manu jaciens: ter secum Troius heros
Inmanem aerato circumfert tegmine silvam.

Inde

Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula taedet 888
 Vellere, et urguetur pugna congressus iniqua;
 Multa movens animo, jam tandem erumpit, et inter
 Bellatoris equi cava tempora conjicit hastam.
 Tollit se adrectum quadrupes, et calcibus auras
 Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
 Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.
 Clamore incendunt caelum Troësque Latinique.
 Advolat Aeneas, vaginaque eripit ensen,
 Et super haec: Ubi nunc Mezentius acer, et illa
 Effera vis animi? Contra Tyrrhenus, ut auras
 Suspiciens hausit caelum, mentemque recepit:
 Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
 Nullum in caede nefas. nec sic ad proelia veni,
 Nec tecum meus haec pepigit mihi foedera Lausus.
 Unum hoc, per, si qua est victis venia hostibus, oro;
 Corpus humo patiare tegi. scio acerba meorum
 Circumstare odia: hunc (oro) defende furorem:
 Et me confortem gnati concede sepulchro.
 Haec loquitur, juguloque haud inscius adcipit ensen,
 Undantique animam diffundit in arma cruore.

AENEIDOS LIB. XI.

OCEANUM interea surgens Aurora reliquit.
Aeneas, quamquam et sociis dare tempus hu-
mandis

Praecipitant curae, turbataque funere mens est,
Vota deum primo victor solvebat Eoo.
Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezentî ducis exuvias; tibi, magne, tropaeum,
Bellipotens: aptat rorantis sanguine cristas,
Telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitem
Perfossamque locis: clipeumque ex aere sinistrae
Subligat, atque ens collo suspendit eburnum.
Tum socios, namque omnis eum stipata tegebat
Turba ducum, sic incipiens hortatur ostantis:
Maxima res effecta, viri. timor omnis abesto.
Quod superest: haec sunt spolia, et de rege superbo
Primitiae: manibusque meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.
Arma parate, animis et spe praesumite bellum:
Ne qua mora ignaros (ubi primum vellere signa
Adnuerint Superi, pubemque educere castris)
Impediat, segnisque metu sententia tardet.
Interea socios inhumataque corpora terrae
Mandemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.
Ite, ait; egregias animas, quae sanguine nobis

Hanc

Hanc patriam peperere suo, decorate supremis 25
 Muneribus: maestamque Euandri primus ad urbem
 Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
 Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.
 Sic ait inlacrimans, recipitque ad limina gressum;
 Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes
 Servabat senior: qui Parrhasio Euandro
 Armiger ante fuit; sed non felicibus aeque
 Tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.
 Circum omnis famulûmque manus, Trojanaque turba,
 Et maestum Iliades crinem de more solutae.
 Ut vero Aeneas foribus sese intulit altis,
 Ingentem gemitum tunsis ad fidera tollunt
 Pectoribus, maestoque inmugit regia luctu.
 Ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
 Ut vidit, levique patens in pectore volnus
 Cuspidis Ausoniae, lacrimis ita fatur obortis:
 Tene, inquit, miserande puer, quum laeta veniret,
 Invidit Fortuna mihi, ne regna videres
 Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
 Non haec Euandro de te promissa parenti
 Discedens dederam: quum me complexus euntem
 Mitteret in magnum imperium, metuensque moneret
 Acris esse viros, cum dura proelia gente.
 Et nunc ille quidem spe multum captus inani
 Fors et vota facit, cumulatque altaria donis.
 Nos juvenem exanimum, et nil jam caelestibus ullis
 Debentem, vano maesti comitamur honore,
 Infelix, gnati funus crudele videbis.
 Hi nostri reditus, exspectatique triumphi?

Haec

Haec mea magna fides ? at non, Euandre, pudendis
Volneribus pulsum adspicies : nec sospite dirum 56
Optabis gnato funus pater. Hei mihi, quantum
Praesidium Ausonia, et quantum tu perdis, Iule !
Haec ubi deflevit, tolli miserabile corpus
Imperat, et toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui supremum comitentur honorem,
Interfintque patris lacrimis ; solatia luctus
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alii cratis, et molle feretrum
Arbuteis texunt virgis, et vimine querno,
Exstructosque toros obtentu frondis inumbrant.
Hic juvenem agresti sublimem stramine ponunt :
Qualem virgineo demessum pollice florem,
Seu mollis violae, seu languentis hyacinthi:
Quoi neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit:
Non jam mater alit tellus, viresque ministrat.
Tunc geminas vestis, auroque ostroque rigentis
Extulit Aeneas : quas illi laeta laborum
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, et tenui telas discreverat auro.
Harum unam juveni, supremum maestus honorem,
Induit, arsurasque comas obnubit amictu :
Multaque praeterea Laurentis praemia pugnae
Aggerat, et longo praedam jubet ordine duci.
Addit equos, et tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat et post terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, caeso sparsuros sanguine flammam :
Indutosque jubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.

Ducunt

Ducunt et Rutulo perfusos sanguine currus. 88

Post bellator equus, positis insignibus, Aethon
It lacrimans, guttisque humectat grandibus ora.
Hastam alii galeamque ferunt: nam cetera Turnus
Victor habet. tum maesta phalanx, Teucrique se-
quantur,

Tyrrhenique duces, et versis Arcades armis.
Postquam omnis longe comitum processerat ordo,
Substitit Aeneas, gemituque haec addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
Fata vocant. Salve aeternum mihi, maxume Palla,
Aeternumque vale. nec plura effatus ad altos
Tendebat muros, gressumque in castra ferebat.

Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
Velati ramis oleae, veniamque rogantes:
Corpora, per campos ferro quae fusa jacebant,
Redderet, ac tumulo fineret succedere terrae;
Nullum cum victis certamen et aethere cassis:
Parceret hospitibus quondam focerisque vocatis.
Quos bonus Aeneas, haud adspersanda precantis,
Prosequitur venia, et verbis haec insuper addit:
Quaenam vos tanto Fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis, et Martis forte peremtis
Oratis? equidem et vivis concedere vellem.
Nec veni, nisi fata locum fedemque dedissent;
Nec bellum cum gente gero: rex nostra reliquit
Hospitia, et Turni potius se credidit armis.
Aequius huic Turnum fuerat se opponere morti.
Si bellum finire manu, si pellere Teucros

VOL. II.

Z

Adparat;

Adparat; his mecum decuit concurrere telis; 117
Vixêt; quoi vitam deus aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, et miseris subponite civibus ignem.
Dixerat Aeneas. Olli obstupere silentes;
Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
Tum senior semperque odiis et crimine Drances
Infensus juveni Turno, sic ore vicissim
Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus caelo te laudibus aequem?
Iustitiaene prius mirer, belline laborum?
Nos vero haec patriam grati referemus ad urbem:
Et te, si qua viam dederit Fortuna, Latino
Jungemus regi. quaerat sibi foedera Turnus.
Quin et fatalis murorum adtollere moles,
Saxaque subvestiare humeris Trojana juvabit.
Dixerat haec, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis senos pepigere dies, et pace sequestra
Per silvas Teuceri, mixtique inpune Latini,
Erravere jugis. ferro sonat icta bipenni
Fraxinus: evertunt aëtas ad sidera pinus:
Robora nec cuneis, et olentem scindere cedrum,
Nec plaustris cessant vestiare gementibus ornos.
Et jam Fama volans, tanti praenuntia luctus,
Euandrum, Euandrique domos et moenia complet,
Quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
Funereas rapuere faces. lucet via longo
Ordine flammaram, et late discriminat agros.
Contra turba Phrygum veniens plangentia jungunt
Agmina. quae postquam matres succedere testis
Viderunt,

Viderunt, maestam incendunt clamoribus urbem.

At non Euandrum potis est vis ulla tenere : 148

Sed venit in medios. feretro Pallanta reposito

Procumbit super, atque haeret lacrimansque gemenf-
que,

Et via vix tandem vocis laxata dolori est :

Non haec, ô Palla, dederas promissa parenti,

Cautius ut saevo velles te credere Marti.

Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,

Et praedulce decus primo certamine posset.

Primitiae juvenis miserae, bellicque propinqui

Dura rudimenta, et nulli exaudita deorum

Vota precesque meae ! tuque, ô sanctissima conjunx,

Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem !

Contra ego vivendo vici mea fata, superstes

Restarem ut genitor. Troum socia arma secutum

Obruerent Rutuli telis : animam ipse dedissem,

Atque hacc pompa domum me, non Pallanta, referret.

Nec vos arguerim, Teucris, nec foedera, nec, quas

Junximus hospitio, dextras : fors ista senectae

Debita erat nostrae. quod si inmatura manebat

Mors gnatum, caesis Volscorum millibus ante,

Ducentem in Latium Teucros cecidisse juvabit.

Quin ego non alio digner te funere, Palla,

Quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam

Tyrrhenique duces, Tyrrhenûm exercitus omnis.

Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.

Tu quoque nunc stares inmanis truncus in armis,

Esset par aetas, et idem si robur ab annis,

Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis ?

Vadite,

Vadite, et haec memores regi mandata referte ; 176
Quod vitam moror invifam, Pallante peremto,
Dextera cauffa tua eft ; Turnum gnatoque patrique
Quam debere vides. meritis vacat hic tibi folus
Fortunaeque locus. non vitae gaudia quaero,
Nec fas : fed gnato manis perferre sub imos.

Aurora interea miferis mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Jam pater Aeneas, jam curvo in litore Tarchon
Conftituere pyras. huc corpora quifque fuorum
More tulere patrum : fubjectisque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine caelum.
Ter circum accenfos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogos : ter maeflum funeris ignem
Luftravere in equis : ululatusque ore dedere.
Spargitur et tellus lacrimis, fparguntur et arma.
It caelo clamorque virum, clangorque tubarum.
Hinc alii fpolia occifis derepta Latinis
Conjiciunt igni ; galeas, enfisque decoros,
Frenaque, ferventisque rotas ; pars munera nota,
Ipforum clipeos, et non felicia tela.
Multa boum circa maefantur corpora Morti ;
Saetigerofque fues, raptasque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes : tum litore toto
Ardentis fpectant focios, femiufque fervant
Bulla ; neque avelli poffunt ; nox humida donec
Invertit caelum ftellis fulgentibus aptum.

Nec minus et miferi diverfa in parte Latini
Innumeras fluxere pyras, et corpora partim
Multa virum terrae infodiunt, aveftaque partim

Finitimos

Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt. 206
Cetera, confusaeque ingentem caedis acervom,
Nec numero nec honore cremant; tunc undique vasti
Certatim crebris confluent ignibus agri.

Tertia lux gelidam caelo dimoverat umbram:
Maerentes altum cinerem et confusa ruebant
Ossa focus, tepidoque onerabant aggere terrae.
Jam vero in tectis praedivitis urbe Latini
Praecipuus fragor, et longi pars maxima luctus.
Hic matres, miseraeque nurus, hîc cara sororum
Pectora maerentum, puerique parentibus orbi,
Dirum execrantur bellum, Turnique hymenaeos:
Ipsum armis, ipsumque jubent decernere ferro;
Qui regnum Italiae, et primos sibi poscat honores.
Ingravat haec saevus Drances, solumque vocari
Testatur, solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra variis sententia dictis
Pro Turno, et magnum reginae nomen obumbrat:
Multa virum meritis sustentat fama tropaeis.

Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
Ecce, super maesti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantium inpenis operum: nil dona, neque aurum,
Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinis
Quaerenda, aut pacem Trojano ab rege petendam.
Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus.
Fatalem Aenean manifesto numine ferri,
Admonet ira deum, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primosque suorum
Imperio additos, alta inter limina cogit.

Olli convenere, fluuntque ad regia plenis 236
 Tecta viis. sedet in mediis et maxumus aevo,
 Et primus sceptris, haud leta fronte, Latinus.
 Atque hîc legatos Aetola ex urbe remissos,
 Quae referant, fari jubet, et responsa reposcit
 Ordine cuncta suo. Tum facta silentia linguis,
 Et Venulus dicto parens ita farier inquit :
 Vidimus, ô cives, Diomede Argivaque castra;
 Atque iter emensi casus superavimus omnis ;
 Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus.
 Ille urbem Argyripam, patriae cognomine gentis,
 Victor Gargani condebat Iapygis arvis.
 Postquam introgressi, et coram data copia fandi;
 Munera praeferimus, nomen patriamque docemus :
 Qui bellum intulerint, quae causa adtraxerit Arpos,
 Auditis ille haec placido sic reddidit ore :
 O fortunatae gentes, Saturnia regna,
 Antiqui Ausonii, quae vos fortuna quietos
 Sollicitat, suadetque ignota lacescere bella ?
 Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
 (Mitto ea, quae muris bellando exhausta sub altis,
 Quos Simois premat ille viros) infanda per orbem
 Supplicia, et scelerum poenas expendimus omnes,
 Vel Priamo miseranda manus. scit triste Minervae
 Sidus, et Euboïcae cautes, ultorque Caphereus.
 Militia ex illa diversum ad litus adacti,
 Atrides Protei Menelaüs adusque columnas
 Exfulat; Aetnaeos vidit Cyclopas Ulixes.
 Regna Neoptolemi referam, versosque penatis
 Idomenei ? Libycone habitantes litore Locros ?

Ipse

Ipse Mycenaëus magnorum ductor Achivôm 266
 Conjugis infandae prima intra limina dextra
 Oppetiit : devictam Afiam subfedit adulter.
 Invidisse deos, patriis ut redditus aris,
 Conjugium optatum et pulchram Calydonâ viderem ?
 Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur,
 Et focii amissi petierunt aethera pennis,
 Fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
 Supplicia !) et scopulos lacrimosis vocibus implent.
 Haec adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt
 Tempore, quum ferro caelestia corpora demens
 Adpetii, et Veneris violavi vulnere dextram.
 Ne vero, ne me ad talis inpellite pugnâs.
 Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
 Pergamâ, nec veterum memini, laetorve malorum.
 Munera, quae patriis ad me portatis ab oris,
 Vertite ad Aenean : fletimus tela aspera contra,
 Contulimusque manus : experto credite, quantus
 In clypeum adsurgat, quo turbine torqueat hastam.
 Si duo praeterea talis Idaea tulisset
 Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbis
 Dardanus, et versis lugeret Graecia fatis.
 Quidquid apud durâ cessatum est moenia Trojae,
 Hectoris Aeneaeque manu victoria Grajûm
 Haesit, et in decumum vestigia retulit annum.
 Ambo animis, ambo insignes praestantibus armis:
 Hic pietate prior. Coeant in foedera dextrae,
 Qua datur ; ast, armis concurrant arma, cavete.
 Et responsa simul quae sint, rex optime, regis
 Audiisti, et quae sit magno sententia bello.

Vix

Vix ea legati: variusque per ora cucurrit 296
 Ausonidum turbata fremor: ceu faxa morantur
 Quum rapidos amnis, fit clauso gurgite murmur,
 Vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis.
 Ut primum placati animi, et trepida ora quierunt,
 Praefatus divos folio rex infit ab alto:

Ante equidem summa de re statuisse, Latini,
 Et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
 Cogere concilium, quum muros adsidet hostis.
 Bellum inportunum, cives, cum gente deorum,
 Invisisque viris, gerimus; quos nulla fatigant
 Proelia, nec victi possunt abstinere ferro.
 Spem, si quam adscitis Aetolum habuistis in armis,
 Ponite; spes sibi quisque. sed haec, quam angusta,
 videtis.

Cetera qua rerum jaceant perculsa ruina,
 Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
 Nec quemquam incuso. potuit quae plurima virtus
 Esse, fuit. toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo, quae sit dubiae sententia menti,
 Expediam, et paucis (animos adhibete) docebo.
 Est antiquus ager, Tusco mihi proximus amni,
 Longus in occasum, finis super usque Sicanos,
 Aurunci Rutulique ferunt, et vomere duos
 Exercent collis, atque horum asperrima pascunt.
 Haec omnis regio, et celsi plaga pinea montis
 Cedat amicitiae Teucrorum: et foederis aequas
 Dicamus leges, sociosque in regna vocemus:
 Confidant, si tantus amor, et moenia condant.
 Sin alios finis, aliamque capeffere gentem

Est animus, possuntque solo decedere nostro : 325

Bis denas Italo texamus robere navis,
Seu plaris conplere valent. jacet omnis ad undam
Materies : ipsi numerumque modumque carinis
Praecipiant : nos aera, manus, navalia demus.
Praeterea, qui dicta ferant, et foedera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu praetendere ramos;
Munera portantis aurique, eborisque talenta,
Et fellam, regni, trabeamque, insignia nostri.
Consulite in medium, et rebus succurrite fessis.

Tum Drances idem insensus, quem gloria Turni
Obliqua invidia stimulisque agitabat amaris,
Largus opum, et lingua melior, sed frigida bello
Dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens (genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
Surgit, et his onerat dictis, atque aggerat iras :
Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem,
Consulis ô bone rex. Cuncti se scire fatentur,
Quid fortuna ferat populi ; sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatumque remittat,
Cujus ob auspiciu infauustum moresque finistros
(Dicam equidem, licet arma mihi mortemque mine-
tur)

Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
Confedisse urbem luctu : dum Troia tentat
Castra, fugae fidens, et caelum territat armis.
Unum etiam donis istis, quae plurima mitti
Dardanidis dicique jubes, unum, optime regum,

VOL. II.

A a

Adjicias ;

Adjicias ; nec te ullius violentia vincat, 354
 Quin gnatam egregio genero dignisque hymenaeis
 Des pater, et pacem hanc aeterno foedere jungas.
 Quod si tantus habet mentis et pectora terror ;
 Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso :
 Cedat, jus proprium regi, patriaeque remittat.
 Quid miseros toties in aperta pericula civis
 Projicis, ô Latio caput horum et caussa malorum ?
 Nulla salus bello : pacem te poscimus omnes,
 Turne ; simul pacis solum inviolabile pignus.
 Primus ego (invisum quem tu tibi fingis, et esse
 Nil moror) en supplex venio. Miserere tuorum ;
 Pone animos, et pulsus abi. sat funera fusi
 Vidimus, ingentis et desolavimus agros.
 Aut, si fama movet, si tantum pectore robur
 Concipis, et si adeo dotalis regia cordi est :
 Aude, atque adversum fidens fer pectus in hostem.
 Scilicet, ut Turno contingat regia conjunx,
 Nos, animae viles, inhumata infletaque turba,
 Sternamur campis. et jam tu, si qua tibi vis,
 Si patrii quid Martis habes, illum adspice contra,
 Qui vocat.

Talibus exarsit dictis violentia Turni :
 Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces :
 Larga quidem, Drance, semper tibi copia fandi,
 Tum, quum bella manus poscunt; patribusque vocatis
 Primus ades : sed non replenda est curia verbis,
 Quae tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 Agger moerorum, nec inundant sanguine fossae.
 Proinde tona eloquio, solitum tibi : meque timoris

Argue

Argue tu, Drance ; quando tot stragis acervos 384
 Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropaeis
 Insignis agros. possit quid vivida virtus,
 Experiare licet : nec longe scilicet hostes
 Quaerendi nobis : circumstant undique muros.
 Imus in adversos ? quid cessas ? an tibi Mavors
 Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis,
 Semper erit ?
 Pulsus ego ? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
 Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
 Sanguine, et Euandri totam cum stirpe videbit
 Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis ?
 Haud ita me experti Bitias et Pandarus ingens,
 Et quos mille die victor sub Tartara misi,
 Inclusus muris, hostilique aggere septus.
 Nulla salus bello. Capiti cane talia demens
 Dardanio, rebusque tuis. proinde omnia magno
 Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
 Gentis bis victae ; contra premere arma Latini.
 Nunc et Myrmidonum procures Phrygia arma tremis-
 cunt,

Nunc et Tydides, et Lariffaeus Achilles :
 Amnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
 Vel quum se pavidum contra mea jurgia fingit
 Artificis scelus, et formidine crimen acerbatur.
 Numquam animam talem dextra haec (absiste moveri)
 Amittes : habitet tecum, et sit pectore in isto.
 Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revertor.
 Si nullam nostris ultra spem ponis in armis ;
 Si tam deserti sumus, et semel agmine verso

Funditus

Funditus occidimus, neque habet Fortuna regressum;
Oremus pacem, et dextras tendamus inertis. 414
Quamquam, ô, si solitae quidquam virtutis adestet,
Ille mihi ante alios fortunatusque laborum,
Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
Sin et opes nobis, et adhuc intacta juvenus,
Auxilioque urbes Italae, populique supersunt:
Sin et Trojanis cum multo gloria venit
Sanguine; sunt illis sua funera, parque per omnis
Tempestas; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies varique labor mutabilis aevi
Retulit in melius: multos alterna revifens
Lusit, et in solido rursus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Aetolus, et Arpi.
At Messapus erit, felixque Tolumnius, et quos
Tot populi misere duces. nec tarda sequetur
Gloria delectos Latio et Laurentibus agris.
Est et Volscorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum, et florentis aere catervas.
Quod si me solum Teuceri in certamina poscunt,
Idque placet, tantumque bonis communibus obsto:
Non adeo has exosa manus Victoria fugit,
Ut tanta quidquam pro spe tentare recusem.
Ibo animis contra: vel magnum praestet Achillem,
Factaque Volcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc soceroque Latino
Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
Decevi. solam Aeneas vocat? et, vocet oro.

Nec

Nec Drances potius, five est haec ira deorum, 443

Morte luat : five est virtus et gloria, tollat.

Illi haec inter se dubiis de rebus agebant.

Certantes : castra Aeneas aciemque movebat.

Nuntius ingenti per regia tecta tumultu

Ecce ruit, magnisque urbem terroribus inplet :

Instructos acie Tiberino à flumine Teucros,

Tyrrhenamque manum totis descendere campis

Extemplo turbati animi, concussaue volgi

Pectora, et adrectae stimulis haud mollibus irae.

Arma manu trepidi poscunt : fremit arma juvenus.

Flent maestri mussantque patres. hîc undique clamor

Dissensu vario magnus se tollit in auras.

Haud secus, atque alto in luco quum forte catervae

Confedere avium, piscofove amne Padusae

Dant sonitum rauci per stagna loquacia cycni.

Immo, ait, ô cives, adrepto tempore, Turnus,

Cogite concilium, et pacem laudate sedentes :

Illi armis in regna ruant. nec plura locutus

Conripuit sese, et tectis citus extulit altis.

Tu, Voluse, armari Volscorum edice manipulis :

Duc, ait, et Rutulos. equitem Messapus in armis,

Et cum fratre Coras latis diffundite campis.

Pars aditus urbis firment, turrisque capeffant :

Cetera, qua jussu, mecum manus inferat arma :

Illicet in muros tota discurritur urbe.

Concilium ipse pater et magna incepta Latinus

Deferit, ac tristi turbatus tempore differt :

Multaque se incusat, qui non acceperit ultro

Dardanium Aenean, generumque adsciverit urbi.

Praefodiunt

Praefodiunt alii portas, aut faxa fudesque
 Subvectant : bello dat signum rauca cruentum
 Buccina. tum muros varia cinxere corona
 Matronae puerique : vocat labor ultimus omnis.
 Nec non ad templum summasque ad Palladis arces
 Subvehitur magna matrum regina caterva,
 Dona ferens : iuxtaque comes Lavinia virgo,
 Causa mali tanti, oculos dejecta decoros.
 Succedunt matres, et templum ture vaporant ;
 Et maestas alto fundunt de limine voces :
 Praeses armipotens belli, Tritonia virgo,
 Frange manu telum Phrygii praedonis, et ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
 Jamque adeo Rutulum thoraca indutus aënis
 Horrebat squamis, furasque incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc ; laterique adcinxerat enses,
 Fulgebatque alta decurrens aureus arce :
 Exultatque animis, et spe jam praecipit hostem.
 Qualis, ubi abruptis fugit praesepia vinclis,
 Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
 Aut ille in pastus armentaque tendit equarum,
 Aut adfuetus aquae perfundi flumine noto
 Emicat, adrectisque fremit cervicibus alte
 Luxurians ; luduntque jubae per colla, per armos.
 Obvia quoi, Volscorum acie comitante, Camilla
 Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
 Defiluit. quam tota cohors imitata relictis
 Ad terram defluxit equis. tum talia fatur :
 Turne, sui merito si qua est fiducia forti,

Audeo,

Audeo, et Aeneadam promitto occurrere turmae,
 Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra. 504
 Me sine prima manu tentare pericula belli :
 Tu pedes ad muros subsiste, et moenia serva.
 Turnus ad haec, oculos horrenda in virgine fixus :
 O decus Italiae, virgo, quas dicere gratis,
 Quasve referre parem ? sed nunc, est omnia quando
 Iste animus supra, mecum partire laborem.
 Aeneas, ut fama fidem missique reportant
 Exploratores, equitum levia improbus arma
 Praemisit, quaterent campos : ipse ardua montis
 Per deserta jugo superans adventat ad urbem.
 Furta paro belli convexo in tramite silvae,
 Ut bivias armato obsidam milite fauces.
 Tu Tyrrhenum equitem conlatis excipe signis :
 Tecum acer Messapus erit, turmaeque Latinae,
 Tiburnique manus : ducis et tu concipe curam.
 Sic ait, et paribus Messapum in proelia dictis
 Hortatur, sociosque duces ; et pergit in hostem.
 Est curvo amfractu valles, adcommoda fraudi
 Armorumque dolis. quam densis frondibus atrum
 Urguet utrimque latus ; tenuis quo semita ducit,
 Angustaeque ferunt fauces aditusque maligni.
 Hanc super in speculis summoque in vertice montis
 Planities ignota jacet, tutique receptus ;
 Seu dextra laevaue velis occurrere pugnae :
 Sive instare jugis, et grandia volvere faxa.
 Huc juvenis nota fertur regione viarum ;
 Adripuitque locum, et filvis infedit iniquis.
 Velocem interea superis in sedibus Opim,

Unam

Unam ex virginibus fociis sacraque caterva   533
Conpellabat, et has tristi Latonia voces
Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, et nostris nequidquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias. neque enim novus iste Dianae
Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
Pulsus ob invidiam regno viresque superbas
Priverno antiqua Metabus quum excederet urbe,
Infantem, fugiens media inter proelia belli,
Sustulit exilio comitem, matrisque vocavit
Nomine Casmillae, mutata parte, Camillam.
Ipse, sinu prae se portans, juga longa petebat
Solorum nemorum: tela undique saeva premebant,
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce, fugae medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis; tantus se nubibus imber
Ruperat. ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caroque oneri timet. Omnia secum
Versanti subito vix haec sententia sedit.
Telum inmane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, solidum nodis et robore cocto;
Huic gnatam, libro et silvestri subere clausam,
Implicat, atqueabilem mediae circumligat hastae:
Quam dextra ingenti librans ita ad aethera fatur:
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia virgo,
Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit. Accipe, testor,
Diva tuam, quae nunc dubiis committitur auris.
Dixit, et adducto contortum hastile lacerto
Inmittit: fonuere undae. rapidum super amnem

Infelix

Infelix fugit in jaculo stridente Camilla. 563
 At Metabus, magna propius jam urgente caterva,
 Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
 Gramineo donum Triviae de cespite vellit.
 Non illum tectis ullae, non moenibus urbes
 Adcepere, neque ipse manus feritate dedisset:
 Pastorum et solis exegit montibus aevom.
 Hinc gnatam, in dumis interque horrentia lustra,
 Armentalis equae mammis et lacte ferino
 Nutribat, teneris inmulgens ubera labris.
 Utque pedum primis infans vestigia plantis
 Institerat, jaculo palmas oneravit acuto:
 Spiculaque ex humero parvae suspendit, et arcum.
 Pro crinali auro, pro longae tegmine pallae,
 Tigridis exuviae per dorsum à vertice pendent.
 Tela manu jam tum tenera puerilia torsit,
 Et fundam tereti circum caput egit habena:
 Strymoniamque gruem, aut album dejecit olorem.
 Multae illam frustra Tyrrhena per oppida matres
 Optavere nurum. sola contenta Diana
 Aeternum telorum, et virginitatis amorem
 Intemerata colit. vellem haud conrepta fuisset
 Militia tali, conata laceffere Teucros:
 Cara mihi, comitumque foret nunc una mearum.
 Verum age, quandoquidem fatis urguetur acerbis,
 Labere, Nympha, polo, finisque invise Latinos,
 Tristis ubi infausito committitur omine pugna.
 Haec cape, et ultricem pharetra deprome sagittam:
 Hac quicumque sacrum violârit volnere corpus,
 Tros Italusve, mihi pariter det sanguine poenas.

Post ego nube cava miserandae corpus et arma 593
 Inspoliata feram tumulo, patriaeque reponam.
 Dixit : at illa levis caeli delapsa per auras
 Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.

At manus interea muris Trojana propinquit,
 Etruscique duces, equitumque exercitus omnis ;
 Conpositi numero in turmas. Fremit aequore toto
 Insultans sonipes, et pressis pugnat habenis
 Huc obversus et huc : tum late ferreus hastis
 Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
 Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
 Et cum fratre Coras, et virginis ala Camillae,
 Adversi campo adparent : hastasque reductis
 Protendunt longe dextris, et spicula vibrant :
 Adventusque virum fremitusque ardescit equorum.
 Jamque intra jactum teli progressus uterque
 Substiterat : subito erumpunt clamore, frementisque
 Exhortantur equos : fundunt simul undique tela
 Crebra nivis ritu, caelumque obtexitur umbra.
 Continuo adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
 Connixi incurrunt hastis, primique ruinam
 Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
 Pectora pectoribus rumpunt. Excussus Aconteus,
 Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
 Praecipitat longe, et vitam dispergit in auras.
 Extemplo turbatae acies, versique Latini
 Rejiciunt parmas, et equos ad moenia vertunt.
 Troës agunt : princeps turmas inducit Asylas.
 Jamque propinquabant portis, rursusque Latini
 Clamorem tollunt, et mollia colla resedunt :

Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis.
 Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus 624
 Nunc ruit ad terras, scopulosque superjacet undam
 Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam :
 Nunc rapidus retro, atque aestu revoluta resorbens
 Saxa fugit, litusque vado labente relinquit.
 Bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos :
 Bis rejecti armis respectant terga tegentes.
 Tertia sed postquam congressi in proelia, totasque
 Implicuere inter se acies, legitque virum vir ;
 Tum vero et gemitus morientum, et sanguine in alto
 Armaque, corporaque, et permixti caede virorum
 Semanimes volvuntur equi : pugna aspera surgit.
 Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat adire,
 Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure relinquit.
 Quo sonipes ictu furit arduus, altaque jactat
 Volneris inpatiens adrecto pectore crura.
 Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolan,
 Ingentemque animis, ingentem corpore et armis
 Dejicit Herminium : nudo quoi vertice fulva
 Caefaries, nudique humeri. nec volnera terrent :
 Tantus in arma patet. latos huic hasta per armos
 Aëla tremit, duplicatque virum transfixa dolore.
 Funditur ater ubique cruor : dant funera ferro
 Certantes, pulchramque petunt per volnera mortem.
 At medias inter caedes exsultat, Amazon,
 Unum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla :
 Et nunc lenta manu spargens hastilia denset :
 Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
 Aureus ex humero sonat arcus, et arma Dianae.

Illa

Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit, 653
 Spicula converſo fugientia dirigit arcu.
 At circum lectae comites, Larinaque virgo,
 Tullaque, et aeratam quatiens Tarpeja securim,
 Italides; quas ipſa decus ſibi dia Camilla
 Delegit, paciſque bonas belliſque miniſtras.
 Quales Threïciae quum flumina Thermodôntis
 Pulſant, et piëtis bellantur Amazones armis:
 Seu circum Hippolyten, ſeu quum ſe martia curru
 Pentheſilea refert, magnoque ululante tumultu
 Feminea exſultant lunatis agmina peltis.
 Quem teſo primum, quem poſtremum aſpera virgo
 Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
 Eunaëum Clytio primum patre: cujus apertum
 Adverſi longa tranſverberat abiete peëtus.
 Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
 Mandit humum, morienſque ſuo ſe in volnere verſat.
 Tum Lirim, Pagafumque ſuper: quorum alter habe-
 nas

Suffoſſo revolutus equo dum conligit, alter
 Dum ſubit, ac dextram labenti tendit inermem,
 Praecipites pariterque ruunt. his addit Amaſtrum
 Hippotaden: ſequiturque incumbens eminus haſta
 Tereaque, Harpalycumque, et Demophoonta, Chro-
 mimque:

Quotque emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
 Tot Phrygii cecidere viri. procul Ornytus armis
 Ignotis, et equo venator Iapyge fertur;
 Quoi pellis latos humeros erepta juvenco
 Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,

Et

Et malae texere lupi cum dentibus albis, 681
 Agrestisque manus armat sparus. ipse catervis
 Vertitur in mediis, et toto vertice supra est.
 Hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verfo)
 Trajicit, et super haec inimico pectore fatur :
 Silvius te, Tyrrhene, feras agitare putasti ?
 Advenit qui vestra dies muliebribus armis
 Verba redarguerit. nomen tamen haud leve patrum
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillae.
 Protenus Orfilochum, et Buten, duo maxima Teu-
 crum

Corpora : sed Buten aversum cuspide fixit
 Loricam galeamque inter, qua colla sedentis
 Lucent, et laevo dependet parma lacerto :
 Orfilochum fugiens, magnumque agitata per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturque sequentem.
 Tum validam perque arma viro perque ossa securim,
 Altior exurgens, oranti et multa precanti
 Congeminat : vulnus calido rigat ora cerebro.
 Incidit huic, subitoque adspectu territus haesit
 Apenninicolae bellator filius Auni,
 Haud Ligurum extremus, dum fallere fata finebant.
 Isque ubi se nullo jam cursu evadere pugnae
 Possë, neque instantem reginam avertere cernit ;
 Consilio versare dolos ingressus et astu,
 Incipit haec : Quid tam egregium, si femina forti
 Fidis equo ? dimitte fugam, et te conminus aequo
 Mecum crede solo, pugnaeque adcinge pedestri :
 Jam nosces, ventosa ferat quoui gloria fraudem.
 Dixit : at illa furens, acrique adcensa dolore,

Tradit

Tradit equum comiti, paribusque resistit in armis.
 Ense pedes nudo, puraque interrta parma. 711
 At juvenis, vicisse dolo ratus, avolat ipse,
 (Haud mora) conversisque fugax aufertur habenis,
 Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligus, frustra que animis elate superbis,
 Nequidquam patrias tentasti lubricus artis :
 Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
 Haec fatur virgo, et pernicibus ignea plantis
 Transít equum cursu, frenisque adversa prehenfis
 Congreditur, poenasque inimico ex sanguine sumit.
 Quam facile accipiter saxo, facer ales, ab alto
 Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
 Comprensamque tenet, pedibusque eviscerat uncis:
 Tum cruor, et volvae labuntur ab aethere plumae.

At non haec nullis hominum fator atque deorum
 Observans oculis summo sedet altus Olympo.
 Tyrrhenum genitor Tarchonem in proelia saeva
 Suscitát, et stimulis haud mollibus injicit iras.
 Ergo inter caedes, cedentiaque agmina Tarchon
 Fertur equo, variisque instigat vocibus alas,
 Nomine quemque vocans: reficitque in proelia pulsos.
 Quis metus, ô numquam dolituri, ô semper inertes
 Tyrrheni, quae tanta animis ignavia venit ?
 Femina palantis agit, atque haec agmina vertit ?
 Quo ferrum, quidve haec gerimus tela inrita dextris ?
 At non in venerem segnes, nocturnaue bella ;
 Aut, ubi curvâ choros indixit tibia Bacchi,
 Expectare dapes, et plenae pocula mensae.
 Hic amor, hoc studium ; dum sacra secundus haruspex
 Nuntiet,

Nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos. 740
 Haec effatus, equum in medios, moriturus et ipse,
 Concitat et Venulo adversum se turbidus infert,
 Dereptumque ab equo dextra complectitur hostem,
 Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
 Tollitur in caelum clamor: cunctique Latini
 Convertere oculos. volat igneus aequore Tarchon,
 Arma virumque ferens: tum summa ipsius ab hasta
 Defringit ferrum; et partis rimatur apertas
 Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
 Sustinet à jugulo dextram, et vim viribus exit.
 Utque volans alte raptum quum fulva draconem
 Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haefit:
 Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
 Adrectisque horret squamis, et sibilat ore,
 Arduus insurgens: illa haud minus urguet obunco
 Luctantem rostro; simul aethera verberat alis.
 Haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarchon
 Portat ovans. Ducis exemplum eventumque secuti
 Maeonidae incurrunt. Tum fatis debitus Arruns
 Velocem jaculo, et multa prior arte Camillam
 Circuit, et, quae sit fortuna facillima, tentat.
 Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo,
 Hac Arruns subit et tacitus vestigia lustrat:
 Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
 Hac juvenis furtim celeris detorquet habenas.
 Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat,
 Undique circuitum; et certam quatit improbus hastam.
 Forte sacer Cybelae Chloreus, olimque sacerdos,
 Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
 Spumantemque

Spumantemque agitabat equum : quem pellis aënis
 In plumam squamis auro conferta tegebat. 771
 Ipse, peregrina ferrugine clarus et ostro,
 Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
 Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati
 Cassida ; tum croceam chlamidemque sinusque crepan-
 tis

Carbaseos fulvo in nodum conlegerat auro,
 Pictus acu tunicas, et barbara tegmina crurum.
 Hunc virgo, sive ut templis praefigeret arma
 Troïa, captivo sive ut se ferret in auro,
 Venatrix, unum ex omni certamine pugnae
 Caeca sequebatur ; totumque incauta per agmen
 Femineo praedae et spoliorum ardebat amore :
 Telum ex insidiis quum tandem tempore capto
 Concitat, et superos Arruns sic voce precatur :
 Summe deum, sancti custos Soraëis Apollo,
 Quem primi colimus, quoi pineus ardor acervo
 Pascitur : et medium freti pietate per ignem
 Cultores multa premimus vestigia pruna ;
 Da, pater, hoc nostris aboleri dedecus armis,
 Omnipotens. non exuvias, pulsaeve tropaeum
 Virginis, aut spolia ulla peto. mihi cetera laudem
 Facta ferent. haec dira meo dum vulnere pestis
 Pulsa cadat, patrias remeabo inglorius urbis.
 Audiit, et voti Phoebus succedere partem
 Mente dedit : partem volucris disperfit in auras.
 Sterneret ut subita turbatam morte Camillam,
 Adnuat oranti : reducem ut patria alta videret,
 Non dedit ; inque Notos vocem vertère procellae.

Ergo,

Ergo, ut missa manu sonitum dedit hasta per auras,
 Convertere animos acris, oculosque tulere 800
 Cuncti ad reginam Volsci. nihil ipsa neque aurae,
 Nec sonitus memor, aut venientis ab aethere teli;
 Hasta sub exsertam donec perlata papillam
 Haesit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
 Concurrent trepidae comites, dominamque ruentem
 Suscipiunt. fugit ante omnis exterritus Arruns,
 Laetitia mixtoque metu: nec jam amplius hastae
 Credere, nec telis occurrere virginis audet.
 Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
 Continuo in montis sese avius abdidit altos,
 Occiso pastore, lupus, magnove juvenco,
 Conscius audacis facti, caudamque remulcens
 Subjecit pavitantem utero, silvasque petivit;
 Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Arruns,
 Contentusque fuga mediis se inmiscuit armis.
 Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
 Labitur exsanguis: labuntur frigida leto
 Lumina. purpureus quondam color ora reliquit.
 Tum sic exspirans Accam, ex aequalibus unam,
 Adloquitur; fida ante alias quae sola Camillae,
 Quicum partiri curas; atque haec ita fatur:
 Haestenus, Acca soror, potui: nunc vulnus acerbum
 Conficit, et tenebris nigrescunt omnia circum.
 Effuge, et haec Turno mandata novissima perfer:
 Succedat pugnae, Trojanosque arceat urbe.
 Jamque vale. simul his dictis linquebat habenas,
 Ad terram non sponte fluens. Tum frigida toto

Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla, 829
Et captum leto posuit caput, arma relinquens :
Vitaque cum genitu fugit indignata sub umbras.
Tum vero inmensus surgens ferit aurea clamor
Sidera : dejecta crudescit pugna Camilla :
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrûm,
Tyrrhenûmque duces, Euandrique Arcades alae.

At Triviae custos jam dudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas :
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Prospexit tristi multatam morte Camillam ;
Ingemuitque ; deditque has imo pectore voces :
Heu nimium, virgo, nimium crudele luiti
Supplicium, Teucros conata laceffere bello !
Nec tibi desertae in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras :
Non tamen indecorem tua te regina reliquit
Extrema jam in morte : neque hoc sine nomine letum
Per gentis erit ; aut famam patieris inultae.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice testum :
Hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, et Arruntem tumulo speculatur ab alto.
Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem ;
Cur, inquit, diversus abis ? huc dirige gressum,
Huc pericure veni : capias ut digna Camillae
Praemia. tune etiam telis moriere Dianae ?
Dixit, et aurata volucrem Threïssa sagittam

Depromsit

Depromsit pharetra, cornuque infensa tetendit 859
 Et duxit longe, donec curvata coïrent
 Inter se capita, et manibus jam tangeret aequis,
 Laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.
 Extemplo teli stridorem aurasque sonantis
 Audiit una Arruns, haesitque in corpore ferrum.
 Illum exspirantem focii atque extrema gementem
 Obliti ignoto camporum in pulvere linquunt :
 Opis ad aetherium pennis aufertur Olympum.

Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillae :
 Turbati fugiunt Rutuli : fugit acer Atinas :
 Defectique duces, desolatique manipuli,
 Tuta petunt, et equis averſi ad moenia tendunt.
 Nec quisquam instantis Teucros, letumque ferentis
 Sustentare valet telis, aut sistere contra :
 Sed laxos referunt humeris languentibus arcus :
 Quadrupedumque putrem cursu quatit ungula cam-
 pum.

Volvitur ad muros caligine turbidus atra
 Pulvis, et è speculis percussae pectora matres
 Femineum clamorem ad caeli sidera tollunt.
 Qui cursu portas primi inrupere patentis,
 Hos inimica super mixto premit agmine turba :
 Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipſo,
 Moenibus in patriis, atque inter tuta domorum,
 Confixi exspirant animas. pars claudere portas ;
 Nec fociis aperire viam, nec moenibus audent
 Adcipere orantis : oriturque miserrima caedes
 Defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
 Exclusi ante oculos lacrimantumque ora parentum

Pars

Pars in praecipitis fossas, urgente ruina,
Volvitur : inmissis pars caeca et concita frenis 889
Arietat in portas, et duros objice postes.
Ipsae de muris summo certamine matres,
(Monstrat amor verus patriae) ut videre Camillam,
Tela manu trepidae jaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
Praecipites, primaeque mori pro moenibus ardent.
Interea Turnum in filvis saevissimus inplet
Nuntius, et juveni ingentem fert Acca tumultum :
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam :
Ingruere infensos hostis, et Marte secundo
Omnia contripuisse : metum jam ad moenia ferri.
Ille furens (et saeva Jovis sic numina poscunt)
Deferit obsessos collis, nemora aspera linquit.
Vix è conspectu exierat, campumque tenebat,
Quum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,
Exsuperatque jugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumantis pulvere campos
Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit ;
Et saevum Aenean adgnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatusque audivit equorum :
Continuo pugnās incant, et proelia tentent ;
Ni roseus fessos jam gurgite Phoebus Hiberno
Tinguat equos, noctemque die labente reducat.
Confidunt castris ante urbem, et moenia vallant.

AENEIDOS LIB. XII.

TURNUS ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Se signari oculis; ultro inplacabilis ardet:
Adtollitque animos. Poenorum qualis in arvis,
Saucius ille gravi venantum volnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudetque comantis
Excuiens cervice toros, fixumque latronis
Inpavidus frangit telum, et fremit ore cruento.
Haud secus adcenso gliscit violentia Turno.
Tum sic adfatur regem, atque ita turbidus inquit:
Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractent
Ignavi Aeneadae; nec, quae pepigere, recusent.
Congredior. Fer sacra, pater, et concipe foedus.
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam,
Desertorem Asiae, (sedeant spectentque Latini)
Et solus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos; cedat Lavinia conjunx.
Olli sedato respondit corde Latinus:
O praestans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperas, tanto me impensius aequum est
Consulere, atque omnis metuentem expendere casus.
Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
Multa manu; nec non aurumque, animusque Latino
est.
Sunt aliae innubtae Latio, et Laurentibus agris;
Nec

Nec genus indecores. sine me haec haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis : simul hoc animo hauri. 26
Me gnatam nulli veterum sociare procorum
Fas erat, idque omnes divique hominesque canebant,
Victus amore tui, cognato sanguine victus,
Conjugis et moestae lacrimis, vincla omnia rupi :
Promissam eripui genero : arma inopia sumsi.
Ex illo qui me casus, quae, Turne, sequantur
Bella, vides ; quantos primus patiare labores.
Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
Spes Italas : recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus al bent.
Quo referor toties ? quae mentem insania mutat ?
Si Turno extincto socios sum adscire paratus ;
Cur non incolumi potius certamina tollo ?
Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
Italia ; ad mortem si te (Fors dicta refutet)
Prodiderim, gnatam et connubia nostra petentem ?
Respice res bello varias : miserere parentis
Longaevi, quem nunc moestum patria Ardea longe
Dividit. Haudquaquam dictis violentia Turni
Flectitur : exsuperat magis, aegrescitque medendo.
Ut primum fari potuit, sic institit ore :
Quam pro me curam geris, hanc precor, optime,
pro me
Deponas, letumque finas pro laude pacisci.
Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis.
Longe illi dea mater erit, quae nube fugacem
Feminea tegat, et vanis sese occulat umbris.

At regina, nova pugnae conterrita forte, 54
 Flebat; et ardentem generum moritura tenebat:
 Turne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatae
 Tangit honos animum: (spes tu nunc una, senectae
 Tu requies miserae: decus imperiumque Latini
 Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)
 Unum oro: desiste manum committere Teucris.
 Qui te cumque manent isto certamine casus,
 Et me, Turne, manent. simul haec invisa relinquam
 Lumina, nec generum Aenean captiva videbo.
 Adcepit vocem lacrimis Lavinia matris,
 Flagrantis perfusa genas: quoi plurimus ignem
 Subjecit rubor, et calefacta per ora cucurrit.
 Indum sanguineo veluti violaverit ostro
 Si quis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multa
 Alba rosâ: talis virgo dabat ore colores.
 Illum turbat amor, figitque in virgine voltus:
 Ardet in arma magis, paucisque adfatur Amatam:
 Ne, quaeso, ne me lacrimis, ne me omine tanto
 Prosequere in duri certamina Martis euntem,
 O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
 Nuntius haec Idmon Phrygio mea dicta tyranno
 Haud placitura refer. Quum primum crastina caelo
 Puniceis investa rotis Aurora rubebit,
 Non Teucros agat in Rutulos: Teucrûm arma quies-
 cant,
 Et Rutulûm. nostro dirimamus sanguine bellum.
 Illo quaeratur conjunx Lavinia campo.
 Haec ubi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
 Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementis:
 Pilumno

Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia : 83
 Qui candore nives anteirent, cursibus auras.
 Circumstant properi aurigae, manibusque laceffunt
 Pectora plausa cavis, et colla comantia pectunt.
 Ipse dehinc auro squalentem alboque orichalco
 Circumdat loricam humeris : simul aptat habendo
 Ensemque clipeumque, et rubrae cornua cristae:
 Ensem, quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
 Fecerat, et Stygia candentem intinxerat unda.
 Exin, quae mediis ingenti adnixa columnae
 Aedibus adstabat, validam vi conripit hastam,
 Actoris Aurunci spolium : quassatque trementem,
 Vociferans : Nunc, ô numquam frustrata vocatus
 Hasta meos, nunc tempus adest : te maximus Actor,
 Te Turni nunc dextra gerit. da sternere corpus,
 Loricamque manu valida lacerare revolsam
 Semiviri Phrygis, et foedare in pulvere crinis
 Vibratos calido ferro, myrrhaque madentis.
 His agitur Furiis. totoque ardentis ab ore
 Scintillae absistunt: oculis micat acribus ignis.
 Mugitus veluti quum prima in proelia taurus
 Terrificos ciet, atque irasci in cornua tentat,
 Arboris obnixus trunco ; ventosque laceffit
 Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.
 Nec minus interea maternis saevus in armis
 Aeneas acuit Martem, et se suscitât ira,
 Oblato gaudens conponi foedere bellum.
 Tum socios, moestique metum solatur Iuli,
 Fata docens : regique jubet responsa Latino
 Certa referre viros, et pacis dicere leges.

Postera

Postera vix summos spargebat lumine montis
 Orta dies ; quum primum alto se gurgite tollunt 114
 Solis equi, lucemque elatis naribus efflant ;
 Campum ad certamen magnae sub moenibus urbis
 Dimensi Rutulique viri Teucrique parabant ;
 In medioque focos, et dīs communibus aras
 Gramineas. alii fontemque ignemque ferebant,
 Velati lino, et verbena tempora vincti.
 Procedit legio Aufonidum, pilataque plenis
 Agmina se fundunt portis. hinc Troïus omnis,
 Tyrrhenusque ruit variis exercitus armis ;
 Haud secus instructi ferro, quam si aspera Martis
 Pugna vocet. nec non mediis in millibus ipsi
 Ductores auro volitant ostroque decori,
 Et genus Assaraci Mnestheus, et fortis Asylas,
 Et Messapus equom domitor, Neptunia proles.
 Utque dato signo spatia in sua quisque recessit,
 Desigunt tellure hastas, et scuta reclinant.
 Tum studio effusae matres, et volgus inermum
 Invalidique senes, turris, et tecta domorum
 Obsedere : alii portis sublimibus adstant.

At Juno è summo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tum neque nomen erat, nec honos, aut gloria monti)
 Prospiciens tumulo campum adspectabat, et ambas
 Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
 Extemplo Turni sic est adfata sororem :
 Diva deam, stagnis quae fluminibusque sonoris
 Praesidet: hunc illi rex aetheris altus honorem
 Juppiter erepta pro virginitate sacravit :
 Nympha, decus fluviorum, animo gratissima nostro,
 VOL. II. D d Scis,

Scis, ut te cunctis unam, quaecumque Latinae
 Magnanimi Jovis ingratum adscendere cubile, 144
 Praetulerim, caelique lubens in parte locârim:
 Disce tuum, ne me incuses, Juturna, dolorem.
 Qua visa est Fortuna pati, Parcaeque finebant
 Cedere res Latio, Turnum, et tua moenia texti:
 Nunc juvenem imparibus video concurrere fati;
 Parcarumque dies, et vis inimica propinquat.
 Non pugnam adspicere hanc oculis, non foedera pos-
 sum.

Tu, pro germano si quid praesentius audes,
 Perge: decet. forsan miseros meliora sequentur.
 Vix ea: quum lacrimas oculis Juturna profudit,
 Terque quaterque manu pectus percussit honestum.
 Non lacrimis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
 Adcelera, et fratrem (si quis modus) eripe morti:
 Aut tu bella cie, conceptumque excute foedus.
 Auctor ego audendi. Sic exhortata relinquit
 Incertam, et tristi turbatam vulnere mentis.

Interea reges (ingenti mole Latinus
 Quadrijugo vehitur curru, quod tempora circum
 Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
 Solis avi specimen: bigis it Turnus in albis,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Hinc pater Aeneas, Romanae stirpis origo,
 Sidereo flagrans clipeo, et caelestibus armis,
 Et juxta Ascanius, magnae spes altera Romae)
 Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
 Saetigeri foetum suis, intonsamque bidentem
 Addulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

44
Illi ad surgentem conversi lumina Solem 172
Dant fruges manibus falsas, et tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur :
Esto nunc Sol testis, et haec mihi terra vocanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et Pater omnipotens, et tu Saturnia Juno ;
Jam melior, jam, diva, precor: tuque inclute Mavors,
Cuncta tuo qui bella, pater, sub numine torques :
Fontisque, fluviosque voco, quaeque aetheris alti
Religio, et quae caeruleo sunt numina ponto :
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Convenit Euandri victos discedere ad urbem :
Cedet Iulus agris: nec post arma ulla rebelles
Aeneadae referent, ferrove haec regna laceissent.
Sin nostrum adnuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius reor, et potius di numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto. paribus se legibus ambae
Invictae gentes aeterna in foedera mittant.
Sacra deosque dabo: focer arma Latinus habeto;
Imperium sollemne focer: mihi moenia Teucri
Constituent, urbique dabit Lavinia nomen.
Sic prior Aeneas: sequitur sic deinde Latinus
Suspiciens caelum, tenditque ad sidera dextram :
Haec eadem, Aenea, terram, mare, sidera, juro,
Latoniaeque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque deum infernam, et duri sacraria Ditis :
Audiat haec Genitor, qui foedera fulmine fancit:
Tango aras; medios ignis, et numina testor;

Nulla

Nulla dies pacem hanc Italis, nec foedera rumpet,
 Quo res cumque cadent : nec me vis ulla volentem
 Avertet ; non si tellurem effundat in undas 203
 Diluvio miscens, caelumque in Tartara solvat :
 Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
 Numquam fronde levi fundet virgulta, neque umbras,
 Quum semel in silvis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas et brachia ferro ;
 Olim arbos, nunc artificis manus aere decoro
 Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.
 Talibus inter se firmabant foedera dictis,
 Conspectu in medio procerum. tum rite sacratas
 In flammam jugulant pecudes, et viscera vivis
 Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.

At vero Rutulis inpar ea pugna videri
 Jamdudum, et vario misceri pectora motu :
 Tum magis, ut propius cernunt non viribus aequis.
 Adjuvat incessu tacito progressus, et aram
 Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,
 Tabentesque genae, et juvenali in corpore pallor.
 Quem simul ac Juturna soror crebrescere vidit
 Sermonem, et volgi variare labantia corda :
 In medias acies, formam adsimulata Camerti,
 Quoi genus à proavis ingens, clarumque paternae
 Nomen erat virtutis, et ipse acerrimus armis,
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresque ferit varios, ac talia fatur :
 Non pudet, ô Rutuli, pro cunctis talibus unam
 Objectare animam ? numerone, an viribus aequi
 Non sumus ? En, omnes et Troës, et Arcades, hi sunt,
 Fatalisque

Fatalisque manus, infensa Etruria Turno. 232
 Vix hostem, alterni si congregiamur, habemus.
 Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
 Succedet fama, vivusque per ora feretur :
 Nos, patria amissa, dominis parere superbis
 Cogemur, qui nunc lentis confedimus armis.
 Talibus incensa est juvenum sententia dictis,
 Jam magis atque magis ; serpitque per agmina mur-
 mur.

Ipfi Laurentes mutati, ipsique Latini.
 Qui sibi jam requiem pugnae, rebusque salutem
 Sperabant, nunc arma volunt, foedusque precantur
 Infectum, et Turni sortem miserantur iniquam.
 His aliud majus Juturna adjungit, et alto
 Dat signum caelo ; quo non praesentius ullum
 Turbavit mentis Italas, monstroque fefellit.
 Namque volans rubra fulvos Jovis ales in aethra
 Litoreas agitabat avis, turbamque sonantem
 Agminis aligeri ; subito quum lapsus ad undas
 Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
 Adrexere animos Itali, cunctaeque volucres
 Convertunt clamore fugam, mirabile visu ;
 Aetheraque obscurant pennis, hostemque per auras
 Facta nube premunt : donec vi victus, et ipso
 Pondere defecit, praedamque ex unguibus ales
 Projecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
 Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
 Expediuntque manus : primusque Tolumnius augur,
 Hoc erat, hoc votis, inquit, quod saepe petivi.
 Adcipio, adgосcoque deos : me, me duce ferrum
 Conripite,

Conripite, ô miseri, quos inprobus advena bello
Territat, invalidas ut avis; et litora vestra 262
Vi populat. petet ille fugam, penitusque profundo
Vela dabit. Vos unanimi densate catervas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, et adversos telum contorsit in hostis
Procurrens: sonitum dat stridula cornus, et auras
Certa fecat. simul hoc, simul ingens clamor, et omnes

Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Hasta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
Corpora constiterant contra, quos fida creârat
Una tot Arcadio conjunx Tyrrhena Gilippo;
Horum unum ad medium, teritur qua sutilis alvo
Balteus, et laterum juncturas fibula mordet,
Egregium forma juvenem, et fulgentibus armis,
Transadigit costas, fulvaeque effundit arena.
At fratres, animosa phalanx, adensaque luctu,
Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
Conripiunt, caecique ruunt. quos agmina contra
Procurrunt Laurentum. Hinc densi rursus inundant
Troës, Agyllinique, et pictis Arcades armis.
Sic omnis amor unus habet decernere ferro.
Diripere aras: it toto turbida caelo
Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Craterasque focosque ferunt. Fugit ipse Latinus,
Pulsatos referens infecto foedere divos.
Infrenant alii currus, aut corpora saltu
Subjiciunt in equos, et strictis ensibus adsunt.
Messapus regem, regisque insigne gerentem,
Tyrrhenum

Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere foedus,
Adverso proterret equo: ruit ille recedens, 291
Et miser obpositis à tergo involvitur aris
In caput, inque humeros. at fervidus advolat hasta
Messapus, teloque orantem multa trabali
Desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet: haec melior magnis data victima divis.
Concurrunt Itali, spolianteque calentia membra.
Obvius ambustum torrem Corynaeus ab ara
Conripit, et venienti Ebuso, plagamque ferenti
Occupat os flammis. olli ingens barba reluxit,
Nidoremque ambusta dedit. super ipse secutus
Caesariem laeva turbati conripit hostis,
Inpressoque genu nitens terrae adplicat ipsum:
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastorem, primaque acie per tela ruentem,
Ense sequens nudo superinminet; ille securi
Adversi frontem mediam mentumque reducta
Disjicit, et sparso late rigat arma cerebro.
Olli dura quies oculos et ferreus urguet
Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque suos clamore vocabat.
Quo ruitis? quaene ista repens discordia surgit?
O cohibete iras! ictum jam foedus, et omnes
Conpositae leges: mihi jus concurrere soli:
Me finite, atque auferte metus. ego foedera faxo
Firma manu: Turnum jam debent haec mihi sacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce, viro stridens alis adlabsa sagitta est,

Incertum

Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta ; 320
 Quis tantam Rutulis laudem, casusne, deusne,
 Adtulerit. pressa est insignis gloria facti :
 Nec sese Aeneae iactavit vulnere quisquam.
 Turnus, ut Aenean cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet :
 Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
 Emicat in currum, et manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora leto :
 Semineces volvit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi quum flumina concitus Hebrī
 Sanguineus Mavors clipeo increpat, atque furentis
 Bella movens inmittit equos : illi aequore aperto
 Ante Notos Zephyrumque volant. gemit ultima pulsu
 Thraca pedum, circumque atrae Formidinis ora
 Iraeque, Infidiaeque, dei comitatus, aguntur.
 Talis equos alacer media inter proelia Turnus
 Fumantis sudore quatit, miserabile caesis
 Hostibus insultans : spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena :
 Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamyrimque,
     Pholumque,
 Hunc congressus, et hunc ; illum eminus : eminus ambo
 Imbrasidas, Glaucum atque Laden, quos Imbrasilipse
 Nutrierat Lycia, paribusque ornaverāt armis ;
 Vel conferre manum, vel equo praevertēre ventos.
 Parte alia media Eumedes in proelia fertur,
 Antiqui proles bello praeclara Dolonis ;
 Nomine avom referens, animo manibusque parentem :
     Qui

Qui quondam, castra ut Danaûm speculator adiret,
 Ausus Pelidae pretium sibi poscere currus : 350
 Illum Tydides alio pro talibus ausis
 Adfecit pretio : nec equis adspirat Achillis.
 Hunc procul ut campo Turnus prospexit aperto,
 Ante levi jaculo longum per inane secutus ;
 Siftit equos bijugis, et curru defilit, atque
 Semianimi labsoque supervenit, et, pede collo
 Inpresso, dextrae mucronem extorquet, et alto
 Fulgentem tinguat jugulo ; atque haec insuper addit :
 En, agros, et, quam bello, Trojane, petisti,
 Hesperiam metire jacens : haec praemia, qui me
 Ferro ausi tentare, ferunt : sic moenia condunt.
 Huic comitem Asbuten conjecta cuspide mittit :
 Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Therfilochum-
 que :

Et sternacis equi labsum cervice Thymoeten.
 Ac velut Edoni Boreae quum spiritus alto
 Insonat Aegaeo, sequiturque ad litora fluctus,
 Qua venti incubuere ; fugam dant nubila caelo :
 Sic Turno, quacumque viam secatur, agmina cedunt,
 Conversaeque ruunt acies : fert impetus ipsum,
 Et cristam adverso curru quatit aura volentem.
 Non tulit instantem Phegeus, animisque frementem :
 Objecit sese ad currum, et spumantia frenis
 Ora citatorum dextra detorsit equorum.
 Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata resectum
 Lancea consequitur, rumpitque infixâ bilicem
 Loricam, et summum degustat vulnere corpus.
 Ille tamen clipeo obiecto conversus in hostem

VOL. II.

E e

Ibat,

Ibat, et auxilium ducto mucrone petebat: 378

Quum rota praecipitem, et procursu concitus axis
Inpulit, effunditque solo: Turnusque secutus,
Imam inter galeam summi thoracis et oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arenae.

Atque ea dum campis victor dat funera Turnus;
Interea Aenean Mnestheus, et fidus Achates,
Afcaniusque comes, castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Saevit, et infraeta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quae proxima, poscit:
Ense secent lato volnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Jamque aderat Phoebo ante alios dilectus Iapyx
Iasides: acri quondam quoi captus amore
Ipse suas artis, sua munera, laetus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celerisque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit, et mutas agitare inglorius artis.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Aeneas, magno juvenum et maerentis Iuli
Concursu, lacrimis immobilis. Ille retorto
Paeonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica Phoebique potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam Fortuna regit: nihil auctor Apollo
Subvenit: et saevus campis magis ac magis horror
Crescit, propiusque malum est. Jam pulvere caelum
Stare

Stare vident : fubeuntque equites, et spicula castris
 Denſa cadunt mediis. It triftis ad aethera clamor
 Bellantum juvenum, et duro ſub Marte cadentum.
 Hic Venus, indigno gnati concuſſa dolore, 411
 Dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida,
 Puberibus caulem foliis, et flore comantem
 Purpureo : non illa feris incognita capris
 Gramina, quum tergo volucres haefere ſagittae.
 Hoc Venus, obſcuro faciem circumdata nimbo,
 Detulit : hoc fuſum labris ſplendentibus amnem
 Inficit, occulte medicans : ſpargitque ſalubris
 Ambroſiae ſuccos, et odoriferam panaceam.
 Fovit ea vulnus lymp̄ha longaevus Iap̄yx
 Ignorans ; ſubitoque omnis de corpore fugit
 Quippe dolor : omnis ſtetit imo vulnere ſanguis.
 Jamque ſecuta manum, nullo cogente, ſagitta
 Excidit, atque novae rediere in priſtina vires.
 Arma citi properate viro. Quid ſtatis ? Iap̄yx
 Conclamat, primuſque animos adcendit in hoſtem.
 Non haec humanis opibus, non arte magiſtra
 Proveniunt. neque te, Aenea, mea dextera ſervat :
 Major agit deus, atque opera ad majora remittit.
 Ille avidus pugnae ſuras incluſerat auro
 Hinc atque hinc, oditque moras, haſtamque coruſcat.
 Poſtquam habilis lateri clipeus loricaque tergo eſt,
 Aſcanium fuſis circum complectitur armis,
 Summaque per galeam delibans oſcula fatur :
 Diſce, puer, virtutem ex me, verumque laborem ;
 Fortunam ex aliis. Nunc te mea dextera bello
 Deſenſum dabit, et magna inter praemia ducet.

Tu

Tu facito, mox quum matura adoleverit aetas, 438
 Sis memor, et te animo repetentem exempla tuorum
 Et pater Aeneas, et avunculus excitet Hector.
 Haec ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
 Telum inmane manu quatiens : simul agmine denso
 Antheusque Mnestheusque ruunt ; omnisque relictis
 Turba fuit castris. Tum caeco pulvere campus
 Miscetur, pulsuque pedum tremit excita tellus.
 Vidit ab adverso venientis aggere Turnus,
 Videre Ausonii, gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor. Prima ante omnis Juturna Latinos
 Audiit, adgnovitque sonum, et tremefacta refugit.
 Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
 Qualis ubi ad terras abrupto fidere nimbus
 It mare per medium : miseris, heu, praescia longe
 Horrescunt corda agricolis : dabit ille ruinas
 Arboribus, stragemque satis ; ruet omnia late :
 Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
 Talis in adversos ductor Rhoeteius hostis
 Agmen agit : densi cuneis se quisque coactis
 Adglomerant. Ferit ense gravem Thymbraeus Osirim,
 Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
 Ufentemque Gyas. Cadit ipse Tolumnius augur,
 Primus in adversos telum qui torserat hostis.
 Tollitur in caelum clamor, versique vicissim
 Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
 Ipse neque averfos dignatur sternere morti ;
 Nec pede congressos aequo, nec tela ferentis
 Insequitur : solum densa in caligine Turnum
 Venigat lustrans, solum in certamina poscit.

Hoc

Hoc concussa metu mentem Juturna virago 468
 Aurigam Turni media inter lora Metiscum
 Excutit, et longe labsum temone relinquit.
 Ipsa subit, manibusque undantis flectit habenas,
 Cuncta gerens, vocemque, et corpus, et arma Metisci.
 Nigra velut magnas domini quum divitis aedis
 Pervolat, et pennis alta atria lustrat hirundo,
 Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas;
 Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
 Stagna sonat: similis medios Juturna per hostis
 Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru:
 Jamque hîc germanum, jamque hîc ostentat ovantem:
 Nec conferre manum patitur: volat avia longe.
 Haud minus Aeneas tortos legit obvius orbis,
 Vestigatque virum, et disjecta per agmina longa
 Voce vocat. Quoties oculos conjecit in hostem,
 Alipedumque fugam cursu tentavit equorum;
 Aversos toties currus Juturna retorfit.
 Heu, quid agat? vario nequidquam fluctuat aestu:
 Diversaeque vocant animum in contraria curae.
 Huic Messapus, uti laeva duo forte gerebat
 Lenta levis cursu praefixa hastilia ferro,
 Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
 Substitit Aeneas, et se conlegit in arma,
 Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
 Hasta tulit, summasque excussit vertice cristas.
 Tum vero adsurgunt irae, insidiisque subactus,
 Diversos ubi sensit equos currumque referri,
 Multa Jovem, et laesi testatus foederis aras,
 Jam tandem invadit medios, et Marte secundo
 Terribilis,

Terribilis, faevam nullo discrimine caedem 498
 Suscitât; irarumque omnis effundit habenas.

Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine caedes
 Diversas, obitumque ducum, quos aequore toto
 Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
 Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
 Juppiter, aeterna gentis in pace futuras?
 Aeneas Rutulum Sacronem, (ea prima ruentis
 Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus,
 Excipit in latus, et, qua fata celerrima, crudum
 Transadigit costas et crates pectoris ense.
 Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
 Congressus pedes: hunc venientem cuspide longa,
 Hunc mucrone ferit; curruque abscisa duorum
 Suspendit capita, et rorantia sanguine portat.
 Ille Talon, Tanaïmque neci, fortemque Cethegum,
 Tris uno congressu, et maestum mittit Onyten,
 Nomen Echionium, matrisque genus Peridiae,
 Hic fratres Lycia missos et Apollinis agris,
 Et juvenem exosum nequidquam bella Menoeten
 Arcada: piscosae quoi circum flumina Lernae
 Ars fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
 Limina: conductaque pater tellure ferebat.
 Ac velut inmissi diversis partibus ignes
 Ardentem in silvam, et virgulta sonantia lauro;
 Aut ubi decursu rapido de montibus altis
 Dant sonitum spumosi amnes, et in aequora currunt,
 Quisque suum populatus iter: non segnus ambo
 Aeneas Turnusque ruunt per proelia; nunc, nunc
 Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci

Pectora:

Pectora : nunc totis in volnera viribus itur. 528
 Murrhanum hic, atavos et avorum antiqua sonantem
 Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
 Praecipitem scopulo, atque ingentis turbine faxi
 Excutit, effunditque solo. hunc lora et juga subter
 Provolvere rotae : crebro super ungula pulsu
 Incita nec domini memorum proculcat equorum.
 Ille ruenti Hyllo, animisque inmane frementi
 Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet :
 Olli per galeam fixa stetit hasta cerebro.
 Dexterâ nec tua te, Grajûm fortissime Creteu,
 Eripuit Turno : nec di texere Cupencum,
 Aenea veniente, sui. dedit obvia ferro
 Pectora : nec misero clipei mora profuit aerei.
 Te quoque Laurentes viderunt, Aeole, campi
 Obpetere, et late terram consternere tergo.
 Occidis, Argivae quem non potuere phalanges
 Sternere, nec Priami regnorum everfor Achilles.
 Hic tibi mortis erant metae : domus alta sub Ida ;
 Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulcrum.
 Totae adeo conversae acies, omnesque Latini,
 Omnes Dardanidae : Mnestheus, acerque Sereftus,
 Et Messapus equum domitor, et fortis Asylas,
 Tuscorumque phalanx, Euandrique Arcades alae.
 Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies : vasto certamine tendunt.
 Hic mentem Aeneae genetrix pulcherrima misit,
 Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
 Ocius, et subita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut vestigans diversa per agmina Turnum,

Huc

Huc atque huc acies circumtulit; adspicit urbem
 Inmunem tanti belli, atque impune quietam. 559
 Continuo pugnae adcendit majoris imago :
 Mnesthea Sergestumque vocat, fortemque Sereſtum,
 Duſtores, tumulumque capit : quo cetera Teucrûm
 Concurrit legio : nec ſcuta aut ſpicula denſi
 Deponunt. celſo medius ſtans aggere fatur :
 Ne qua meis eſto dictis mora. Juppiter hac ſtat.
 Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.
 Urbem hodie cauſſam belli, regna ipſa Latini,
 Ni frenum adcipere, et victi parere fatentur,
 Eruam, et aequa ſolo ſumantia culmina ponam.
 Scilicet exſpectem, libeat dum proelia Turno
 Noſtra pati; ruruſque velit concurrere victus?
 Hoc caput, ô cives, haec belli ſumma nefandi.
 Ferte faces properi, foedusque repoſcite flammiſ.
 Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum; denſaque ad muros mole feruntur.
 Scalae inproviſo, ſubituſque adparuit ignis.
 Diſcurrunt alii ad portas, primosque trucidant :
 Ferrum alii torquent, et obumbrant aethera telis.
 Ipſe inter primos dextram ſub moenia tendit
 Aeneas, magnaſque incuſat voce Latinum;
 Teſtaturque deos iterum ſe ad proelia cogi :
 Biſ jam Italos hoſtis, haec jam altera foedera rumpi.
 Exoritur trepidos inter diſcordia civis :
 Urbem alii referare jubent, et pandere portas
 Dardanidis; ipſumque trahunt in moenia regem.
 Arma ferunt alii, et pergunt defendere muros.
 Incluſas ut quum latebroſo in pumice paſtor

Vestigavit

Vestigavit apes, fumoque inplevit amaro; 588
 Illae intus trepidae rerum per cerea castra
 Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras.
 Volvitur ater odor tectis: tum murmure caeco
 Intus saxa sonant: vacuas it fumus ad auras.
 Adcidit haec fessis etiam fortuna Latinis,
 Quae totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
 Incessi muros, ignis ad tecta volare;
 Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni:
 Infelix pugnae juvenem in certamine credit
 Exstinctum; et, subito mentem turbata dolore,
 Se causam clamat, crimenque, caputque malorum:
 Multaque per maestum demens effata furorem,
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis leti trabe necit ab alta.
 Quam cladem miserae postquam adcepere Latinae,
 Filia prima manu floeos Lavinia crinis,
 Et roseas laniata genas; tum cetera circum
 Turba furit: resonant latae plangoribus aedes.
 Hinc totam infelix volgatur fama per urbem:
 Demittunt mentis: it scissa veste Latinus,
 Conjugis adtonitus fatis, urbisque ruina,
 Canitiem inmundo perfusam pulvere turpans:
 [Multaque se incusat, qui non adceperit ante
 Dardanium Aenean, generumque adsciverit ultro]

Interea extremo bellator in aequore Turnus
 Palantis sequitur paucos, jam segnior, atque
 Jam minus, atque minus successu laetus equorum.
 Adtulit hunc illi caecis terroribus aura

Conmixtum clamorem, adrectasque inpulit auris 618
 Confusae sonus urbis, et inlaetabile murmur.

Hei mihi ! quid tanto turbantur moenia luctu ?

Quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe ?

Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.

Atque huic, in faciem, soror, ut conversa Metisci

Aurigae, currumque, et equos, et lora regebat,

Talibus occurrit dictis : Hac, Turne, sequamur

Trojugenas, qua prima viam victoria pandit :

Sunt alii, qui tecta manu defendere possint.

Ingruit Aeneas Italis, et proelia miscet :

Et nos faeva manu mittamus funera Teucris.

Nec numero inferior, pugnae nec honore recedes.

Turnus ad haec :

O soror, et dudum adgnovi, quum prima per artem

Foedera turbasti, teque haec in bella dedisti :

Et nunc nequidquam fallis dea. Sed quis Olympo

Demissam tantos voluit te ferre labores ?

An fratris miseri letum ut crudele videres ?

Nam quid ago ? aut quae jam spondet Fortuna salu-
 tem ?

Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem

Murrhanum, quo non superat mihi carior alter,

Obpetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.

Occidit infelix, ne nostrum dedecus, Ufens,

Adspiceret. Teucris potiuntur corpore et armis.

Exscindine domos (id rebus defuit unum)

Perpetiar ? dextra nec Drancis dicta refellam ?

Terga dabo ? et Turnum fugientem haec terra videbit ?

Usque adeone mori miserum est ? vos ô mihi Manes

Este

Estē boni : quoniam Superis averſa voluntas. 647
 Sancta ad vos anima, atque iſtius inſcia culpa,
 Deſcendam, magnorum haud umquam indignus avo-
 rum.

Vix ea faſus erat ; medios volat, ecce, per hoſtis
 Veſtus equo ſpumante Saces, adverſa ſagitta
 Saucius ora, ruitque inplorans nomine Turnum :
 Turne, in te ſuprema ſalus : miſerere tuorum.
 Fulminat Aeneas armis, ſummaſque minatur
 Diſjeſturum arcis Italūm, excidioque daturum :
 Jamque faces ad teſta volant. In te ora Latini,
 In te oculos referunt : muſſat rex ipſe Latinus,
 Quos generos vocet, aut quae ſeſe ad foedera fleſcat.
 Praeterea regina, tui ſidiſſima, dextra
 Occidit ipſa ſua, lucemque exterrita fugit.
 Soli pro portis Meſſapus et acer Atinas
 Suſtentant aciem. circum hos utrimque phalanges
 Stant denſae, ſtriſtis ſegetes mucronibus horret
 Ferrea : tu currum deſerto in gramine verſas.
 Obſtupuit varia confuſus imagine rerum
 Turnus, et obtutu tacito ſtetit. Aeſtuat ingens
 Uno in corde pudor, mixtoque inſania luſtu,
 Et Furiis agitatus amor, et conſcia virtus.
 Ut primum diſcuſſae umbrae, et lux reddita menti,
 Ardentis oculorum orbis ad moenia torſit
 Turbidus, èque rotis magnam reſpexit ad urbem.
 Ecce autem, flammis inter tabulata volutus
 Ad caelum undabat vortex, turrimque tenebat :
 Turrim, conpaſtis trabibus quam eduxerat ipſe,
 Subdideratque rotas, pontiſque inſtraverat altos.

Jam

Jam jam fata, soror, superant ; absisse morari : 676
Quo deus, et quo dura vocat Fortuna, sequamur.
Stat conferre manum Aeneae, stat, quidquid acerbi est,
Morte pati : nec me indecorem, germana, videbis
Amplius. hunc, oro, sine me furere ante furorem.
Dixit, et è curru saltum dedit ocus arvis :
Perque hostis, per tela ruit : moestamque sororem
Deferit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti montis saxum, de vertice praeceps
Quum ruit, avolsu vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis solvit sublabsa vetustas,
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exsultatque solo ; silvas, armenta, virosque
Involvens secum. Disiecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros ; ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, striduntque hastilibus auræ :
Significatque manu, et magno simul incipit ore :
Parcite jam, Rutuli ; et vos tela inhibete, Latini :
Quaecumque est fortuna, mea est : me verius unum
Pro vobis foedus luere, et decernere ferro.
Discessere omnes medii, spatiumque dedere.
At pater Aeneas, audito nomine Turni,
Deferit et muros, et summas deferit arcis ;
Praecipitatque moras omnis : opera omnia rumpit :
Laetitia exsultans, horrendumque intonat armis :
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
Quum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali
Vertice se adtollens pater Apenninus ad auras.
Jam vero et Rutuli certatim, et Troës, et omnes
Convertere oculos Itali ; quique alta tenebant

Moenia,

Moenia, quique imos pulsabant ariete muros : 706
 Armaque deposuere humeris. Stupet ipse Latinus,
 Ingentis, genitos diversis partibus orbis,
 Inter se coisse viros, et cernere ferro.
 Atque illi, ut vacuo patuerunt aequore campi,
 Procurfu rapido, coniectis eminus hastis,
 Invadunt Martem clipeis atque aere sonoro.
 Dat gemitum tellus : tum crebros ensibus ictus
 Congeminant. Fors et virtus miscentur in unum.
 Ac velut, ingenti Sila, summove Taburno
 Quum duo conversis inimica in proelia tauri
 Frontibus incurrunt, pavidì cessere magistri :
 Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencae,
 Quis nemori imperitet, quem tota armenta sequantur :
 Illi inter sese multa vi volnera miscent,
 Cornuaque obnixa infigunt et sanguine largo
 Colla armosque lavant : gemitu nemus omne remugit.
 Haud aliter Tros Aeneas et Daunius heros
 Concurrunt clipeis. ingens fragor aethera complet.
 Juppiter ipse duas aequato examine lances
 Sustinet, et fata inponit diversa duorum ;
 Quem damnet labor, et quo vergat pondere letum.
 Emicat hìc, inpune putans, et corpore toto
 Alte sublatum confurgit Turnus in ensẽ,
 Et ferit. exclamant Troes trepidique Latini,
 Adrectaeque amborum acies. at perfidus ensis
 Frangitur, in medioque ardentem deferit ictu :
 Ni fuga subsidio subeat. fugit ocior Euro,
 Ut capulum ignotum dextramque adspexit inermem.

Fama

Fama est, praecipitem, quum prima in proelia junctos
Conscendebat equos, patrio mucrone relicto, 736
Dum trepidat, ferrum aurigae rapuisse Metisci :
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Sufficit. postquam arma dei ad Volcania ventum,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Disiluit : fulva resplendent fragmina arena.
Ergo amens diversa fuga petit aequora Turnus ;
Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbis :
Undique enim densa Teucri includere corona :
Atque hinc vasta palus, hinc ardua moenia cingunt.
Nec minus Aeneas, quamquam tardata sagitta
Interdum genua inpediunt, cursumque recusant,
Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urget.
Inclusum veluti si quando flumine nactus
Cervom, aut puniceae septum formidine pennae,
Venator cursu, canis et latratibus instat :
Ille autem, infidiis et ripa territus alta,
Mille fugit refugitque vias : at vividus Umber
Haeret hians, jam jamque tenet, similisque tenenti
Increpuit malis, morsuque elusus inani est.
Tum vero exoritur clamor : ripaeque lacusque
Responsant circa, et caelum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnis,
Nomine quemque vocans, notumque efflagitat ense.
Aeneas mortem contra praesensque minatur
Exitium, si quisquam adeat : terretque tremantis,
Excisorum urbem minitans, et saucius instat.
Quinque orbis explent cursu, totidemque retexunt
Huc illuc. neque enim levia aut ludicra petuntur
Praemia :

Praemia : sed Turni de vita et sanguine certant. 765
 Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris
 Hic steterat, nautis olim venerabile lignum :
 Servati ex undis ubi figere dona solebant
 Laurenti Divo, et votas suspendere vestis.
 Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum
 Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
 Hic hasta Aeneae stabat : huc inpetus illam
 Detulerat fixam, et lenta in radice tenebat.
 Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
 Dardanides : teloque sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. Tum vero amens formidine Turnus,
 Faune, precor, miserere, inquit : tuque optima ferrum
 Terra tene ; colui vestros si semper honores,
 Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.
 Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
 Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus
 Viribus haud ullis valuit discludere morsus
 Roboris Aeneas. Dum nititur acer, et instat,
 Rursus in aurigae faciem mutata Metisci
 Procurrit, fratrique enssem dea Daunia reddit.
 Quod Venus audaci nymphae indignata licere,
 Adcessit, telumque alta ab radice revellit.
 Olli sublimes, armis, animisque resecti,
 Hic gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
 Adstant contra certamina Martis anheli.
 Junonem interea Rex omnipotentis Olympi
 Adloquitur, fulva pugnans de nube tuentem :
 Quae jam finis erit, conjunx ? quid denique restat ?
 Indigetem Aenean scis ipsa, et scire fateris,

Deberi

Deberi caelo, fatisque ad sidera tolli. 795
 Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus haeres?
 Mortalin' decuit violari vulnere divum;
 Aut enssem (quid enim sine te Juturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno, et vim crescere victis?
 Desine jam tandem, precibusque inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor: et mihi curae
 Saepe tuo dulci tristes ex ore recurrant.
 Ventum ad supremum est. Terris agitare, vel undis
 Trojanos potuisti: infandum accendere bellum,
 Deformare domum, et luctu miscere hymenaeos,
 Ulterius tentare veto. Sic Juppiter orsus,
 Sic dea submisso contra Saturnia voltu:
 Ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
 Juppiter, et Turnum et terras invita reliqui.
 Nec tu me aëria solam nunc sede videres
 Digna indigna pati; sed flammis cincta sub ipsam
 Starem aciem, traheremque inimica in praelia Teu-
 cros.

Juturnam misero, fateor, succurrere fratri
 Suasi, et pro vita majora audere probavi;
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:
 Adjuro Stygii caput inplacabile fontis;
 Una superstitio superis quae reddita divis.
 Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
 Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
 Quum jam connubiis pacem felicibus (esto)
 Component, quum jam leges et foedera jungent;
 Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,

Neu

Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari ; 824
 Aut vocem mutare viros, aut vertere vestis.
 Sit Latium : sint Albani per saecula reges :
 Sit Romana potens Itala virtute propago :
 Occidit, occideritque finas, cum nomine Troja:
 Olli subridens hominum rerumque Repertor :
 Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
 Irarum tantos volvis sub pectore fluctus ?
 Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
 Do, quod vis ; et me victusque volensque remitto.
 Sermonem Aufonii patrium, moresque tenebunt.
 Utque est, nomen erit : commixti corpore tanto
 Subsident Teucri. morem ritusque sacrorum
 Adjiciam, faciamque omnis uno ore Latinos.
 Hinc genus, Aufonio mixtum quod sanguine surget,
 Supra homines, supra ire deos pietate videbis :
 Nec gens ulla tuos aequae celebrabit honores.
 Adnuithis Juno, et mentem laetata retorfit.
 Interea excedit caelo, nubemque reliquit.

His actis, aliud Genitor secum ipse volutat :
 Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
 Dicuntur geminae pestes, cognomine Dirae,
 Quas et Tartaream Nox intempesta Megaeram
 Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
 Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
 Hae Jovis ad solium, saevique in limine regis
 Adparent, acuuntque metum mortalibus aegris,
 Si quando letum horrificum morbosque deum rex
 Molitur ; meritas aut bello territat urbis.

Harum unam celerem demisit ab aethere summo

Juppiter, inque omen Juturnae occurrere jussit. 854
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur :
Non secus ac nervo per nubem impulsæ sagitta ;
Armatam sævi Parthus quam felle veneni,
Parthus, five Cydon, telum inmedicabile torfit ;
Stridens, et celeris incognita transilit umbras.
Talis se fata Nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas atque agmina Turni ;
Alitis in parvæ subitam conlecta figuram,
Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis
Nocte sedens, serum canit inopportuna per umbras :
Hanc versa in faciem, Turni se pestis ob ora
Fertque refertque sonans, clipeumque everberat alis.
Illi membra novus solvit formidine torpor :
Adrestæque horrore comæ, et vox faucibus hæsit.
At, procul ut Diræ stridorem agnovit et alas,
Infelix crinis scindit Juturna solutos,
Unguibus ora soror foedans, et pectora pugnis ;
Quid nunc te tua, Turne, potest germana juvare ?
Aut quid jam duræ superat mihi ? qua tibi lucem
Arte morer ? talin' possum me obponere monstro ?
Jam jam linquo acies. ne me terrete timentem,
Obscœnæ volucres : alarum verbera nosco,
Letalemque sonum. nec fallunt jussa superba
Magnanimi Jovis. hæc pro virginitate reponit ?
Quo vitam dedit æternam ? cur mortis ademta est
Conditio ? possem tantos finire dolores
Nunc certe, et misero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego ? aut quidquam mihi dulce meorum
Te sine, frater, erit ? O quæ satis alta dehiscat
Terra

Terra mihi, Manisque deam demittat ad imos? 884
Tantum effata, caput glauco contextit amictu
Multa gemens, et se fluvio dea condidit alto.

Aeneas instat contra, telumque coruscat
Ingens arboreum, et saevo sic pectore fatur :
Quae nunc deinde mora est? aut quid jam, Turne,
retractas?

Non cursu, faevis certandum est conminus armis.
Verte omnis tete in facies; et contrahe, quidquid
Sive animis, five arte vales: opta ardua pennis
Altra sequi, clausumque cava te condere terra.
Ille caput quassans, Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox. Dî me terrent, et Juppiter hostis.
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo quod forte jacebat,
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem :
Altior insurgens, et cursu concitus heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu, saxumque inmane moventem.
Genua labant: gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse, viro vacuum per inane volutus,
Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis, oculos ubi languida preffit
Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notae
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur:

Sic

Sic Turno, quacumque viam virtute petivit, 913
 Successum dea dira negat. Tum pectore sensus
 Vertuntur varii. Rurulos adspectat et urbem,
 Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit.
 Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
 Nec currus usquam videt, aurigamve sororem.
 Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
 Sortitus fortunam oculis; et corpore toto
 Eminus intorquet. murali concita numquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
 Dissultant crepitus. volat atri turbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
 Loricae, et clipei extremos septemplex orbis:
 Per medium stridens transit femur. incidit ictus
 Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
 Confurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
 Mons circum, et vocem late nemora alta remittunt.
 Ille humilis supplexque oculos dextramque precantem
 Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
 Utere sorte tua. miseri te si qua parentis
 Tangere cura potest; oro, (fuit et tibi talis
 Anchises genitor) Dauni miserere senectae:
 Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
 Redde meis. vicisti, et victum tendere palmas
 Ausonii videre. tua est Lavinia conjunx:
 Ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
 Aeneas, volvens oculos, dextramque repressit.
 Et jam jamque magis cunctantem flectere sermo
 Coeperat; infelix humero quum adparuit alto
 Balteus, et notis fulserunt cingula bullis

Pallantis

Pallantis pueri : victum quem volnere Turnus 943
 Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.
 Ille, oculis postquam faevi monumenta doloris
 Exuviasque hausit, furiis accensus, et ira
 Terribilis : Tune hinc spoliis indute meorum
 Eripiare mihi? Pallas te hoc volnere, Pallas
 Inmolat, et poenam scelerato ex sanguine sumit.
 Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
 Fervidus. Ast illi solvontur frigore membra,
 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

F I N I S.

